

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜRÜN SİYASAL SİMGE VE SEMBOLLER ÜZERİNE ETKİSİ:
ÇANAKKALE MERKEZ İLÇE SİYASAL PARTİLER GENÇLİK KOLLARI
ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Yunus GÜLER

Tez Danışmanı
DOÇ. DR. ŞENİZ ANBARLI BOZATAY

Bu alışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: SYL-2016-681

anakkale – 2016

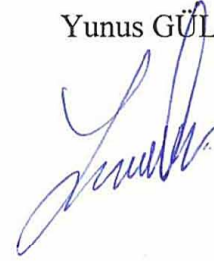
TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kültürün Siyasal Simge ve Semboller Üzerine Etkisi: Çanakkale Merkez İlçe Siyasal Partiler. Gençlik Kolları Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yaralandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

29.06.2016

Yunus GÜLER

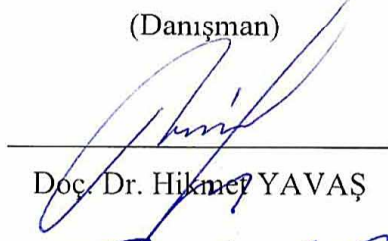
Sosyal Bilimler Enstitüsü Mdrlg'ne

Yunus GÜLER'e ait "Kültürün Siyasal Semboller zerine Etkisi: anakkale İli Merkez İlçesi Siyasal Partiler Gençlik Kolları rneęi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. şeniz ANBARLI BOZATAY

(Danışman)

Doç. Dr. Hikmet YAVAř

Doç. Dr. İbrahim Güray YONTAR

Tez No : 10115292

Tez Savunma Tarihi : 23/06/2016

ONAY

Doç. Dr. řerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

29/06/2016

ÖZET

KÜLTÜRÜN SİYASAL SİMGE VE SEMBOLLER ÜZERİNE ETKİSİ: ÇANAKKALE MERKEZ İLÇE SİYASAL PARTİLER GENÇLİK KOLLARI ÖRNEĞİ

“Kültürün Siyasal Simge ve Semboller Üzerine Etkisi: Çanakkale Merkez İlçe Siyasal Partiler Gençlik Kolları Örneği” adını taşıyan bu tez, kültürün siyasal sembollere etkisini ve birbirleriyle olan ilişkilerini belirlemeye odaklanmıştır. İnsanlar içinde bulundukları toplumun, değerlerine, geleneklerine ve göreneklerine uygun bir şekilde yaşamaya çalışmaktadırlar. Siyaset, bu uygunluk neticesinde, bireyin ilgi, bilgi ve algılarına siyasal iletişim yoluyla ulaşmaya çalışmaktadır. Semboller hayatımızın her aşamasında karşımıza çıkan görsel ve işitsel öğelerden oluşmakta ve siyasal etkileşimin siyasal iletişimin en önemli propaganda amaçlarından biri olmaktadır. Birey, semboller aracılığıyla siyasi duruşunu karşı tarafa açıklayabilmektedir. Bu çalışmada, sembollerin algılanış biçimleri, kültürel, tarihsel ve mitolojik öğeler ışığında belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, kültür ve sembol ilişkisi, Türk kültürüne özgü biçimleri ile ele alınmıştır. Örneklem grubu olarak Çanakkale İli Merkez ilçesi siyasal parti gençlik kollarını ele alan bu çalışma, gençlik kolu üyelerinin sembollere bakış açılarının belirlenmesi açısından önem teşkil etmektedir. Anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular, parti simge ve sembollerinin, kültürel etmenler vasıtasıyla oluşturulduğu yönündeki temel varsayımı doğrulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kültür, Siyaset, Siyasal Sembol, Sembolik Etkileşimcilik, Mitoloji*

ABSTRACT

THE IMPACT OF CULTURE ON POLITICAL SIGN AND SYMBOLS: THE CASE OF THE YOUTH SECTION OF POLITICAL PARTY IN THE MAIN DISTRICT OF ÇANAKKALE

The main aim of this thesis which name is " The Impact of Culture on Political Sign and Symbols: The Case of the Youth Section of Political Party in the Main District of Çanakkale", is designate to the impact of culture on political symbols and relationship between eachother. People are trying live properly to values, traditions and customs of their community. Politics, with this property, want to get through to individual interest, perception and knowledge by the way of political communication. Symbols are form from many audio/visual elemets and they are the most important political devices of political communication and interaction. A person can explain the political wiew by the way of symbols. In this study, we trying determine conception of symbols within the frame of cultural, historical and mythological elemets. Hereby in this study, the relationship between cultre and symbols are clarified to be intrinsic to Turkish Culture. Population of study is the youth section of political party in the main district of province of Çanakkale. This study is extremly important because of specify of perception of youth section on political symbols. The consequences which is getting of field research, is validate the fundamental assumption: "Political symbols are created the impact of culture".

Key Words: *Culture, Politics, Political Symbols, Symbolic Interactionism, Mythology*

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında ve bu tezin hazırlanması sürecinde özveriyle göstermiş olduğu rehberlik ve yardımlarından dolayı başta danışman hocam Doç. Dr. Şeniz Anbarlı Bozatay olmak üzere tüm değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca beni üniversiteye hazırlama ve rehber olmasından dolayı İdil Ergin Ayar’a, dersane dönemi ve sonraki süreçte maddi – manevi desteklerini esirgemeyen Ali Topal ve Hakan Akgül’e, tezin analiz kısmında sabırla benimle çalışan Burak Sarı’ya, benden hiçbir zaman desteklerini eksik etmeyen ve bana karşı güvenlerini kaybetmeyen, bu yolda beni cesaretlendiren, babam Davut Güler ve annem Leyla Güler’e minnetlerimi sunarım. Bu çalışma onlara ithaf olunmuştur.

Yunus GÜLER

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLO ve RESİMLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	3
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	6
3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	6
4. ARAŞTIRMANIN ALAN VE SINIRLILIKLARI	7
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM-TEKNİKLERİ.....	7
6. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	8
7. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE VERİLERİN TOPLANMASI.....	8
8. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	8

BÖLÜM II

SİYASET VE KÜLTÜR

1. SİYASET NEDİR?	10
2. KÜLTÜR NEDİR ?	11
2.1. Alt Kültür	16
2.2. Karşıt Kültür	16

2.3.	Popüler Kültür.....	17
2.4.	Siyasal Kültür	18
2.4.1.	Yöresel Siyasal Kültür.....	20
2.4.2.	Uyruk Siyasal Kültür	20
2.4.3.	Katılımcı Siyasal Kültür	20
3.	SEMBOL (SİMGE) NEDİR?	20
3.1.	Kültürel İlişki Açısından Sembol	25
3.2.	Dil ile İlişkisi Açısından Sembol.....	27
4.	SEMBOL İLE İLGİLİ KURAMLAR.....	29
4.1.	Parsons'un Eylem Kuramı.....	29
4.2.	Sembolik Etkileşimcilik.....	30
4.2.1.	Charles Horton Cooley	32
4.2.2.	William Isaac Thomas	33
4.2.3.	George Herbert Mead	33
4.2.4.	Herbert Blumer	34
5.	TÜRK KÜLTÜRÜNDE SEMBOLLERİN KÖKENLERİ VE ANLAMLARI....	35
5.1.	Hayvansal Sembolizm	35
5.1.1.	Kurt Sembolizmi	36
5.1.2.	At Sembolizmi	38
5.1.3.	Kartal Sembolizmi	41
5.1.4.	Arı Sembolizmi	43
5.2.	Sayısal Sembolizm.....	44
5.2.1.	“Bir” Sembolizmi	45
5.2.2.	“Üç” Sembolizmi.....	45
5.2.3.	“Yedi” Sembolizmi	45
5.2.4.	“Dokuz” Sembolizmi.....	46

5.2.5. “Kırk” Sembolizmi	46
5.3. “Ağaç” Sembolizmi	48
5.3.1. Çam Ağacı Sembolü	49
5.3.2. Çınar Ağacı Sembolü	49
5.3.3. Servi Ağacı Sembolü	50
5.3.4. Kayın Ağacı Sembolü	51
5.4. “Renk” Sembolizmi	51
5.4.1. Siyah (Kara) Renk Sembolü	52
5.4.2. Kırmızı (Kırmızı) Renk Sembolü	52
5.4.3. Mavi renk Sembolü	54
5.4.4. Yeşil Renk Sembolü	54
5.4.5. Sarı Renk Sembolü	55
6. TÜRK DEVLETLERİNDE HÂKİMİYET SEMBOLLERİ	56
6.1. Ok-Yay Sembolü	57
7. SİYASAL SEMBOL	58
7.1. Parti Amblemleri	63

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN ÇIKTILARI

1. BULGULAR VE YORUMLARI	67
1.1. Güvenilirlik Analizi ile Frekans, Ortalamalar ve Yüzde Dağılımları	67
1.2. Parametrik Fark Testleri ve Yorumları	77
SONUÇ	105
KAYNAKLAR	112
EKLER	117

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
AP	: Adalet Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
Ed.	: Editör
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HEPAR	: Hak ve Eşitlik Partisi
I	: Bireysel Benlik
Ltd. Şti.	: Limited Şirket
m.	: Madde
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MP	: Millet Partisi
p	: Anlamlılık Düzeyi
s	: Sayfa
Sd	: Serbestlik Derecesi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : Ve benzeri

vs. : Vesaire

TABLO ve RESİMLER LİSTESİ

Tablo 3.1 Güvenilirlik Analizi	67
Tablo 3.2 Cinsiyet	68
Tablo 3.3 Yaş	68
Tablo 3.4 Medeni Durum	69
Tablo 3.5 Çocuk Sayısı	69
Tablo 3.6 Eğitim Durum	70
Tablo 3.7 Çalışma Durumu	70
Tablo 3.8 Gelir Durumu	70
Tablo 3.9 Üyelik Süresi	71
Tablo 3.10 Siyasi Görüşü	71
Tablo 3.11 KMO Ve Barlett Testi	72
Tablo 3. 12Toplam Varyans Açıklayıcılığı	73
Tablo 3. 13 Döndürülmüş Bileşenler Matrisi	75
Tablo 3.14 Faktör Güvenilirlikleri	76
Tablo 3.15 Faktörlerin Raporlaştırılması	76
Tablo 3.16 Somutlaştırılmış Görsellik ve Cinsiyet T – Testi Sonuçları	77
Tablo 3.17 Partiye Bağlılık Ve Cinsiyet T – Testi Sonuçları	78
Tablo 3.18 Aksesuar Kullanımı ve Cinsiyet T - Testi	79
Tablo 3.19 Kültürel Gelişim ve Cinsiyet T - Testi	79
Tablo 3.20 Somutlaştırılmış Görsellik ve Medeni Durum T – Testi	80
Tablo 3.21 Partiye Bağlılık ve Medeni Durum T – Testi	81
Tablo 3.22 Aksesuar Kullanımı ve Medeni Durum T - Testi	81
Tablo 3.23 Kültürel Gelişim ve Medeni Durum T – Testi	82
Tablo 3.24 Somutlaştırılmış Görsellik ve Yaş Homojenlik Testi	82
Tablo 3.25 Somutlaştırılmış Görsellik ve Yaş Welch Ve Brown – Forsythe Analizi	83
Tablo 3.26 Tamhane Test Sonuçları (Somutlaştırılmış Görsellik – Yaş)	83
Tablo 3.27 Tanımlayıcı İstatistikler (Yaş)	84

Tablo 3.28 Partiye Bağlılık ve Yaş Varyans Analizi	84
Tablo 3.29 Aksesuar Kullanımı ve Yaş Varyans Analizi	85
Tablo 3.30 Kültürel Gelişim ve Yaş Varyans Analizi	85
Tablo 3. 31 Somutlaştırılmış Görsellik ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi	86
Tablo 3.32 Partiye Bağlılık ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi	86
Tablo 3.33 Aksesuar Kullanımı ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi	87
Tablo 3.34 Kültürel Gelişim ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi	87
Tablo 3. 35 Somutlaştırılmış Görsellik ve Eğitim Durumu Varyans Analizi	88
Tablo 3.36 Partiye Bağlılık ve Eğitim Durumu Varyans Analizi	89
Tablo 3. 37 Aksesuar Kullanımı ve Eğitim Durumu Varyans Analizi	89
Tablo 3.38 Kültürel Gelişim ve Eğitim Durumu Varyans Analizi	90
Tablo 3.40 Somutlaştırılmış Görsellik ve Gelir Durumu Varyans Analizi	90
Tablo 3.41 Tamhane Test Sonuçları (Somutlaştırılmış Görsellik – Gelir Durumu)	91
Tablo 3.42 Tanımlayıcı İstatistikler (Gelir Durumu)	92
Tablo 3.43 Partiye Bağlılık ve Gelir Durumu Varyans Analizi	92
Tablo 3.44 Aksesuar Kullanımı ve Gelir Durumu Varyans Analizi	93
Tablo 3.45 Kültürel Gelişim ve Gelir Durumu İlişkisi	93
Tablo 3.46 Gençlik Kollarında Kalınan Süre ve Somutlaştırılmış Görsellik Varyans Analizi	94
Tablo 3.47 Tamhane Test Sonuçları (Somutlaştırılmış Görsellik – Gençlik Kollarında Kalınan Süre)	95
Tablo 3.48 Tanımlayıcı İstatistikler (Gençlik Kollarında Kalınan Süre)	95
Tablo 3. 49 Partiye Bağlılık ve Gençlik Kollarında Kalınan Süre Varyans Analizi	96
Tablo 3.50 Aksesuar Kullanımı ve Gençlik Kollarında Kalınan Süre Varyans Analizi	97
Tablo 3.51 Kültürel Gelişim ve Gençlik Kollarında Kalınan Süre Varyans Analizi	97
Tablo 3. 52 Somutlaştırılmış Görsellik ve Siyasi Görüş Varyans Analizi	98
Tablo 3.53 Tanımlayıcı İstatistikler (Siyasi Görüş)	98
Tablo 3.54 Tamhane Test Sonuçları	99
Tablo 3.55 Partiye Bağlılık ve Siyasi Görüş Varyans Analizi	100
Tablo 3.56 Tanımlayıcı İstatistikler (Siyasi Görüş)	100
Tablo 3.57 Tamhane Test Sonuçları (Siyasi Görüş – Partiye Bağlılık)	101
Tablo 3. 58 Aksesuar Kullanımı ve Siyasi Görüş Varyans Analizi	102
Tablo 3.59 Kültürel Gelişim ve Siyasi Görüş Varyans Analizi	102

Tablo 3.60 Tanımlayıcı İstatistikler (Siyasi Görüş)	103
Tablo 3.61 Scheffe Testi Sonuçları	104
Resim 2.1 Klu Klux Klan Ayininden Bir Kare	17
Resim 2.2: Amerika'daki Hippiler	17
Resim 2.3 Göktürk Bayrağı	38
Resim 2.4: Samsun'da Mustafa Kemal Atatürk'ün At Üzerindeki Heykeli	39
Resim 2.5: Fatih Sultan Mehmed'in At Üstünde Heykeli	40
Resim 2.6 Adalet Partisi Bayrağı	40
Resim 2.7 Doğru Yol Partisi Bayrağı	40
Resim 2.8 Demokrat Parti Bayrağı	41
Resim 2.9 Büyük Selçuklu Bayrağındaki Çift Başlı Kartal Figürü	42
Resim 2.10 Erzurum Çifte Minareli Medrese'deki Çift Başlı Kartal Figürü	43
Resim 2.11: Hak Ve Eşitlik Partisinin Bayrağı	43
Resim 2.12 Millet Partisinin Bayrağı	43
Resim 2.13 Anavatan Partisi Bayrağı	44
Resim 2.14 Osmanlı Tuğrası	58
Resim 2.15 Ülkücü Bozkurt İşareti	61
Resim 2.16 Mısırdaki Rabia't-Ül Adeviye'de Katledilen Esmâ'yı Sembolize Eden Rabia İşareti.	61
Resim 2.17 Zafer İşareti	62
Resim 2.18 Venezüella Devlet Başkanı Hugo Chavez'in Halkı Sol Yumruk Kaldırarak Selamlaması.	62
Resim 2.19 AK Parti Bayrağı	64
Resim 2.20 CHP Bayrağı	64
Resim 2.21 Milliyetçi Hareket Partisi Bayrağı	64
Resim 2.22 HDP Bayrağı	64
Resim 2.23 BBP Bayrağı	65
Resim 2.24 Demokratik Sol Parti Bayrağı	65
Resim 2.25 Milad Partisi Bayrağı	66
Resim 2.26 Millet Partisi Bayrağı	66

GİRİŞ

Siyaset ve kültür, toplumun şekillenmesi ve toplumsallaşma sürecinde karşılaşılan önemli olgulardır. Bireyler, sokakta, iş yerinde, çarşıda ve hatta evde de siyasetle karşı karşıya gelmektedirler. Daima iyiyi ve doğruyu arayan siyaset, kendi koyduğu kurallar ve ölçüler doğrultusunda toplumun her alanına hitap edebilme özelliğine sahiptir. Tüm yerleşim yerlerinde bireyler, siyasetin kuşatıcı etkisi altına girmektedirler. Siyasetin en önemli kaynaklarından biri de kültürdür. Siyaset, bu zeminden beslenerek bireyle toplum arasındaki mutabakatı sağlamaya çalışmaktadır. Siyasiler, yaşadıkları toplumun kültürünün tüm envanterlerini bilerek, eylemlerini ve söylemlerini o minvalde düzenlemektedirler. Kültürün öğeleri, sosyoloji, tarih, coğrafya, felsefe, tıp ve siyasetin en önemli parçalarını oluşturmaktadır. İnsanlar, neyin iyi neyin kötü olduğunu, gün içerisindeki toplumsal davranışlarını, ikili ilişkilerini ve ölümden sonraki inançlarını, içinde yaşadığı toplumun kültüründen etkilenecek şekilde şekillendirmiştir. Kültür, sosyal davranışları inceleyen bütün bilim dallarının çalışma alanına girer. Siyasal kültür, bütünsel kültürün içerisindeki argümanlardan yararlanarak bir alan oluşturmaktadır. Siyasiler içinde bulundukları toplumları idare etme noktasında bireylerin, ilgi, algı değer yargılarını ele alarak bunların etkisiyle oluşmuş kültüre atıf yapmaktadır. Bu sebeplerden ötürü, bir toplumda siyaset, felsefe, antropoloji sosyoloji, kültür ve tarih birbiriyle beraber düşünülen kavramlar olmuştur.

Toplumların siyaset araçlarını, söylemlerini, hedeflerini ve amaçlarını anlayabilmek için öncelikle o topluma ait kültüre vakıf olunmalıdır. Topluma yön veren kültür, bu sayede toplumun siyasetine de sirayet etmiştir. Bir arada yaşayan insanların birbirleriyle uyumu noktasında, yani diğer bir deyişle “toplumsallaşma” sürecinde ele aldığımız siyasal kültür, toplumun her mekanizmasının beraber algılanmasını sağlamaktadır. Siyasal partiler, kendi fikirlerini, eylemlerini ve amaçladıklarını, siyasal iletişim araçları vasıtasıyla insanlara nakletmektedirler. Bu tezin konusu olan siyasal semboller, siyasal iletişimin en önemli araçlarından biridirler. Birey, gördüğü ve duyduğu semboller vasıtasıyla, kendisini bağlı hissettiği siyasi yapının içinde yer alabilir. Bu semboller oluştururken toplumun

kültürünün iyi anlaşılması gerekmektedir. Tarihsel ve kültürel bir plan çerçevesinde oluşturulan semboller en azından o dünya görüşüne bağlı bireyler tarafından aidiyete sebep olmaktadır. Semboller kaynaklarını, içinde bulundukları toplumun kültüründen alırlar. Siyasi alanda kullanılan, “kurt”, “kartal”, “at”, “güvercin” “zeytin dalı” ve “çam ağacı” gibi hayvansal ve bitkisel motifler hem ulusal kültürün hem de uluslararası kültürün birer yansıması olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Birey kullandığı siyasal sembol sayesinde, karşı tarafla herhangi bir sözlü etkileşime girmeden siyasal düşüncesini karşısındaki bireye iletebilir. Sadece siyasal alanda değil, sivil alanda da örneğin dernek üyeleri ve futbol taraftarları ait oldukları cenahın sembolünü kullanarak, diğer kişilere karşı kendi aidiyetliklerini gösterirler. Gündelik hayatta da kullanılan, insan hayatını kolaylaştırıcı ve bilgilendirici semboller mevcuttur. Bu semboller (yön levhaları, ışıklar.. gibi) insanların kamusal alanda, çarşıda ve sokakta karmaşa içerisine girmelerine engel olmaktadır.

Bu çalışmada kültürün, siyasal sembollere olan etkisi, siyaset, kültür ve sembol kavramları açıklamaya çalışılmıştır. Bu kavramlar doğrultusunda, Çanakkale İli, Merkez İlçesi, siyasal partiler gençlik kollarına kültür ve siyasal semboller temelindei anket yapılmış ve bu anketin çıktıları değerlendirilerek teze dâhil edilmiştir. Ankete ölçek olarak, hali hazırda Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yer alan siyasal partilerin Çanakkale İli Merkez İlçesi, siyasal partiler gençlik kolları olarak düşünülmüştür. Fakat sadece Ak Parti ve CHP, örnekleme alınmıştır. Bunun nedeni, MHP ve HDP’nin Çanakkale İlinde parti bünyesinde herhangi bir gençlik yapılanmasının olmamasıdır.

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Toplum, siyaset ve kültür gibi kavramlar, yüzlerce yıldır üzerinde düşünülüp, tartışılıp ve yazılmasına rağmen üzerinde tam bir mutabakata varılamayan kavramlardır. Sosyal bilimcilerin üzerinde uzlaşamadıkları önemli konulardan biri siyasettir. Siyasetle ilgilenen bazı düşünürler, siyaset için bir bilim dalı nitelemesini ortaya koysa da, bazı düşünürler de bir sanat dalı olarak nitelemektedir. Siyasetin tanımını yapan Otto Von Bismarck’a göre “siyaset mümkün olanı elde etme sanatıdır”. İngiliz Lord Butler’e göre “mümkün olanın sanatıdır” biçiminde tanımlamıştır¹. Bir siyasi makam sahibinin, hitabı, duruşu, hareketleri ve tavırları, siyasinin sanatsal yönünü ortaya koysa da, neleri konuşması gerektiği, yaptığı işlerin gidiş yolu, sonuçları ve etkilerinin belirlenmesi, siyasetin bilimsel yönünü öne çıkarmaktadır.

Akademik anlamda siyaset, Bülent Daver’in deyimiyle, “ülke, devlet ve insan yönetimi” dir². Van Dyke ise “kamuyu ilgilendiren sorunlarda kendi tercihlerini kabul ettirmek, bu tercihleri uygulamak, başkalarının tercihlerinin gerçekleşmesini engellemek üzere çeşitli aktörlerin yürüttükleri mücadele”³ olarak tanımlamıştır. Bu kararları vermek için de verilen mücadeleler siyasetin başka bir tanımını ortaya çıkarmaktadır. Siyaset, toplum düzenini sağlayan en temel unsurlarına şekil veren yegâne olgudur. İnsanlar günlük hayatlarının her aşamasında siyasetle karşı karşıya kalmaktadırlar. Yönetimsel anlamda her zaman en iyiyi arayan siyaset, kendi gücü ve istekleri minvalinde toplumun her kesimine nüfuz edebilme özelliğine sahiptir. Köyden kentte, en küçük yerleşim yerinden, metropollere kadar herkes iktidarın yani iktidarı oluşturan siyasetin etkisi altında yaşamlarını sürdürmektedir.

¹ Atilla Yayla, *Siyaset Teorisine Giriş*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012, s. 13-14.

² Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, İmge Yayınları, Ankara 2010, s. 17.

³ Davut Dursun, *Siyaset Bilimi*, Beta Yayınları, İstanbul 2010 s. 33.

Siyaseti oluşturan en önemli araçlardan biri kültürdür. Siyaset, tam anlamıyla kültürden beslenerek kendisine bir yol haritası çizmektedir. Siyasiler içinde yaşadıkları toplumun, maddi ve manevi kültürlerinden yola çıkarak söylemlerini ve faaliyetlerini o doğrultuda düzenlemektedirler. Toplumun ilk oluşumundan günümüze kadar gelen kültür öğeleri, siyasetin, tarihin, coğrafyanın ve sosyolojinin en önemli birleşenlerinden biridir. Dünyaya gelen birey, tepkilerini, iyiyi ve kötüyü, davranışlarını ve hatta ölümden sonraki yaşama ilişkin inançlarını dahi içinde yaşadığı toplumun kültüründen öğrenmektedir. Davranışsal anlamda inceleme yapan bütün bilim dalları, kültürün alanına girmektedir.

Kültür, paylaşılan idealler, değerler ve davranış standartlarıdır; bireyin eylemlerini gruplar için anlaşılır kılan ortak belirleyicilerdir. İnsanlar ortak bir kültürü paylaştığı için belirli koşullarda diğerlerinin nasıl davranacaklarını ve davranışlara nasıl karşılık verebileceklerini kestirebilirler.⁴

İnsanların içinde yaşadıkları toplumun yönetimiyle ilgili algı, ilgi, bilgi, değer ve eylemleri ile bunları etkileyen maddi ve manevi şartların bütünü olarak tanımlanan siyasal kültür, aynı zamanda bütünsel kültürün siyasal yönleri olarak da ifade edilmektedir.⁵ Siyaset, sosyoloji, antropoloji, kültür ve tarih bir toplumun birbiri içine geçmiş en önemli işlevleridir.

Bir toplumun siyasal argümanlarını algılayabilmemiz için öncelikle o toplumun kültürünü anlamamız gerekmektedir. Toplumun siyasetine yön veren kültür, siyasal mekanizmalara da sirayet etmektedir. Toplumsallaşma sürecinde siyasal kültür, bireyin içinde yaşadığı toplumu, tüm mekanizmalarıyla beraber algılamasına sebebiyet verir. Siyasal kültürü topluma empoze etmenin yolu, siyasal iletişimden geçmektedir. Siyasal partiler kendi düşüncelerini, hedeflerini ve planlarını siyasal iletişim araçlarını kullanarak halkın öğrenmesini sağlamaktadır. Siyasal iletişimin, en önemli araçlarından biri de siyasal simge ve sembollerdir. Kişi bu simge ve semboller aracılığıyla hissettiği düşüncenin sembollerini üzerinde taşıyabilir. Siyasal simge ve semboller oluşturmak ve kişinin bunları idrak edebilmesi için, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini ve siyasal konjonktürüne vakıf olması gerekmektedir.

Bir izci, bir dernek üyesi, bir takım taraftarı, bir parti üyesi ve özel bir okulun mensubu, karşısındaki kişiyi tanımasa da içinde bulunduğu gruba ait olan simge ve

⁴ William A. Haviland, *Kültürel Antropoloji*, (çev. Hüsamettin İnanç), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002, s. 65.

⁵ Abdullah Özkan, *Siyasal İletişim*, Nesil Yayınları, İstanbul 2004, s.160.

sembolleri kullanmışsa aynı tarafta olduğunu anlayabilmektedir. Siyasiler ve parti üyeleri için bu simge ve semboller kolaylık sağlamaktadır. İnsanlar tokalaşma, giyim, sakal ve bıyık ve rozetler vasıtasıyla derinlemesine sohbette bulunmasalar da hangi siyasi düşünceye bağlı olduklarını algılayabilirler.

Simge ve semboller gündelik hayatımızın her alanında karşımıza çıkan “bilgilendirici” işaretleri de kapsamaktadır. Hastaneler, yollar, köprüler, stadyumlar, kongre salonları ve kamusal alanlarda karşımıza çıkan simge ve semboller algılamamızı kolaylaştırıcı unsura da sahiptirler. Siyasal hayatın içinde büyük bir önem arz eden siyasi simge ve sembollerin, toplumsal kültür ile bağlantısı ve etkileşimi açıktır. Bir toplumdaki kurumlarla değerler arasında uygunluk, siyasi yapılar ve toplumun dinamikleri arasında uygunluk varsa, siyasal kültür ile siyasal yapı arasında çok yakın ilişki var demektir. Siyasal simge ve semboller, toplumsal tabanda, siyasal iletişim ve etkileşim bağlamında önemli unsurlardandır. Siyasal simgelerin ve sembollerin çeşitli parti grupları tarafından kullanımı geniş kitleleri peşinden sürüklemekte ve insanları partiler etrafında toplayabilmektedir.

Kişi siyasi açıdan kendisine yakın olanı ve farklı siyasal duruşları bu simgeler ve semboller vasıtasıyla öğrenebilir. Bu etkileşim ve anlam, sadece içinde bulunduğu kültür ile harmanlanıp kişiye bu bilinci kazandıracaktır. Dolayısıyla Türkiye’de ifade ettiği anlam ile başka bir ülkedeki anlam aynı olmayabilecektir. Her kültür kendi sınırları içerisindeki dinamikleri vasıtasıyla bilinir ve devamlılığını sağlayabilir. Farklı ülkelerin sembolleri ve kültürel argümanları bazıları için çok fazla şey anlam ifade etmese de içinde bulunduğu toplumun üyeleri için çok şey demektir. Bunun yanı sıra dünyaca bilinen ve içselleştirilmiş evrensel semboller ve simgeler de ülkemizde kullanılmaktadır. Örneğin barışın simgesi, müzik notaları evrensel bir sembolik etkileşimciliğe yol açar. Ülkemizde ise ulusal sembolik değerler, rozetler, parka, postal, atkı, bıyık çeşitleri, palto, tespih, müzikler vb. ile parti amblemlerinde altı ok, üç hilal, ampul başta olmak üzere, orak-çekiç, at, yunus, beyaz güvercin, buğday, meşe, zeytin dalı vb. ile ifade edilmektedir. Araştırmada bu gibi simgelerin ve sembollerin, bireyler tarafından kullanılıp kullanılmadıkları, simge kullanan ve kullanmayanların siyasal davranışları tespit edilerek, bu figürlerin siyasal katılıma hangi düzeyde etki edecekleri ve parti amblemlerinin yorumlarına yer verilmiştir.

Siyasal hayatın içinde öneme sahip olan siyasi simge ve sembollerin toplumsal kültür ile bağlantısının saptanarak, Çanakkale Merkez İlçesinde faaliyet gösteren siyasal partilerin

gençlik kollarında, siyasal tutum ve davranışlarda kültürün etkisini ortaya koymak ve sembollerin kaynağını araştırmak, tezin, tasarlanan amacını ve konunun kapsamını ortaya koymaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, siyasal simge ve sembollerin, toplumsal kültürden etkilenip etkilenmediğini ortaya koymak ve bu etkilenmenin derecesini ortaya çıkarmaktır. Bireylerin siyasal simgeleri, sembolleri ve siyasal kültürü ne şekilde algıladıklarını belirlemek, siyasal simgeler ve sembollerle olan yakınlıklarının/uzaklıklarının siyasal kültür açısından belirleyici olup olmadığını tespit etmektir.

Erişilmek istenen sonuçlar;

- Siyasal simge ve sembollerin siyasal partilerce nasıl kullandığı,
- Siyasal simge ve sembollerin siyasal partilerce hangi düzeyde ve hangi amaçlarla kullanıldığının belirlenmesi,
- Kültürel dinamiklerin siyasal toplumsallaşmanın siyasal kültür yapısını nasıl etkilediğinin ortaya koyulması,
- Siyasal parti gençlik kolları üyelerinin siyasal simgeleri, sembolleri ve siyasal kültürü ne şekilde algıladıklarını belirlenmesi ve siyasal simgeler ve sembollerle olan yakınlıklarının/uzaklıklarının siyasal kültür açısından belirleyici olup olmadığının tespit edilmesi,
- Siyasal parti gençlik kolları üyelerinin, seçtikleri siyasal simgeler ve siyasal sembollere göre nasıl farklılaştıklarını değerlendirmesi,
- Proje kapsamında elde edilecek verilerin yapılacak diğer araştırmalar için temel oluşturması,
- Çanakkale İlinde aktif siyasetle ilgili sorunları çözmek amacıyla mevcut bilgi ve ekleri değerlendirerek, bu proje ile önceden tanımlanmış hedeflere ulaşmanın yeni yöntem ve yollarının belirlenmesidir.

3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmanın dayandığı hipotezler şunlardır:

- Parti simge ve sembollerin, kültürel etmenler vasıtasıyla oluşturulduğu,
- Seçmenlerin siyasal simge ve sembollere karşı bilinçli bir tutum sergilediği,
- Siyasal partiler, siyasal simge ve semboller oluşturulurken partililerden görüş aldığıdır.

Bu araştırmada siyasi simge ve sembollerin, toplumsal kültür ile bağlantısı saptanmıştır. Bir toplumdaki kurumlarla değerler arasında uygunluk varsa, siyasal kültür ile siyasal yapı arasında çok yakın ilişki var demektir. Siyasal simge ve semboller, toplumsal tabanda, siyasal iletişim ve etkileşim açısından önemli unsurlardandır. Siyasal simgelerin ve sembollerin çeşitli parti grupları tarafından kullanımı, geniş kitleleri peşinden sürüklemekte ve insanları siyasal partiler etrafında toplamaktadır. Çanakkale İli Merkez İlçesinde faaliyet gösteren siyasal partiler gençlik kollarına (AK Parti ve CHP) uygulanacak anket ile kültürel etmenlerin siyasal simge ve semboller üzerinde etkileri araştırma, bu simge ve semboller oluşturulurken partililerce nasıl bir tutum izlendiği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında literatür taraması ve anket yöntemleri ile siyasal simge ve sembollerin siyasal parti gençlik kolları üyeleri üzerine etkisi ve bu simge ve sembollerin nasıl belirlendiğine dair bulgular elde edilmiştir. Bulguların, yöntem ve kurama, Çanakkale ili örneğinde, yerel bir analizden hareketle katkı yapacağı düşünülmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN ALAN VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın, Çanakkale ili merkez ilçesinde faaliyet gösteren siyasi partiler, gençlik kolları (AK Parti ve CHP) üzerinde yapılması hedeflenmiştir. Hazırlanan anket soruları, siyasal partilerin gençlik kollarına üye parti mensuplarına yöneltilerek tutarlı bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sınırı, merkez ilçesinde faaliyet gösteren siyasal partilerin gençlik kollarıdır. Çalışmada örneklem grubu, tüm siyasal partiler değildir. Çünkü Çanakkale’de yalnızca AK Parti ve CHP’nin gençlik kolları örgütlenmesi mevcuttur. Dolayısıyla bu durum da çalışma açısından bir sınırlılık kabul edilmiştir.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM-TEKNİKLERİ

Kültürün, siyasal simge ve semboller üzerine etkisinin ortaya konmasında ilk olarak literatür taraması yönteminden yararlanılmıştır. Uluslararası ve ulusal literatür taranarak

kültür nedir? Siyaset nedir? Simge ve sembol nedir? gibi sorulara cevap aranarak kültürel etmenler belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında siyasal partilerin gençlik kolları üyeleriyle anket tekniği kullanılarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Çanakkale'deki siyasal partilerin gençlik kolları üyeleriyle görüşülüp siyasal simge ve semboller konusundaki bilişleri ve kültürel anlamada siyasal simge ve sembollerin nasıl belirlendiği öğrenilmeye çalışılacaktır.

Anket yöntemi ile yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir durumu gibi demografik faktörlerin, tutumlar ve siyasal toplumsallaşma düzeyi gibi sosyo-psikolojik faktörlerin; siyasal partilere üye gençlik kollarına mensup insanların simgeler ve sembolleri nasıl anlamlandırdığı/algıladığı üzerine odaklı sosyal biliş düzeyi ile ilgili faktörlerin; çekicilik, güvenilirlik ve samimiyet gibi parti simge ve sembolleri ile seçmen tercihleri arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur.

6. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın evrenini Çanakkale ilinde faaliyet gösteren siyasi partiler özelinde gençlik kolları oluşturmaktadır. Adı geçen iki partiden alınan bilgiler ışığında evren 3350 olarak belirlenmiştir. Araştırmada örneklem, Uşak üniversitesinin hazırladığı örneklem belirleme yöntemine göre⁶ hesaplanmış olup 251 kişidir.

7. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma sürecinde, anket uygulanacak kişilere, parti binalarında ve kendi çalışma ortamlarında ulaşılmıştır. Araştırma boyunca iki siyasal partinin gençlik kolları üyelerinin yerinde ziyaret edilmesi ve anket yapılması uygun görülmüştür.

8. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma sürecinde anketin, ortaya atılan hipotezlerle uygunluğunun ve tutarlığının belirlenmesi için SPSS uygulaması yapılmıştır.

SPSS, adını “Statistical Package for Social Sciences” (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) ifadesinin ilk harflerinden alan bir istatistiksel analiz programıdır. Bu program

⁶ sosbil2.usak.edu.tr/dokuman/orneklem.xls

işletme, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve pazarlama gibi birçok alanda çeşitli amaçlar için yaygın olarak kullanılmaktadır.⁷

⁷ Recai Coşkun ve diğerleri, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Yayınları, İstanbul 2015, s. 354

BÖLÜM II

SİYASET VE KÜLTÜR

Bu bölümde siyaset ve kültür kavramlarına değinilmiştir. İki olgunun birbiri üzerindeki etkileri, tarihselliği ve çeşitleri bu bölümün temel parametrelerini oluşturmuştur.

1. SİYASET NEDİR?

Cemil Meriç siyaseti “sürüleri gütmeye, sınıflar arasında bir denge kurma sanatı”⁸ olarak nitelemektedir. Platon’un Devlet kitabında ortaya çıkan siyaset anlayışı, devleti yönetme sanatı, becerisi ve bilgisi olarak siyasettir ve sınırlı bir grubun ayrıcalıklı işlevidir. Sıradan halkın bu kabiliyete sahip olduğu düşünülmemektedir. Yönetim sanatı, Filozof Kral veya filozof yöneticiler tarafından üstlenilmelidir.⁹ Arapçadan Türkçeye geçen bir kelime olan siyaset, kelime kökeni olarak, eski Arap toplumlarında atların ve develerin terbiye edilmesi ve yetiştirilmesi anlamında kullanılmıştır. At bakıcısı olan seyis de aynı kökten gelmektedir. Daha sonraları birine bakmak, yetiştirmek, terbiye etmek, yönetmek anlamlarını kazanan siyaset kelimesi sonraki zamanlarda şehirlerin ve insanların yönetimi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Kavram bu anlamı ile insanların ve şehirlerin refahını artırmak için belirli yöntemle onları yönetmenin sanatını ifade etmiştir.¹⁰

İslamiyet’in kabulünden sonra doğuda kurulan eski Türk-İslam imparatorluklarında siyaset, uzun bir süre “ceza” anlamında kullanılmış, Büyük Selçuklu Veziri Nizamülmülk (1018-1092)’ün “Siyasetname” adlı eserinde siyaset nedenlerinden söz edilmiştir. Burada siyaset ‘ceza düzeni’ anlamından kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda siyaset sözcüğü, hükümdarın ülke yönetimi ve politika zorunlulukları ile verdiği cezaları ve özellikle “idam cezasını” ifade etmektedir. Osmanlılarda siyasetin idam cezasını ifade etmesi nedeniyle, idam cezalarının uygulandıkları meydana “siyasetgah” denmiştir. Bu

⁸ Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferansları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 114.

⁹ Yüksel Taşkın, *Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 35

¹⁰ Halis Çetin, *Siyaset Bilimi*, Orion Yayınları, Ankara 2014, s. 33.

çerçevede, siyaset yapmaya kalkışanların ve yaptıkları işlerde başarısızlığa uğrayanların, yolsuzluk yapanların sonu bu “meydan” olmaktadır.¹¹

Siyaset, K. Marx ve F. Engels’e göre temeldeki üretici güçlerin niteliğini belirlediği bir üst yapıdır. Sosyal sınıflar arasındaki iktidar çekişmesi siyasetin itici gücüdür. Max Weber’in siyasal topluluk ve siyaset anlayışı ile belirli bir toprak parçası üzerinde, gerektiğinde fiziki zora başvurma olanağı olan yönetsel bir örgüt tarafından verdiği emirleri uygulamaya koyduran egemen gruba dayanmaktadır. G. Almond’da M. Weber gibi siyasetin belirleyici niteliğinin meşru fiziki zorlamaya başvurma tekelleşmesi olarak görmektedir. R. Dahl’a göre siyasal sistem; rol veya otorite ile ilgili insan ilişkilerini içermektedir. P.H. Merkl’e göre siyaset, insanın içinde yaşadığı topluma kendi toplumsal görüşleri doğrultusunda bir düzen verme sürecidir. Laswell ise siyaseti, güç otorite ve etkili sosyal denetim sürecinin belirleyici nitelikleri olarak tanımlamaktadırlar.¹²

Yukarıda ki tanımlamalara baktığımızda siyasetin, güç, çatışma ve uzlaşma unsurlarına atıf yapılmaktadır. Bu bağlamda siyaset, çatışma ve uzlaşma kavramı ile işbirliği içindedir. Karşı fikirlerin, farklı isteklerin, rekabet eden ihtiyaçların ve çatışan çıkarların varlığı, insanların beraberce tabi oldukları kurallar hakkında hemfikir olmamalarını da beraberinde getirir. Diğer yandan insanlar bilirler ki, bu kurallar üzerinde etkili olmak veya onların yürürlükte kalmasını sağlamak için birlikte çalışmak, yani, Hannah Arendt’in siyasi iktidarı tanımlarken kullandığı ifadeyle, “elbirliği etmek” zorundadırlar. İşte bu nedenle siyasetin temel özelliği, genellikle rakip görüşlerin ve birbiriyle rekabet halinde ki çıkarların uzlaştırıldığı bir çatışmayı çözme süreci olarak tasvir edilir. Ancak siyaset bu geniş anlamıyla, tüm çatışmaların çözüme kavuşturulduğu veya kavuşturulabildiği faaliyet olarak değil, bunun başarılmasından çok bir çatışma çözme arayışı olarak düşünülebilir.¹³

2. KÜLTÜR NEDİR ?

Kültür, sosyal bilimlerin önem kazandığı dönemlerden itibaren, üzerinde çalışılan ve tek bir tanımın olmadığı bir kavramdır. Tarihi birikim, kültürün şekillenmesindeki en önemli paradigmalardan biridir. İnsanlığın ortaya çıktığı ilk andan itibaren günümüze kadar geçen sürede, insanların maddi ve manevi tüm birikimleri birer kültürel miras olarak nitelendirilmektedir.

¹¹ Akif Emiroğlu, *Toplumbilimsel Siyaset*, Ekin Yayınları, Bursa 2006, s. 6.

¹² Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2005, s. 22-23.

¹³ Andrew Heywood, *Siyaset*, (çev.Bekir Berat Özipek), Adres Yayınları, İstanbul 2011, s. 22.

Kültür kelimesinin aslı Latince'dir. Türkçe kullanılış şekli (kültür) Fransızca "culture" kelimesinin Türkçe okunuşudur. Latince "cultura" tarlaya ekin ekmek, sütü mayalamak anlamlarına gelmektedir. Bu nedenle Türkçe karşılığı olarak "ekin" veya "maya" şeklinde tercüme edilir. Gökalp "kültür" karşılığı olarak "hars" kelimesini kullanmaktadır.¹⁴

Ziya Gökalp, "Hars ve Medeniyet" kitabında harsı, milli değerler dizini olarak ifade etmektedir. Halktan olanın, halkın idrak ettiği sanat, edebiyat, ekonomi ve mimari gibi alanların "hars" yani "kültür" olduğunu dile getirmektedir. Medeniyetin ise uluslararası bir birikim olduğunu ifade etmektedir.¹⁵

Kültür, insan hayatında sosyal yoldan etki eden maddi ve manevi her unsuru ihtiva eder. Bu anlamda kullanılan kültür, insan mefhumuyla hemen hemen aynı şeyi ifade etmektedir. Zira Avustralya yerlisinin veya Güney Afrika (Bushman)ının avlanma tarzı, Kuzey Amerika Hintlisinin (kızılderelisinin) "tıbbi" Perikles Atina'sının trajik dram tipi, modern endüstrinin dinamosu birer kültür unsurudur. Çünkü bunlardan her birisi kolektif insan ruhunun bir eseridir. Bu bakımdan her insan grubu, kendisine özgü has bir kültüre sahiptir.¹⁶ Kendi dışımızdaki toplumlarda var olan hareketliliği, olayları, törenleri ve kutlamaları değerlendirmeden önce o toplumun kültürüne vakıf olmak gerekmektedir. Aşağı ve üstün biçiminde kültürleri değerlendirmek bir etnocentrismdir. Değerler ve normlar her toplumda farklılık gösterebilmektedir. Bir toplumdaki "güzel" ve "çirkin" olguları diğer toplumlar tarafından benimsenmeyebilir. Etnocentrism, bu toplumları değerlendirirken kötüleyici yorumlarda bulunulmasının kavramsal adıdır.¹⁷

Kültür kavramın tarihi ve kullanımı, Kroeber ve Kluckhohn(1952) ile Williams'ın (1958 ve 1976) eserlerinde görülebilir. Başlangıçta bir işleme sürecinin adı olarak –ürün yetiştirimi (cultivation)ya da hayvan yetiştiriminden (çobanlık ve besicilik) ve zihin yetiştirimine (etkin cultivation) doğru anlamını geliştirilerek- özellikle Almanca ve İngilizce'de 17. yüzyılın sonlarında belirli bir halkın "bütün yaşam biçimi" demek olan bir "tin" konfigürasyonunun ya da genellemesinin adı olmuştur. Herder (1784-1791) öncelikle kavramı, her çeşit tekil anlamından ya da bugün söylediğimiz şekliyle "uygarlık" ın tek çizgili (unilinear) anlamı olmaktan kurtararak, bilinçli bir ayırmayla, anlamlı bir çoğulluk "kültürleri" kastetmek üzere toplamıştır. Daha sonra, özellikle 18. yüzyılda antropolojinin

¹⁴ Zeki Arslantürk, M. Tayfun Amman , *Sosyoloji / Kavramlar, Kurumlar, Süreçler Teoriler*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2011, s. 236.

¹⁵ Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet*, Toker Yayınları, İstanbul 2004, s. 15

¹⁶ Mümtaz Turhan, *Kültür değişimleri*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010, s. 35-36.

¹⁷ Şeniz Anbarlı Bozatay, *Sosyoloji*, Beta Yayınları, Ankara 2011, s. 49-50

gelişmesiyle, geniş, çoğulcu bir kavram olarak, bütüncül ve ayrı bir yaşam biçimini ifade etme özelliğini sürdürmüştür.¹⁸

Sosyolog ve antropologlar 19. Yüzyıl antropologlarından Tylor'un klasik tanımına dayanarak, yalnızca insanlığın kültüre sahip olduğu öncülünden yola çıkmaktadır. Bu tanıma göre kültür: “insanın, toplumun bir üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlaki değerler, yasa, gelenek ve başka beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.”¹⁹ Tylor'dan beri kültür hakkında değişik tarifler verilmiştir. Fakat Tylor'un tanımı bugün de kabul edilmektedir. Tylor'un tanımından başka tanımlar da mevcuttur. Gittler'e göre kültür: “insanın yarattığı hayat tarzı, biçimi”dir. Linton'a göre kültür: “öğrenilmiş tavır ve hareketlerin ve bunların sonuçlarının dış şeklidir”. Bunu meydana getiren unsurlar belirli bir toplumun üyelerince başkalarına aktarılır ve bölüşülür”. Allport kültürü, “hayat problemlerinin hazır cevapları” olarak tanımlamıştır. Horton- Hunt ise kültürü şöyle tanımlamakta, “insanlar hayat tecrübelerinden bir takım kural ve usuller ve bunları destekleyen fikir ve değerler çıkarıp geliştirmektedirler. Biz buna kültür diyoruz”.²⁰

Günlük yaşamda kullandığımız kültürlü insan kavramı, sanat, müzik, felsefe gibi konularda genel bilgi, düşünüş ve beğeni inceliği almış seçkin kişiyi ifade eder. Oysa sosyolojide kullandığımız kültür, bundan çok farklıdır. İnsanların toplumda yaşamaları nedeniyle öğrendiklerin şeylerin toplamı anlamında kullanılır. Bu açıdan her toplumun bir kültürü vardır.²¹

Kültür çeşitli anlamlara sahip terimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürlü kişi dendiğinde nazik ve kibar, yaşamın iyi yanlarından zevk alan, estetik bilen kişiler kast edilir. Bu anlamda kültür terimi boş zamana ve servete sahip olan yukarıda sıralanan incelik örüntülerine “eken” ve yetiştiren kişiler için kullanılır. Sosyolojik gerçek açısından ise toplumdaki her normal kişi kültürlüdür. Herkes sosyalizasyon sürecinden geçer. Çocukluğundan başlayarak sosyal olarak kabul edilebilir davranış örüntülerine kendini uyarlamayı ve kabul edilmeyenlerin hangileri olduğunu tanımayı öğrenir. Kişiler sosyal rollerin oynanması konusunda yetiştirilir, her zaman sosyal rollerin ortasında yer alırlar. Gruplara ve topluma katılan kişi kültürlü olmak zorundadır. Bilimsel açıdan yapılan kültür

¹⁸ Raymon Williamsi, *Kültür*, İmge Yayınları, Ankara 1993, s. 8-9.

¹⁹ Anthony Giddens, *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, Say Yayınları, İstanbul 2010, s. 34.

²⁰ Sulhi Dönmezer, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1994, s. 100.

²¹ Mahmut Tezcan, *Sosyolojiye Giriş*, Anı Yayınları, Ankara 2012, s. 195.

tanımı toplumun üst tabakasından birkaç şanslı kişiyi içeren tanımlardan çok daha farklı ve geniş içeriğe sahiptir.²²

Tylor, Gittler ve Linton gibi birçok sosyal bilimci kültürlenme ve sosyalleşmenin aynı anlama geldiğini ifade etmektedir. Sosyalleşme, bireyin içinde bulunduğu kültürü iyice idrak edip o doğrultuda hareket etmesiyle mümkün olabilmektedir. Bireyin sosyal yaşamını düzenleyen siyaset de bir kültürel birikimin neticesinde ortaya çıkan, normlar akabinde sisteme müdahil olmaktadır. Kültürlenme ve sosyalleşme tüm bu aşamalardan sonra meydana gelen, uzun bir süreci kapsamaktadır.

Kültür, insana ve maddeye karşı tavrı belirleyen, aynı birikimi ve geleneği yaşayan bireylerin çocuklarına ve yeni nesillere aktardıkları öğrenilmiş davranışlar bütünüdür. Kültürün kazanılması biyolojik değil sosyal bir süreçtir. Kültüre sosyal miras denmesinin sebebi budur. Nesillerin yaratılmış olarak buldukları ve yeni katkılarla zenginleştirdikleri kültür, mevcut birikimden güç alıp, onun gelişmesine de yardımcı olur.²³ T.S Eliot’ göre kültür, doğumdan ölüme, sabahtan akşama kadar ve hatta uykuda bile bir halkın sahip olduğu inançlar ve bir bakıma “bütün bir yaşama şekli” olarak görülmektedir.

Her toplumun kültürü iki türlü öğeden kurulur.

1. **Maddi öğeler:** toplumun ya da grubun herhangi bir gelişim aşamasındaki teknolojik ilerlemesini, üretim, teknik, hüner ve becerilerini ifade eder.
2. **Manevi öğeler:** Bunlar toplumun yaşamını düzenleyen değer, inanç, yasa, gelenek, görenek ve ahlak kurallarından oluşur.²⁴

Kültürün maddi ve manevi öğeleri birbirleriyle düzenli bir uyum içinde bulunurlar. Örneğin, karasabana dayalı bir tarım kesiminde, çekirdek aile değil, geniş aile yaygındır. Toplumsal dayanışma, hükümet kurumlarına değil, akrabalık, komşuluk, toprak sahibi-ortakçı arasındaki ilişkilere dayalıdır.²⁵ Akrabalık hususunda, İbn-i Haldun’un “Mukaddime”si önemli bir kaynak eser hüviyetindedir. Haldun, “asabiye” ismini verdiği bu nazariyesinde, “herkesin nesebine ve asabiyetine (aslına) bağlılığıdır. Allah’ın kullarının kalplerine yerleştirdiği soyundan geldiklerine ve yakınlarına şefkat ve bağlılık tabiatlarında vardır. Bunun sayesinde dayanışma ve yardımlaşma olur”. Bir kabile asabiye

²² Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir*, (çev. Nilgün Çelebi), Attila Kitabevi, Ankara 1996, s. 130.

²³ Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilim)*, Der Yayınları, İstanbul 1993, s.125.

²⁴ Enver Özalp, *Sosyolojiye Giriş*, Ekin Yayınları, Bursa 2005, s. 98-99

²⁵ Enver Özalp, *Sosyolojiye Giriş...*, s. 98-99.

hissiyatıyla savaşı ve kültürünün mevcudiyeti için mücadele verir. İlk olarak ırkdaşığa dayanan asabiyet nazariyesi, daha sonraki süreçlerde dini, siyasi, gayri siyasi olaylara, hilelere, adam kayırmalara ve gruplara sebep olmaktadır.²⁶

Kültür ya da uygarlık, toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği, bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür. Kültür, öğrenilen, dilde saklanıp korunan, eğitimle yeni kuşaklara aktarılıp aşılana bir muhtevadır.²⁷

Birçok yazar kültürün kalıtsal olarak değil eğitimle edinilen bir süreç olduğu konusunda hemfikirdir. Bir toplumun gelişmişlik düzeyi ile kültürel dökümleri birbirlerine paralellik göstermektedir. İlk mağara resimlerinden günümüze kadar geçen süreçte, insanların ortaya koyduğu sanatsal, bilimsel ve siyasal olgular kültür potasından eritilerek ortaya çıkmış birer argümandır. Kültürel hareketlenmeler, birer toplumsallaşma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür bir nevi, bireyin toplumsallaşmasına katkıda bulunan en önemli veçhelerden biri olup kişi kültürünü benimsediği oranda topluma kanalize olabilir.

Joseph H. Fichter kültürün fonksiyonlarını şöyle özetlemektedir:

- Kültür bir toplumu diğerinden ayırmak için bir tür “alameti farika”(marka)dır.
- Kültür toplum değerlerini bir bütün haline getirir ve bunları sistematik biçimde taşır.
- Kültür, dayanışmanın (tesanüdün) en önemli temellerinden birisidir.
- Kültür sosyal yapının bir kopyasını verir.
- Sosyal kişiliğin belirip oluşmasında kültür, bütün toplumlar bakımından egemen bir faktördür.²⁸

Raymond Aron’a göre, insanlık tarihi sadece gelişme ve değişmeden ibaret değildir. İnsanlık tarihi aynı zamanda muhafazakar bir karaktere sahiptir. Nesillerin toplumda yaratılmış olarak bulduğu ve yeni anlamlı katkılarda zenginleştirdiği kültür, genç nesillere aktarılmaktadır. Bir neslin daha önceki nesle cevabını, daha önce kullanılanı muhafaza ve ona katkılar yapmak şeklinde düşünürsek, uygulamada yanlış anlamlar verilen muhafazakâr kavramı sosyal gelişmeye imkan veriyor demektir. Kültürün zenginleşmesi

²⁶ İbn-i Haldun, *Mukaddime* 1,8 çev. Süleyman Uludağ) Dergah Yayınları, İstanbul 2011, s. 95-96

²⁷ Bozkurt Güvenç, *Kültürün Abc'si*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s. 54-55.

²⁸ Sulhi Dönmezer, *Toplumbilim...*, s. 106.

ve gelişmesi(maddi ve manevi bakımdan) mevcut bir birikimden güç alır ve bu zemin onun gelişmesine güç katar.²⁹

Kültür, aynı toplumda dahi farklı özellikler göstermektedir. Köyde, kasabada ve kentte bunun tezahürlerini görülebilmekte, hatta aynı kentte dahi aynı kültürün farklı figürasyonlarına rastlanılabilmektedir. Bu çerçevede, alt kültür, karşı kültür, popüler kültürü ve son olarak siyasal kültür ele alınarak kültürel farklılıkların tanımlarını yapılmıştır.

2.1. Alt Kültür

Kültürün unsurları, birbiriyle ahenkli bir kültür bütünü, sistemi oluşturabilir. Fakat Türk kültürü veya Amerikan kültürü gibi bütün, “tüm kültür” (mass culture) bakımından ise kültürün değişik kurumları arasında tam bir ahenk yoktur. Gerçekten bir bütün, “tüm kültür” içinde çeşitli lehçeler, teknolojiler, dinler, ideolojiler, ekonomik kurumlar ve diğerleri vardır ve bütün bunlar arasında hiçbir zaman tam bir ahenk bulunmaz. İlkel kültürler dışında aynı bir “tüm kültür” içindeki kültür farkları o derecede derin olabilir ki, bunlardan değişik alt kültürler (subcultures) meydana gelebilir.³⁰

Alt kültür, kendisini oluşturan bütünle yani hâkim kültürle aynı temel değerlere dayanmakla birlikte, onu belirleyen değerlerin daha çok ikinci derecede önem arz etmesine dayanan kültür gruplarıdır. Alt kültürler dolayısıyla temel kültürden kısmen de olsa farklı bir yapıya sahiptirler. Temel kültürün temel prensiplerine her zaman zarar vermezler. Gençlik alt kültürü, göçebe alt kültürü gibi. Her çağdaş toplumda, kendilerine özgü ve diğer toplum kesimlerinin paylaşmadığı kültürel özelliklere sahip topluluklar bulunmaktadır. Bu alt kültür toplulukları kendi kültür yapıları içinde yaşamakta, onun değerlerine ve normlarına göre hareket etmektedirler. Alt kültürler, mesleki, dini, yöresel özellikler gösterebilecekleri gibi, yaşa, cinsiyete ilişkin olarak da oluşabilirler.³¹

2.2. Karşıt Kültür

Karşıt kültür, kişi veya kişilerin toplumdaki egemen olan kültürlere karşı olmaları neticesinde ortaya çıkan bir kültür çeşididir. Her toplumun kendine özgü kültürü ve kendine özgü davranışları vardır. İnsanlar biyolojik olarak benzer olmalarına rağmen

²⁹ Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji..* s.126.

³⁰ Suhi Dönmezer, *Toplumbilim..* s. 116.

³¹ Şeniz Anbarlı Bozatay, *Sosyoloji...*, s. 45-46.

doğru-yanlış hakkındaki düşünceleri farklıdır. Alt kültürler ana kültürü kabul ederken, karşıt kültür ana kültürü reddetmektedir. Toplumda yaygın olarak kabul edilmiş kültüre karşı olan kültürel kalıplara “karşı kültür” denir. Bazı toplumlarda karşı kültür gençlik hareketleri ile ilişkilendirilmektedir.³² Amerika’daki “hippilik” ve “Ku Klux Klan” hareketleri, Almaya’da yeni “Neo-Nazi hareketleri”, Mısır’da “Müslüman Kardeşler Teşkilatı” bu oluşumlara birer örnektir.³³

Resim 2.1 Klu Klux Klan Ayininden Bir Kare

Resim 2.2: Amerika'daki Hippiler

2.3. Popüler Kültür

Halkın arasında yaşayan motiflere, öğeler yer veren, onlardan yararlanan, halkın zevkine uygun, halk tarafından tutulan, herkesçe tanınan biçiminde tanımlanan popüler sözcüğü, halk kelimesiyle paralel anlamda sunulmaktadır. Dolayısıyla popüler, klasik anlamıyla, “halka ait olan” demektir. Ancak günümüzde bu kavram “birçok kişi tarafından sevilen veya seçilen” anlamında kullanılmaktadır. Popülerin bu egemen kullanışı yeni alanlara taşınmış, toplumsal sistem için yeni dayanak rolü sağlamıştır. Örneğin popüler tv programı, popüler film yıldızı, popüler sporcu ve geneler olarak popüler ve pop kültür gibi. Popüler kültürün “en çok tercih edilen” bağlamında kullanılmasıyla karşımıza en yaygın ancak yanlış olan popüler kültür tanımı çıkar; popüler kültür modern toplumda devam eden “halkın” kültürüdür. Popüler kültür ürünlerini satın alıp kullandığı için, o halka ait olamaz. Bu kültür, onun biçimlendirdiği ve onun değiştirdiği bir yaşam tarzı değildir. Dolayısıyla popüler kültür halkın kültürü değildir. Popüler kültür geniş iş bölümü etrafında kurulan

³² Halil İbrahim Bahar, *Sosyoloji*, Hayat Yayınları, İstanbul 2011, s. 98-99.

³³ Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji*.. s. 139.

kapitalist mal üretimi, pazarlaması, dağıtımı ve tüketimi biçimlerine dayanan bir kültürdür.³⁴

2.4. Siyasal Kültür

1960'larda siyasal kültür çalışmasının yeri, bugünkünün aksine güvenli gözükmemekteydi. Marksistlere göre siyasal kültür bağımlı değişkenken diğerlerine göre ciddi olarak bağımsız bir değişken olarak alındı. Sistem teorisyenleri ve işlevcilere göre kültür bir toplumun siyasal çevresinin bir unsuru iken, idealistlere göre kültür siyasi pratiği anlamının ve onunla meşgul olmanın bir unsuru ve ön şartıydı. Siyasal kültürün tanımları, teorileri, yöntemleri ve paradigmaları konusunda çok az bir görüş birliği vardır. Dolayısıyla siyasal kültür kavramı ailesinin çok üyesi var olsa da fakat çok azı ortak bir ismin ötesinde fazla bir şeyi paylaşır.³⁵

Kavramlaştırma, işleyen siyasal sistem (nesnel) ile uygun olan siyasal kültür arasındaki ilişki temeline dayanmaktadır. Burada bireylerden bağımsız, onları aşan, fakat aynı zaman onları bir arada tutan bir bütünlük anlatılmak istenmektedir. Easton'a göre, bu anlamda her toplum amaçları ve varsayımları çok kutsal ve ihlal edilemez olan kendi siyasal-kültürel totem ve tabularına sahiptir. Bunlar tartışma dışıdır ve saygıyı gerektirir. Bu kapsamda siyasal kültür, belirli bir düşünme, hissetme ve davranma sarmalına sahip, inançlar, fikirler, normlar ve değerler dizisidir. Siyasal sistemin girdiler (inputs) ile başarımı (performance), sistemi, üyelerince otoriter ya da bağlayıcı bir güç olarak algıladıklarından siyasal kültür tarafından etkilenmektedir. Bu nedenle, nesnel olarak, belirli bir sistemin başarımı, belirli bir siyasal kültürle uyumlu olmaya bağlıdır. Bu bağlamda, bir ulusun siyasa yaşamında, o ulus bireylerinin inanç, tutum ve duygularının tümü, siyasal kültür olarak adlandırılmaktadır.³⁶

Her topluluk, yüzlerce yıllık süreçte kendisini diğer topluluklardan ayıran, düşünce ve davranışlara sahiptir. Bu olgular, onların siyasal tercihlerine de sirayet etmektedir. Siyasetçiler ve ya siyasi kurumlar, faaliyete geçirecekleri tüm politikalarında içinde bulunduğu toplumun siyasal kültürüne uygun hareket etmektedirler.

³⁴ Şeniz Anbarlı Bozatay, *Sosyoloji...* s. 78.

³⁵ Şaban Sitembölükbaşı, "Siyasal Kültürün Kavramsallaştırmasında Karşılaşılan Bazı Güçlükler", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, S. 2, Isparta 1997, s. 251-252.

³⁶ Akif Emiroğlu, *Toplumbilimsel Siyasa*, Ekin Yayınları, Bursa 2006, s. 233-234.

Bireyin politik nesnelere karşı tutumunu oluşturmaya katkıda bulunan 3 etken ayırt edilebilir. Bunlar:

- Bilişsel (Cognitive)
- Duygusal (Affective)
- Yargısal (Evaluative) etkenlerdir.³⁷

Birey, politik sistemin işleyişine onun önde gelenlerine ve mevcut politika sorunlarına dair belirli bir bilgiye sahip olabilir. Bu bilgi, hiç şüphesiz, bireyin bütün olarak sisteme uymasının tamamlayıcı bir parçası işlevini görebilir. Öte yandan birey, sistemi, ailesinin ve/veya arkadaşlarının etkisiyle duygusal olarak reddedebilir. Otoriteler tarafından kendisine empoze edilenlere duygusal olarak uymayabilir. Nihayet birey, sistemi moral bir değerlendirmeye tabi tutabilir. Söz gelimi, bireyin demokratik normları onu sistemin politik taleplere yeterli düzeyde yanıt vermediği sonucuna götürebilir veya ahlaki normları kayırmacılığı kınamasına yol açabilir.³⁸

Verba siyasal kültürü şu şekilde tanımlamaktadır; “Bir toplumun siyasal kültürü, inançlar sistemini, ifadesel sembolleri ve siyasal eylemin ortaya çıktığı durumu tanımlayan değerleri içermektedir”. Siyasal kültür, siyasete sübjektif yönelim sağlamaktadır.³⁹ M. Duverger, siyaset sosyolojisi kitabında, Gabriel Almond ve Verba’nın, ABD, İngiltere, Almanya, İtalya ve Meksika’da yapmış oldukları, büyük ve karşılaştırmalı anketini ele almaktadır. Bu inceleme dâhilinde, Gabriel Almond tarafından tanımlanan kültür kavramları kullanılmıştır. Almond’a göre kültürün üç yönü vardır; siyasal sistem hakkında sahip olunan bilgilerden oluşan tanıma yönü, önder ve kurumlara yönelen kişisel bir bağlılığa dayanan duygu yönü ve siyasal olaylar üzerinde varılan değer yargılarına yargı yönü. Bu sınıflama, yalnızca siyasal alana özgü olmayıp kültürün tüm alanları için geçerlidir. Bu üç yön bir araya getirilerek üç büyük siyasal kültür tipinden oluşan bir sınıflama elde edilir. Bu tipler; yöresel kültür, uyrukluk kültürü ve katılımcı bir kültürdür.⁴⁰

³⁷ Ali Yaşar Sarıbay, *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, Alfa Yayınları, Bursa 2000, s. 66-67

³⁸ Ali Yaşar Sarıbay, *Global Bir Bakışla...*, 66-67.

³⁹ Şaban Sitembölükbaşı, "*Siyasal Kültürün ...*", s. 256.

⁴⁰ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1982, s. 130.

2.4.1. Yöresel Siyasal Kültür

Dar bir siyasi çerçeveyi ihtiva eden yöresel-yerel siyasal kültürde halk, siyasete yabancıdır. Kendini yöneten sistemin argümanları halk için çok önem arz etmemektedir. Yöresel siyasal kültürde, birey kabile veya köy grubunun dışında siyasal sistem denen daha kapsamlı geniş olgunun ya hiç farkında değildir ya da çok az farkındadır. Bu tip, geleneksel ve geçiş toplumlarına özgüdür.⁴¹

2.4.2. Uyruk Siyasal Kültür

Bu siyasal kültür tipinde birey siyasal sistemin ve içinde bulunduğu yapının bir ögesi olduğunun bilincindedir. Fakat tüm bu bilince rağmen siyasal katılım noktasında pasif konumdadır. Birey, bu yapıda hükümetçe yönlendirilerek hayatını idame ettirecek sisteme uyum sağlamaktadır.⁴²

Politika tercihlerine göre, yönetime dair pozitif ve ya negatif beklentilere, rejim ve otorite hakkında meşruluk anlayışına veya ondan yabancılaşma duygusuna sahip olmakla beraber, politik katılımcı değildir.⁴³

2.4.3. Katılımcı Siyasal Kültür

Bu siyasal kültür tipinde birey, içinde bulunduğu siyasal sistemin bilincinden daha da öteye giderek içinde bulunduğu mevcut düzende söz söyleme hakkının oluşunun bilincindedir. Birey, baskı grupları oluşturarak gazete, dergi, sivil toplum gibi, sistemin işleyişini ve aksaklıkları düzenlemeye yönelik çalışmalarda bulunabilmektedir. Bu katılımcı siyasal kültür tipine, gelişmiş toplumlarda rastlanılmaktadır.⁴⁴

3. SEMBOL (SİMGE) NEDİR?

Semboller, içinde yer alınan kültürün, somut ve ya soyut çıktıları olarak nitelenebilir. Gündelik hayatta kullanılan basit bir figür, anlamsal açıdan çok geniş içeriğe sahip olabilmektedir. İnsanlarla diyalog kurmadan dahi tokalaşmalarından, giyiminden, jest ve mimiklerinden ve simge ve sembol rozetlerinden, düşüncelerine dair çıkarımlar yapılabilir.

⁴¹ Akif Emiroğlu, *Toplumbilimsel Siyasa...* s. 242-243.

⁴² Akif Emiroğlu, *Toplumbilimsel Siyasa...* s. 242-243.

⁴³ Ali Yaşar Sarıbay, *Global Bir...* s. 68.

⁴⁴ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi...* s. 130

Türkçe 'de *simge* olarak dile getirilen sözcük literatüre antik Grekçe'den *sebol* olarak geçmiş, Osmanlıca'da "remiz" olarak adlandırılmıştır. Grekçe'de *symbolein* biçiminde kullanılmış olup "buluşmak, birleşmek" anlamını taşımaktadır. Giderek felsefe ve mitoloji literatürüne girmiş olan ve kısaltılmış olarak *symbol* diye adlandırılan sözcük "birleştirici öge" olarak kavramlaştırılmıştır. Daha sonraları deney bilimleri, psikoloji, sosyoloji, teoloji, mistisizm, dilbilim vb. tüm kültürel alanlarda vazgeçilmez bir kavram olarak kullanılagelmiştir. Simge, her disipline göre, bağlamına ve dizgesine bağlı olarak "özgün anlam yüklemi" ile kavramlaştırılmıştır. Bu nedenle, simge dendiğinde hangi bağlamda kullanıldığı büyük önem taşımaktadır. Sembol ve simge iki farklı kelime gibi görünse de akıllara getirdiği mana bakımında aynı kavramı temsil etmektedirler.⁴⁵

Sembol (simge), soyut bir kavramın dille göstergeleştirilmesidir. "Sembolizm" soyut fikirleri anlatacak bir takım benzerlikler aramaktır (Barış anlatmak için güvercin gibi) ve buna şiirde çokça başvurulur. İmgeler her sanatçıda başka başka şekillerde karşımıza çıkar ve şahsî iken, semboller genellikle daha yaygın olarak kullanılan biçimlerdir. Hemen hemen her toplumda yaklaşık aynı anlamı ifade ederler. Barış için güvercin, özgürlük için bayrak, ayrılık için gemi kelimeleri gibi. "Webster'e göre sembol, kendisinden başka bir şeyi, muhakeme, çağrışım, alışkanlık veya tesadüfen temsil eden veya akla getiren bir şeydir; bu iki şey arasında özel bir benzerlik olmayabilir; sembol, devlet ve kilise gibi gözle görülmeyen bir fikir, bir nicelik, bir niteliğin görünen işareti olabilir." Mircea Eliade'ye göre bütün dünya mitolojilerinde yaygın olan temel simgeler de vardır. "Dünyanın merkezinde yer alan bir dağ, bir ağaç veya bir temel direği simgesi yaygındır. Merkez simgeciliğinin en yaygın çeşidi, evrenin merkezinde bulunan ve üç dünyayı bir eksen gibi tutan kozmik ağaçtır."⁴⁶

Sembol, sembolün kullanılışı ve sembolizm konusunda antropologlar, edebiyat eleştirmenleri, psikologlar, sanat tarihçileri, ilahiyatçılar ve filozoflar tarafından öylesine farklı tarifler yapılmış ve öylesine sofistike kuramlar geliştirilmiştir ki, bunları birbirleriyle bağdaştırmak neredeyse mümkün görünmemektedir. Sembol tanımlarından birkaçı şu şekildedir; "Remiz, alem, misal, timsal ve alamet karşılığında kullanılan Sembol; duyu organlarıyla idraki imkansız herhangi bir şeyi, tabii bir münasebet yoluyla hatıra getiren veya belirten her türlü müşahhas şey yahut işaretir". "Sembol kendisinden başka bir realiteye dikkat çeken, bir şeyin yerine geçen veya onu tasvir eden bir nesne, bir fiil veya

⁴⁵ http://www.anadoluyaydinlanma.org/Yazilar/simge_kavrami.pdf (25/11/2015)

⁴⁶ Dursun Ali Tökel, "Sanat ve Edebiyatın Kaynağı Olarak Mitler", *Bilig*, S. 6 Ankara, 2001, s. 65-66.

insanlar tarafından yapılmış herhangi bir işarettir”.⁴⁷ Sembol, açıklamamızın ifade biçimidir. “İnsan görünemeyen şeyleri, onunla ilişkisi oranında görülebilir bir biçimde tasvir eden şeylere sembol denir. Dolayısıyla duygularla algılanamayan şeyler, algılanabilir bir hale başka deyişle somut hale semboller aracılığıyla getirilir.”⁴⁸

Sembol, Frolov’un ifadesiyle, “hem işareti (imi), hem de imgelerin gizilgüçlerini (potansiyellerini) bir araya getirir; bunları iletişim bağlamında gerçekleştirir. Pryzyulski’ye göre ise sembollerin çeşitliliği insan bilincinin evrilmesiyle ilişkilidir.”⁴⁹ Mircea Eliade’ye göre ise simge (sembol) “bir nesneye veya bir eyleme yeni bir değer eklemekte; ama bu yüzden de onların kendilerine özgü ve dolaysız değerlerine dokunmuş olmamaktadır. Simgesel düşünce dolaysız gerçeği parçalamakta; ama bunu, onu daha önemsiz ve değersiz kılmadan yapmaktadır”⁵⁰. Rıza Kardaş sembolü, “duyu organlarıyla anlaşılması imkânsız herhangi bir şeyi (doğal bir ilişki yoluyla) hatırlatan veya belirten her türlü somut şey yahut işaret” olarak tanımlanırken; Cemal Yıldırım “kendi dışında bir nesne, ilişki, değer veya önermenin yerini tutan im veya işaret” olarak tanımlamış, Alparslan Salt ise daha soyut bir şeyi anlatmaya yarayan daha somut şey ya da evrensel yasa, ilke, bilgi ve fikirleri açıklayan işaretler” olarak tanımlamıştır.⁵¹

Sembol veya sembolizmin etkisi, neyi ne kadar sembolize ve temsil ettiğinde yatmaktadır. Bir başka ifadeyle sembol, mantık açıklamanın yerine geçmek üzere, rasyonel bir fikir olarak iş gören şeydir. Mesela, Amerika Birleşik Devletleri bir yırtıcı kuş türü olan atmaca ile temsil edilir. Güçlü bir kuş olan atmaca ile Amerikan toplumunun güçlü bir toplum olduğu vurgulanır. Avrupa Topluluğu’nun on iki yıldızından oluşan bayrağı ise farklı büyüklükte ve farklı kültürlerden oluşan devletler topluluğunun eşitliğini sembolize eder. Yine İngilizlerin milli sembolü olan “İngiliz Aslanı” gücü temsil eder. Bu sebeple, önemli sosyal değerler ve inançlar, sembollerle ifade edilebilir ve dikkatleri üzerlerine çekerek sosyal kurumları destekleyebilirler. Semboller ve onların sistemleri işaret ve onların anlamlarından müteşekkildir. Semboller duygu ve değerleri açıklar ve onları harekete geçirir. Bunu başka bir şekilde ifade edecek olursak, her sosyal sistem, ortak bir

⁴⁷ Mehmet Ateş, *Mitolojiler ve Semboller*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2012, s. 29-30.

⁴⁸ Galip Atasagun, “Hristiyanlığın Tanıtımı, Yorumu Ve Kurumsallaşmasında Sembollerin Yeri”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 10, Konya 2000, s.182.

⁴⁹ Mehmet Ateş, *Mitolojiler ve Semboller*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2012, s. 29-30.

⁵⁰ Mircea Eliade, *İmgeler ve Simgeler*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara 1992, s. 10.

⁵¹ Selçuk Kürşad Koca, “Genel Hatları İle Kültür Sembol İlişkisi”, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi S.2, 2010, s. 89.

sembolik sistem oluşturarak, fert ilişkilerin, düşünce, davranış ve sosyal normların belirginleşmesini sağlar.⁵²

Sembolün her dilde ve kültürde ortak olan, anlaşılan tarafları vardır. Bu ortaklık zaman içerisinde doğmuş gelişmiş bir topluma mal olmuş ve nesilden nesile, kültürden kültüre taşınıp aktararak evrenselleşmiştir. Örneğin; “beyaz güvercin”, “zeytin dalı” gibi semboller barışı ve umudu sembolize ederler. Bu yönüyle de sembol, toplumları kültürleri kucaklayan bir unsurdur. Sembolün evrensel dili yakalamış olması bir anlamda soyut bir nitelik taşımasıyla da açıklanabilir. “Kurukafanın ölümü sembolize etme etmesinin temel nedeni öldükten sonra insan vücudunun ulaştığı biçimdir. Bu doğrudan ilişki, bu sembolün evrensel biçimde kabul edilmiş olmasında en büyük nedendir.”⁵³

Sembol, anlatılamaz ve görünmez bir gösterilene gönderen ve bundan dolayı da anımsayamadığı bu denkliği somut olarak canlandırmak zorunda olan ve bunu da uygunsuzluğu tükenmez bir biçimde düzelter ve tamamlayan ikonografik, ritüel, mitik yinelemeler oyunu aracılığıyla yapan işaret, gizli bir anlamı ortaya çıkaran tasvir, gizli tutularak gizemleştirilenin bir tecellisi, başka bir şeyin yerinde duran, onun yerini alan, onu temsil edendir. Sembol terimi iki yarım parçanın –işaret ve gösterilen- bir araya getirilmesidir. Sembol soyut olanı somut olanla anlatmayı hedef almış bir anlatım tarzıdır. Sembolde, “delalet eden” ve “delalet edilen” şeklinde iki taraf vardır. Ancak hiçbir zaman delalet eden kendisine delalet edilenin tam karşılığı demek değildir. Belki tasvir ve tasavvurundan ibaret bir anlam kazanabilmektedir. Var olan her şey sembol olabilir fakat hiçbir şey kendiliğinden sembol değildir. Bir sembol insanın yahut cemiyetin tahsis ettiği bir şeydir.⁵⁴

Simge (sembol), insanın “kavrama ve imgelem gücü”nü uyarır. Bunun yanında, yaşanmış duygu ve düşünceyle anlamlı deneyimleri “yeniden canlandırma”ya olanak verir. Simgenin işlevsel gücünü bilen ve Hermetik geleneğe bağlı ezoterik ekollerde çeşitli özgün simgelerle çalışmak önemsenmektedir.

⁵² Mimar Türkkahraman, *Siyasal Sosyalleşme Ve Siyasal Sembolizm*, Birey Yayınları, İstanbul 2000, s. 74-75.

⁵³ Tanzer Özder, *Svastika Sembolünün Grafik Tasarım Eğitiminde Beceri Geliştirmeye Etkisi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 7.

⁵⁴ Yaşar Düzenli, "Sembolizm Açısından İsrâ Ve Mirâç'a Yeni Bir Yaklaşım Denemesi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, C. 2, S. 1, Eskişehir 2001, s. 32.

Dini söylemler de kullanılan birçok terim simgesel somutlaştırmanın örnekleri olarak ezoterik literatürde yer almaktadır. Bunun nedenini simgenin sağladığı olanaklarda aramak gerekir.

Simge (sembol);

- Yansıtıcıdır,
- Gösterirken gizleyen bir özelliğe sahiptir,
- İzleyiciyi düşünsel etkinliğe çağırır,
- Temsil ettiği soyut ve aşkın değerlerin anımsanmasını, anlaşılmasını, paylaşılmasını sağlayan bir anahtardır,
- İnisiyeller arası tanıma, tanışma ve anlaşma aracı olarak işlev görür,
- Belli bilgi ve anlayışı, aşına olmayanların bilincinden gizler ve aşına olanlara açar.
- Sezginin ve keşfin anahtarıdır,
- Arketipleri (ilk örnekler) gösterdiği gibi onları yeniden üretir⁵⁵.

Simgeler (semboller) zamandan ve mekândan bağımsız bir gerçekleri gösterirler. Başka bir deyişle, zaman-mekânı aşkın bir “ide”yi, bir “ilke”yi gösterebilmek yalnızca simge ile olanaklıdır. Simgenin farklı bir niteliği de, farklı zaman ve mekânda ortak doğası olan nesneleri gösterebilmesidir.

Simgenin (sembollerin) en temel üç özelliği vardır:

- Bir ilkeyi gösteriyor olması,
- Farklılıkları birliğe getirmesi,
- Çok anlamlılığa açık olması.⁵⁶

Sembolizmin esasını oluşturan bir tanım da şöyle yapabilir: temsili bir karşılığa uyarak, bir başka şeyi ifade eden, hazır olmayan ve algılanması olanaksız olan bir şeyi doğal bir ortamda zihne davet eden her kişisel işaret (alamet) bir semboldür. Bunlar bir

⁵⁵ Necmettin Ersoy, *Semboller ve Yorumları*, Zafer Yayınları, İstanbul 2000, s. 12.

⁵⁶ http://www.anadoluyadinlanma.org/Yazilar/simge_kavrami.pdf (02/01/2016)

desen, bir aygıt, resim, isim, tertip, diyalog, bir alegori, hatta kişi veya kuruluş olabilir. Sembol yakıştırmak, yansıtmak, benzetmek, bir araya toplamak olarak da tanımlanabilir.⁵⁷

3.1. Kültürel İlişki Açısından Sembol

Kültürün tanımlanmasında sembollerin anlamı önemlidir. Nesneler tek başına bir anlam ifade etmezler. Örneğin bir bayrağı ele aldığımızda, bayrağın ifade ettiği semboller önemlidir. Aynı şekilde bir üniformanın ve ya kıyafetin temsil ettiği sembol önemlidir. Zira kültür, semboller bütünüdür.⁵⁸

Kültür, grup tarafından anlaşılan semboller içermektedir, bu semboller toplum tarafından inşa edilmiştir. Semboller, insanlar arasında toplumsal anlamda kabul edilebilir etkileşimi sağlamaktadır. Geertz'in ifade ettiği gibi kültür bir semboller ve/veya anlamlar sistemidir. Kültürel sistemler ya da sembolik sistemler veya anlamlar sistemi din gibi üst seviyede örgütlenmiş ve resmileşmiş anlamlar sistemlerinde olduğu kadar sıradan, doğru kabul edilen günlük yaşamla bütünleşmiş anlamlar ağını ve dil, moda gibi üst seviyede örgütlenmiş ama aynı zamanda acık sembolik sistemleri içerir. Kültürün sembolik tanımı, kültürün kolektif, paylaşılr olduğunun altını çizer. Bu durum kültürel sistemlerin belirli anlarda belirli toplumsal gruplarla bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Kültürün sembolik tanımı en fazla toplumların analitik olarak üç farklı parçadan oluştuğu genel fikriyle birlikte yararlıdır. Bunlardan birincisi ekonomik, ikincisi politik ve üçüncüsü kültürel alemlerdir. Bireylerin toplumsal konumlarının oluşturulmasında bu alemler tek başına etkili olabildiği gibi bazen bireyin ekonomik alemdeki yerine göre politik ve kültürel alemdeki yerinin de belirlenmesi söz konusu olabilir. Tüm toplumlar mal ve hizmetlerin üretildiği ve dağıtıldığı sistemlere sahiptir. Aynı şekilde tüm toplumlar da gücün dağıtılması ve kararların verilmesi tarzı da söz konusudur. Son olarak her toplum, sayesinde halkının dünyayı anladığı kültürel ya da sembolik sistemlere sahiptir. Bu anlam ağları maddesel olmayan ya da metafizik bir yapı sağlar. Kültürel sistemlerin yapılandığı belli başlı şekillerden birisi “kutsal” ve “zındık” olandır. Temel sembolik bölünmede kutsal, mukaddes ve iyi olandır; kutsal olan günlük hayattan ayrılmıştır, saygı ve hürmet görür. Semboller ve törenler yalnızca fiziksel ya da maddesel şeyi (örneğin erkekler / kadınlar, yenir / yenmez) aynı zamanda zaman ve mekânı düzenler. Törenselleşenler nispeten

⁵⁷ Necmettin Ersoy, *Semboller ve Yorumları...*, s. 12.

⁵⁸ Halil İbrahim Bahar, *Sosyoloji*, Siyasal Yayınları, Ankara 2005, s. 67.

sıradan bir anı kutsal bir ana çevirirken, törensel eylemlerin düzenli olarak gerçekleştiği yerler kutsal mekânı ifade eder.⁵⁹

Semboller kültürün hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen unsurlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Kullanıldıkları yerlerde herkesin aynı şeyi anlaması sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylelikle kullanım yerine göre o bireylerin sahip olduğu kültüre ait bir veya birçok özelliğin çağrıştırılması amaçlanmaktadır. Engel, Blackwell ve Miniard'a göre 'kültür', “toplumun bir üyesi olarak bireyin çevresiyle iletişim kurmasına, belirli davranışları sergilemesine, çevresinde cereyan eden olayları belirli düşünce kalıpları yardımıyla yorumlayıp değerlendirmesine yardımcı olan değerler, fikirler ve semboller dizisidir”. Edward Sapir, kültürü “varlığımızın yapısını (ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliğidir” şeklinde tanımlamıştır. Bu yönüyle kültürel semboller ait olma duygusunu sağlayacak ve pekiştirecektir. Bu bakış açısı sembol oluşturucuların sembollerini kültürel unsurların hemen hemen hepsinde kullanmaları sonucunu doğurmuş ve sembollerin kültür öğeleri içerisinde en sık kullanılan öge olmasını sağlamıştır.⁶⁰

İnsanların kullandığı kültürel semboller zaman içerisinde mağaralarda ve taşlar üzerinde resim yazısına dönüşmüştür. Resim yazısının gelişmesi ile ideogramlar (düşünsel-yazı) ortaya çıkmıştır. İlk başta sadece bir nesneyi veya varlığı karşılayan sembol, böylelikle yan çağrışımları da üstlenmiştir. Belki de günümüz sembol kavramının tam karşılığı olmaktadır. Bugün için beden dili olarak ifade edilen anlaşma sistemi ve benzeri yazı sistemlerinin kullanımların da kaynağını oluşturmaktadır. Yaklaşık 12000 yıl önce mağara duvarlarında başlayan kültürel sembollerin serüveni, zaman içerisinde çok ve çeşitli toplumlar ve coğrafyalarda şekillenerek bu günkü ulusal veya uluslararası sembollerini ortaya çıkarmıştır. Ticarete değiş-tokuş döneminin sonlanması ve ticaretin gelişmesi ile ortaya çıkan “markalaşma kültürü” nün temel dayanak noktası semboller olmuştur. Adeta ürün ve/veya üretici kişilerin garanti belgesi yerine geçmeye başlamıştır.⁶¹

Sembolist bakış açısından hareket eden sosyolog ve antropologlara göre, kültür sosyal yapıdan ya da sosyal davranışın hareketlerinden oluşmaz. Kültür onun hakkındaki düşünmedir. Bu anlamda da topluluk yapısal bir inşa olmaktan ziyade sembolik bir inşadır.

⁵⁹ Hayati Beşirli, "*Türk Kültüründe Güç, İktidar, İtaat ve Sadakatin Yemek Sembolizmi Esasında Değerlendirilmesi*", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S. 58, 2011, s. 141.

⁶⁰ Selçuk Kürşad Koca, *Türk Kültüründe Sembollerin Dili*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya 2012, s. 29.

⁶¹ Selçuk Kürşad Koca, "*Genel Hatları ile...*", s. 92.

Topluluğu bir araya getiren bağlar mekanik bağlar değil, üyelerin yükledikleri anlam depolarıdır. Toplumsal gerçeklik bu anlamlar çerçevesinde simgesel olarak dışa vurulur⁶². Sembollerin toplum üzerinde birleştirici etkisi olduğu kadar ayırt edici etkisinin de olduğu dikkat çeker. Sembolleri değerlendirirken içinde olduğu toplumdan ayrı düşünemeyiz. Semboller, anlamlarını toplumun bireylerinden almaktadır, birey toplumsallaşma sürecinde bu etkileşimsel çıktıları kavrayarak hayatına empoze edebilmektedir.⁶³

3.2. Dil ile İlişkisi Açısından Sembol

Dil, farklı işaret sistemlerinin oluşturduğu sistemli bir dizge ve insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araçtır. Belirli işaret dizgelerini bünyesinde bulunduran dil olmadan iletişim de olmaz. Çünkü dil olmadan ne dış dünya algılanıp kavramlara, simgelere ve sembollere dönüştürülebilir ne de bu kavram, simge ve semboller düşünce kalıbına sokularak başkalarına aktarılabilir. Bu yüzden dış dünyaya ait düşüncelerin dilsel kalıplara dönüştürülmesi gerekmektedir. İnsanoğlu, iletişim süreci içerisinde, bu kalıpları daha çok sembolleştirmeye dayalı olan sözlü dille yapmakta; ancak bunun yanında beden dili vb. gibi işaret sistemlerini de kullanmaktadır.⁶⁴

Saussure'e göre dil, bir terimler dizini değil bir göstergeler dizgesidir. Doğrudan doğruya insan zihnine has ruhsal birer iyelik olan göstergeler vardır. İki kişinin karşılıklı konuşması esnasında konuşan kişinin zihnindeki kavramlar, göstergelerin tasarımlarına ya da ses imgelerine bağlıdır. İşitme imgesi canlandığı anda beynin ses organlarına aktardığı uyarım sonunda ses organlarının hareketler, onu fiziksel olan sese dönüştürünce ses dalgalarıyla yayılır. Dinleyen kulağından beynine ulaşınca onun beyinde, ses imgesinin karşılığı olan kavram belirir. Toplumda anlam aktarımı için kullanılan başka tür göstergeler de vardır. Söz gelimi ibreler, levhalar, giysiler süsler, sanat dallarında kullanılan renkler, biçimler vb.⁶⁵

Leibniz'e göre dil, zihnin aynasıdır. Zihin ile dil birbirine karşılıklı bir şekilde bağlıdırlar. Bir taraftan zihin olgunlaştıkça dil de bu oranla zenginleşir. Medeni milletler dillerini de iyi kullanırlar; buna örnek olarak Grekler, Romalılar ve Araplar gösterilebilir. Diğer yandan zengin, akıcı, herkes tarafından anlaşılır bir dil de zihnin gelişmesini sağlar.

⁶² Vejidi Bilgin, *İbadet: Şekilsel, Sembolik ve Toplumsal*, Emin Yayınları, Bursa 2011, s. 112.

⁶³ Necmettin Ersoy, *Semboller ve Yorumları...*, s. 13.

⁶⁴ <http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi4/yalcinsuleymankaan.pdf>, erişim tarihi: (21.01.2016)

⁶⁵ İsa Kayaalp, *İletişim ve Dil*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006, s. 151-152.

Dil nerede gelişmişse, dilin geliştiği yerde bütün bilgi kollarından sivrilmiş insanlar da yetişmiştir. Zihin ile dil arasında ki bu bağlantıyı Leibniz, dilin temeli saydığı sözcüklerin görevi üzerinde açıklar. Sözcükler birtakım işaretlerdir. Bu işaretler bize sadece düşüncelerimizi başkalarına bildirmek için değil, bir de kendi kendimize düşünürken de gereklidirler. Zihin bir şeyi kavradı mı, hem başkaları ile konuşmada, hem de düşünme ve içte kendi kendine konuşmada nesnenin yerine sözcüğü koyar. Nesnenin yerine bu sözcüğü koyma, zihnin işlemlerini kolaylaştırır ve bu süreci hızlandırır. Çünkü zihin bunu yapmakla, düşünürken nesneyi her defasında göz önüne getirmekten kurtulur.⁶⁶ Dolayısıyla sözcükler kavramlara ad olarak aslında –Platon’a da dayanarak- birer “idea”dır. İdea da, nesnenin değil, ona “ad” olanın gerçekliğine dayanır. Zira nesne ölümlüken “ad” ölümsüzdür.

Dil denen olgu, yaşanan hayattan bağımsız kendi başına var olmuş bir şey değildir. Bu nedenle bir dili ya da bir dilsel metni anlamak için, o dilin ya da metnin, içinde var olduğu dünyanın da anlaşılması gereklidir. Doğada hiçbir nesne tek başına değildir ve hiçbir şey tek başına var olmamaktadır. Bizler daha dünyaya gözlerimizi açar açmaz nasıl kendimizi bizi çevreleyen bir dünya içerisinde buluyorsak, bütün varlıklar da aynı şekilde kendilerini çevreleyen bir dünya içerisinde varlığa gelmektedir. Doğada ki varlıklar, tek başlarına var olmadıkları gibi sözcükler de, o sözcüklerin oluşturdukları cümleler de, o cümlelerden meydana gelen metinler de tek başlarına var olamazlar.⁶⁷ Dilin soyutlayıcı gücü sebebiyle sözcükler, her zaman özünü dil kullanıcısının bireysel deneyiminden alarak, çevresi ile ilgili sınıflandırılmış düşünceleri dile getirir. Diğer bir ifadeyle simgelerin anlamları, önemli ölçüde dil kullanıcılarının nesnelerle yapmış oldukları deneyim ve tecrübelerinin niteliğine bağlı olmaktadır. Deneyim ve tecrübelerin bu denli anlam şekillendirici bir rol oynaması, dikkatleri dil ile sosyal gerçeklik ilişkisine yönlendirmektedir. Dil ve sosyal gerçek ilişkisini açıklamanın hareket noktası, simgesel-etkileşim kuramının insanların yalnızca doğal bir çevrede değil; özellikle simgesel bir çevrede yaşadığı yönündeki ana varsayımdır.⁶⁸

Kelimelerin özünün doğa ve ya insan yapısı olduğu üzerine Aristo kısa ve kesin konuşmuştur. Sözler ve ya söylenen kelimelere ruhtaki intibaların sembolü ve ya işaretidir. Yazılı kelimeler sözlerin işaretidir. Yazı ve söz, insanlar arasında aynı değildir. Fakat

⁶⁶ Macit Gökberk, *Değişen Dünya Değişen Dil*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s. 90.

⁶⁷ Dücan Cündioğlu, *Anlamların Buharlaşması ve Kuran*, Kapı Yayınları, İstanbul 2011, s. 145-146.

⁶⁸ Orhan Gökçe, *İletişim Bilimine Giriş*, Turhan Yayınları, Ankara 2002, s. 101.

etraftaki varlıklar ve bunların zihindeki intibaları aynıdır. Sesler ve işaretler kendiliklerinden bir anlama gelmez. Nitekim hayvanların çıkardıkları sesler böyledir. Nitekim bu seslerin bir anlamı olabilir. Fakat insanlar seslerin bir şey temsil etmesine karar vermedikçe kelime meydana gelmez. O halde kelimler insanlar arasında ki bir anlaşmadan doğar fakat bu anlaşma tabii değildir.⁶⁹

4. SEMBOL İLE İLGİLİ KURAMLAR

Toplumsallaşma sürecinde semboller, birey tarafından sıkça kullanılan görsel ve işitsel öğelerdir. Bu toplumsallaşma araçlarını betimlemek ve topluma yaptığı katkıları açıklamak için belli başlı kuramlar oluşturulmuştur. Bu bölümde, bu kavramla ilgili kuramsal bir çerçeve çizilerek, bu kuramların sahipleri anlatılmaya çalışılacaktır.

4.1. Parsons'un Eylem Kuramı

Parsonscı kuramın tartışmasının çekirdeğinde “sistem kavramı” vardır. Parsons, “diğer alanlarda olduğu gibi eylem alanında da çok öncelerden beri sistem kavramı düşüncemde merkezi bir yer tutmuştur” demektedir. Kültürel sistem düzeyinde temel çözümleme birimi anlam veya simgesel sistemlerdir. Simgesel sistemlere bazı örnekler, dinsel inançlar, diller ve ulusal değerlerdir. Parsons’a göre, kültürel gelenekler, paylaşılan simgesel sistemlerdir. Beklenilebileceği gibi, Parsons bu düzeyde paylaşılan değerler üzerinde odaklanır. Burada anahtar kavram “toplumsallaşma”dır. Toplumun değerleri üyelerince benimsendiği/içselleştiği zaman (bireyler toplumun değerlerini kendi değerleri olarak kabul ettikleri zaman) “toplumsallaşma” olur ve toplumsallaşma, toplumsal denetim sürdürmekte ve toplumu bir arada tutmakta çok güçlü bütünleştirici baskıdır⁷⁰. Kişilerin aktif bir şekilde ele alındığı bu kuramda kültürel sistemin önemine değinilmektedir. Aktörler birbirleriyle etkileşimde bulunurken kültürel olarak yapılan ve simgeler sistemi tarafından tanımlanan bir durum içerisindeyler. Aktörlerin davranışları simgesel bir sistemin içerisinde anlam bulmaktadır. Parsons aktörlerin etkileşim sistemini “kültürel olarak yapılanmış ve paylaşılmakta olan simgeler” olarak belirtmektedir. Simgeleri kültürel bir arka planının olmasını aktörlerin paylaşımına bağlayan Parsons, kuramında geleneksel sistemi “simgesel” olarak tanımlamaktadır. Parsons aktörlerin paylaşım şekli

⁶⁹ Faruk Zeki Perek, *Eski Çağda Dil Bilgisi Araştırmaları*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1961, s. 15.

⁷⁰ Ruth A. Wallace, Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (çev. Leyla Elburuz, Rami Ayas), Punto Yayınları, İzmir 2004, s. 33.

olan etkileşim ile toplumsal değerleri içselleştirdiklerini, toplumsallaştıklarını böylelikle toplumun birer üyesi haline geldiklerini bu ölçütler neticesinde ifade etmektedir⁷¹.

4.2. Sembolik Etkileşimcilik

“Sembolik etkileşimcilik” tanımlaması, bu kuramın temellerini hazırlamış olan George Herbert Mead’ın öğrencisi olan Herbert Blumer’e aittir. Mead ve Blumer’in yanı sıra birçok sembolik etkileşimcinin Chicago Üniversitesine mensup olması nedeniyle, bu kuram “Chicago Okulu” ya da “Chicago Geleneği” olarak da isimlendirilmektedir. Herbert Blumer’e göre sembolik etkileşim yaklaşımının özelliği, insanoğlunun birbirlerinin eylemlerine yalnız uyaran-tepki şeklinde bir tepki gösterme değil, diğerlerinin eylemlerini yorumlama ya da tanımlama şeklindedir. Bir kişinin tepkisi, diğerlerinin eylemine doğrudan bir yanıt değil, o eyleme yüklediği anlama dayalı bir yanıttır. Böylece sembollerin kullanılması, yorumlanması ve başkalarının eylemlerine anlam verme anlayışı insanların etkileşimine aracılık etmektedir.⁷²

Semboller olmuş bitmiş gerçeklikler değil, daha çok devam eden bir süreç halinde bulunurlar. Bu, çoğu sembolik etkileşimci çözümlemenin konusu olan anlamın taşınması sürecidir. İnsanlar etkileşimdeyken konvansiyonel sembollerini öğrenir ve bunları bir oyunda başkalarının rollerini almak amacıyla kullanmak üzere edinirler. Örneğin bir icracı, coşkulu bir alkışın dinleyicinin kendi performansından en hoşnut olduğu anı gösterdiğini bilir. Kendini dinleyicilerden birinin yerine koyarak, tekrarın takdirle karşılanacağını bilir. Fakat gerçekten de sanatçının tekrar etmek zorunda olmadığını da anımsamak gerekir; o yalnızca perdenin indirilmesini isteyerek etkileşimi değiştirmede özgürdür.⁷³

Sembolik etkileşimcilik, sosyal eylem ve bireylerin bu eylemlere yükledikleri anlamlar üzerinde duran bir teoridir. Bu teori, temelde ‘birey’e vurgu yapar. Belirli bir nesnel durumun farklı bireylerde değişik öznel yorumlara yol açtığına ve bu durumun sosyal hayatta yaygın bir biçimde görüldüğüne dikkat çeker. Bu teorinin temel kavramını, adından da anlaşılacağı üzere semboller oluşturmaktadır. Semboller, sosyal etkileşim sürecinde şekillenen konuşmayı, düşünmeyi, anlaşmayı sağlayan araçlardır. Bu doğrultuda

⁷¹ Özlem Dağgeçen, *Siyasal Simgelerin, Siyasal Kültür ve Toplum üzerine Etkileri, Mersin Örneği*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2011, s. 32.

⁷² Elif Baş, *Türk Sinemasında Kötü Kadın İmgesi: Melodram Filmleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2011, s. 188.

⁷³ Margaret M. Polama, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (çev. Hayriye Erbaş), Palme Yayınları, Ankara 2012, s. 234.

semboller, bir varlığın zihindeki görüntüsü olarak tanımlanabilir. Bireyin tutum ve davranışları, sembollerin zihninde yapmış olduğu anlamlandırmanın bir sonucudur. Bu nedenle eylem, sembollere dayalı olarak gerçekleşmektedir. George H. Mead'e göre, benlik bireyin, kendi eyleminin ve davranışının nesnesi olmasını ifade etmektedir. Kişinin eylemleri başkasına olduğu gibi kendisine de yöneltilebilir. Yani kişi aynı zamanda hem eylemin öznesi, hem de nesnesi konumunda olabilir. Bu noktada Mead, benliği iki evreye ayırmaktadır. Bireysel benlik (I), kendiliğinden, içeriden, yaratıcı ve öznel beni ifade ederken, sosyal benlik (me) ise, başkaları tarafından örgütlenen ve kişinin de kabullendiği bir dizi tavır alışını ifade etmektedir⁷⁴.

Sembolik etkileşimcilik teorisinin hareket noktası insan organizması ile onun sosyal ve doğal çevreleri arasındaki diyalektik karşılıklı bağımlılıktır. Bireyler, içerisinde bulundukları doğal ve sosyal çevrelerinin etkisinde kaldıkları oranda etki de ederek onları dönüştürüp değiştirmektedirler. Öyleyse, birey ile onun sosyal ve doğal çevresi arasında sürekli bir etkileşimin varlığından söz edilebilir⁷⁵.

Mead'e göre, benlik özne olarak hareket ettiğinde bireysel benlik, hareketin hedefi olduğunda ise sosyal benlik oluşur. Sosyal benlik, toplumsallaşmış olan bireyin davranışına rehberlik eder ve bireyin bilinci üzerinde başkalarının etkisini yansıtır. Benlik, sembolik etkileşim ve dil sayesinde gelişen dönüşlü sosyal bir fenomendir. Semboller, bireyin diğer kişinin perspektifinden hareketle kendini görebilmesine imkân tanır. Aynı zamanda kişilik ve toplumun iç içe girmesi için önemli bir araçtır. Mead'e göre, benlik ve toplum aynı paranın iki yüzünü oluşturmaktadır. Benlik, kişinin rol kimliklerini, değerlerini ve anlamlarını benimsemeyi içeren sosyal sürecin bir yansımasıdır. Dolayısıyla benlik toplum tarafından şekillendirilmektedir. Öte yandan, toplumsallaştırılmış bireylerin örgütlenmiş hali de toplumu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, birey toplumsallaşırken kendine özgü bir benlik ve kimlik gelişmekte, aynı zamanda da toplum yeniden üretilmektedir. Sembolik etkileşimciliğe göre, hem benliğin hem de toplumun oluşumu sosyal etkileşim sürecine dayanmaktadır.⁷⁶

Konuya girişte de belirtildiği üzere her ne kadar bu yaklaşımın kurucusu Mead olsa da, bu kavramla ilgili derinlemesine tanımlamanın sahibi Blummer'dir. Blummer, sunduğu

⁷⁴ Yakup Coştu, "Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C. IX, S. III, 2009, s. 126-127.

⁷⁵ Oya Morva, *Chicago Sosyoloji Okulu ve Sosyal Teoride İletişimin Keşfi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011, s. 111.

⁷⁶ Yakup Coştu, "Toplumsallaşma Kavramı...", s. 126-127.

perspektifi üç temel sayılıya dayandırır; İlki, insanlar şeylere, o şeylerin kendilerinde uyandırdıkları anlam temelinde tepkide bulunurlar. İkinci sayılısı, bu şeylerin insanların birbirleriyle etkileşiminden kaynaklandığıdır. Bu sayılı, anlamın kaynağını açıklar. Sembolik etkileşimciliğin üçüncü sayılısı, kişilerin hayatta karşılaştıkları şeylerle başa çıkmalarında sosyal karakterdeki bu anlamlara başvurarak onları kendilerince bir yorumlamaya tabi tuttıkları, kendilerince dönüştürerek kullandıklarıdır. İnsanlar anlamları basitçe alıp kullanmamakta fakat onlara kendi bakışlarını, kimliklerini katmaktadırlar. Ritzer, Blummer'in yapmış olduğu sayılıları da ekleyerek kendi görüşlerini şöyle sıralamaktadır; a) İnsanlar, hayvanlarını aksine, düşünme kapasitesine sahiptirler. b) Düşünme kapasitesi sosyal etkileşim ile biçimlendirilir. c) sosyal etkileşim yoluyla insanlar mana ve sembollerini öğrenirler; bu anlam ve semboller yoluyla insana özgü olan düşünme kapasitelerini işletmiş olurlar. d) Anlam ve semboller insanların insani eylem ve etkileşimlerini sürdürmelerini mümkün kılar. e) insanlar deneyimledikleri durumu yorumlamalarına bağlı olarak, eylem ve etkileşimlerinde kullandıkları anlam ve sembollerini değiştirebilirler.⁷⁷

Sembolik etkileşimcilik kuramına katkı sunan düşünürler, Charles Horton Cooley, W. I. Thomas, G. H. Mead, Herbert Blumer'dir

4.2.1. Charles Horton Cooley

Cooley'e göre, toplum zihinsel bir olgu olup, kişisel fikirler arasındaki bir ilişkidir. Buna ilaveten, toplum bireylerin zihinlerinde benzer bir grup olarak var olur. Cooley'in benlik fikri, James'in "sosyal benlik" ine yakındır. Cooley'de sosyal benlik "ayna benlik" olarak karşılık bulur ve benlik üç bileşeni içerir, diğer kişilere nasıl görüldüğümüzün imgesi, görünüşümüzün başkasında yarattığı imge ile aşağılama veya övme gibi benlik hissi çeşitleridir. Cooley'e göre, bireyin doğuştan gelen bir "kendilik hissi" bulunur. Bu his ile birlikte işleyen tahayyül sosyal "I" yaratır ve bu, ilgi ve uğraşın temel nesnesi haline alır. Dolayısıyla tahayyül ve alışkanlık, doğuştan var olan kendilik hissi üzerinde işlem yaparak sosyal benliği yaratır.⁷⁸ Cooley bu kuramın oluşum aşamasında Mead'a ufuk açmış ve kuramın oluşmasında önemli etkileri olmuştur.

⁷⁷ Nilgün Çelebi, *Sosyoloji Notları*, Anı Yayınları, Ankara 2007, s. 212-213.

⁷⁸ Aytül Kasapoğlu, *Klasik Sosyoloji Kuramları Ders Notu*, Ayrıntı Yayınları, Ankara 2013, s. 250.

4.2.2. William Isaac Thomas

Sembolik etkileşimciliğe yeni bir tarz getiren Thomas, insanların aktiviteleri ile ilgilenir. Üzerinde asıl olarak durduğu kavram ise “dikkat”tir. Dikkat, dış dünyadan işaretler alan ve onu değiştiren bir zihinsel bir tutumdur. Sosyolojinin amacı ise sosyal hayat ve kültür üzerinde bireyin etkisini; kültürün ve sosyal hayatın birey üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktadır. Çalışma öznesi ise, tutum ve değerler, nesnel koşullarla belirlenen bilinç süreçleri, durumların tanımları olmalıdır. Durum tanımının sosyolojinin merkezine yerleştiği düşüncesini dile döken Thomas, bu tanımın herhangi bir özerk eylemde de var olabildiğini ve ilginç olayların farklı durum tanımlamalarıyla ortaya çıkabildiğini belirtir. Thomas’a göre, sosyal teori sosyal yaşamın nesnel kültürel elementlerini ve sosyal grup üyelerinin öznel karakteristiğini incelemelidir.⁷⁹

4.2.3. George Herbert Mead

Mead’in sembolik etkileşimci düşüncesi, psikoloji ve felsefenin yanı sıra, birçok sosyal bilimler alanını etkilemiştir. Sosyolojide sembolik etkileşimcilik, yani bireyi bir toplumsal varlık olarak araştırma girişimi 1920’lerde Amerika’da Chicago Okulunun yaptığı birçok önemli araştırmaya kaynaklık etmiş; bu vurgu 1960’lar ve 1970’lerde yapısal işlevselciliğin determinizminin –toplumu sıradan insanların üzerinde ve ötesinde bir şey olarak tasvirinin, bireyin bir kukla olarak betimlenmesinin; bu teorinin soyut teori ve kavramlarının- bir eleştirisi olarak yeniden ortaya çıkmıştır. Mead’e göre insan düşüncesi, deneyimleri ve eylemleri özünde toplumsaldır (yani diğer insanları gerektirir) ve her toplumsal etkileşimin temeli sembolik etkileşim, anlamların semboller, özellikle dil aracılığıyla paylaşılmasıdır. Hiçbir nesne, ister bir sandalye, ister bir ev, sevgili veya tutku olsun, iletişim içinde ki insanların ona yüklediği anlam dışında hiçbir anlama sahip değildir. Paylaşılan anlamlar olmadan, semboller olmadan ne bir insan etkileşimi ne de bir insan toplumu var olacaktır. Toplumsal hayat ve iletişim, sadece sembollerin anlamları toplumun üyeleri tarafından Mead’in “rol alma” adını verdiği şey ve özel bir sembolün – bir hareket, sözcük veya görüşün- yorumu sayesinde büyük ölçüde paylaşıldığı sürece mümkündür. Bireyler “rol alma” süreci aracılığıyla bir benlik anlayışı ve diğerlerinin

⁷⁹ Aytül Kasapoğlu, *Klasik Sosyoloji ...*, s. 251.

algılarına ilişkin bir anlayış, hem ‘ferdi ben’ hem de ‘sosyal ben’ olma yeteneği, bilinçli olma ve bir benlik algısına sahip olma yeteneği geliştirirler.⁸⁰

Mead, birey ile ilgili edilgen görüşe karşılık, insanların, “ben” ile etkileşim mekanizması sonucu kendi hareketlerine şekil verip, yönlendirme kabiliyetini vurgular. Mead’e göre, kişiler kendi çevrelerini etkilerler ve böyle yaparak o çevreyi dolduran nesneleri yaratırlar. Daha önceden var olan ve bireyden bağımsız olan “şeyler” (things) veya uyarıcılar (stimuli) ile, yalnız hareketlerle bağlantıları nedeni ile var olan “nesneler” (objects) arasında ayırım yapar ve “şeyler”in, bireylerin hareketleri ile “nesneler” haline dönüştüğünü söyler. Örneğin, yenildiği zaman bir beslenme nesnesi olan domates, birilerine atıldığı zaman öfke ifade eden bir nesne olur. Birey, bir yerde domatesi gıda maddesi olarak kullanırken, bir başka yerde silah haline getirir. Domates esas itibarıyla bunlardan hiçbirisi değildir; birey onu kullanamaya başlamadan önce sadece bir “şey”dir. Simgesel etkileşimcilik, beni farklılaşmamış bir şey olarak ele almayı özellikle reddederek, belirlemeci yaklaşımdan kaçınır.⁸¹

4.2.4. Herbert Blumer

Blumer’ın sembolik etkileşimciliğe yönelik en önemli katkısı metodoloji noktasında ortaya çıkar. Ona göre tam bir metodolojinin, (1) dünyanın geçmişe ait resmini, (2) problemi, (3) problematik durumu tanımlamak için gerekli araçları ve verinin keşfini, (4) veriler arasındaki ilişkinin belirlenmesini, (5) bulguların yorumunu, (6) kavramların kullanımını içermesi gerekir. Bu yapılanma Dewey’in metodolojisine benzerlik gösterir. Blumer, sosyal yaşamı çalışmanın tek bir yolu olduğunu ve bunun da insanların bireysel olarak ya da topluluk olarak ifade ettikleri şeyle ilk elden tanışıklıkla olabileceğini söyler. İlk elden çalışmalar ise iki aşamada gerçekleşir; “keşif ve irdeleme”. Blumer’e göre, sembolik etkileşimcilik hem var olan yöntemlerdeki baskın tercihlere hem de modern teorilere zıt bir niteliktedir. Sosyalizasyon süreci, sembolik etkileşimcilere göre, başarılı bir şekilde rol alma kapasitesiyle ölçülür; sosyal kontrol benlik kontrolüdür, sosyal değişim ise sürekli ve doğal bir süreçtir.⁸²

⁸⁰ Martin Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, (çev. Özlem Balkız), Sentez Yayınları, Ankara 2012, s. 336-337.

⁸¹ Ruth A. Wallace, Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları...*, s. 233-234

⁸² Aytül Kasapoğlu, *Klasik Sosyoloji ...*, s. 256-257.

Blummer'in simgesel etkileşimin üç temel öncülü adını verdiği bakış açısı sentezini inceleyecek olursak, ilki; insanlar eşyaya, eşyanın onlar için ifade ettiği anlamlara göre davranırlar. Onun açıklamasına göre, anlamlı eylemi anlamakta bilinç bir anahtar ögedir. Bir insanın farkında olduğu bir şey, o insanın kendisi için belirtmiş olduğu şeydir; saatin tıkırtısı, kapının vuruluşu, bir dostun görünmesi, bir arkadaşın sözü, soğuk algınlığı belirtileri. Bir şeyin belirtilmesi, onun çevresinin dışına çıkartılması, ayrı tutulması ona bir anlam verilmesidir. Yorumlamak veya simgeler esasında hareket etmek bu demektir. İkinci olarak, eşya ve olayların anlamları insanın diğer insanlarla toplumsal etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Blummer şöyle açıklar, “bir kişi için bir şeyin anlamı, diğer insanların bu şeyle ilgili olarak o insana davranma şekillerinden doğar. Onların eylemleri, o kişi için bu şeyi tanımlar. Örneğin, bir beyzbol sopasının, bir Amerikan genci için anlamı ile aynı sopanın hiç beyzbol oyunu görmemiş bir Afrika pigme kabilesi mensubu için anlamın karşılaştırılmasıdır. Bireyler, kendi kültürlerinin başkaları ile etkileşimi yoluyla, aletlerin farklı şekillerde kullanılışını öğrenirler. Üçüncü ve son olarak, eşya ve olayların anlamları, bunlarla karşılaşan kişi tarafından yapılan yorum sürecinden geçmekte ve değiştirilmektedir.”⁸³

5. TÜRK KÜLTÜRÜNDE SEMBOLLERİN KÖKENLERİ VE ANLAMLARI

Bir topluluk ulus hüviyetini kazanmak için yalnızca somut veriler ihtiyaç duymaz, yazısız kurallar, sözler ve mitler yani kültürün en asli elementleri de ulus hüviyetini kazanmasında katkıda bulunur. Kültürün siyasal sembollere katkısı yadsınamaz bir gerçekliği göstermektedir. Binlerce yıllık tarihe sahip olan Türk milleti kültürel anlamda büyük bir birikime sahiptir. Kullanılan milli sembollerde, bu tarihi derinliği görülebilmektedir. Günümüze kadar oluşturulan milli semboller bireyleri bir arada tutan başat unsurlardandır. Bu bölümde günümüz siyasetinde kullanılan hayvan, sayı ve bitki figürlerinin Türk kültürü ve mitolojisinde ne anlamlara geldiğine araştırılmıştır.

5.1. Hayvansal Sembolizm

Türk kültüründe, gerek siyasal, gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda hayvansal sembol öğelerine sıkça rastlanmaktadır. Bozkır kültürüne hâkim olan Türklerin, sembollerinde hayvanları kullanmaları tesadüfî bir hareket değildir Meşhur 12 hayvanlı

⁸³ Ruth A. Wallace, Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji ...*, s. 245-248.

Türk takvimi, hayvanların Türk sembolizasyonu açısından ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu bizlere göstermektedir. Hayvanlara bu denli anlamlar yüklenmesi yalnızca Türklere özgü bir davranış değildir. Asyatik (Çin-Hint) toplumlarda da bu gibi kutsiyetlere rastlanmaktadır. Örneğin, Hitit dönemi silindir mühürlerinde inek, geyik, koç, dağ keçisi, boğa, keçi, kartal, aslan, kaplan, maymun, kuzu, tay, tavşan, balık, yılan ve kuş en bariz motiflerdir. Yine Hitit dönemi kabartmalarında koyun, kaz, ördek, İnek, at, eşek, öküz, boğa, keçi ve köpek en çok rastlanan hayvanlardır. Kartal Hititlerde gök varlığıdır. Çin kaynaklarında da tıpkı Türklerin ki gibi “12 hayvanlı” takvimi kullandığı görülmektedir. Anadolu'da egemenliğin ve gücün sembolü olmuştur.⁸⁴ Tarih boyunca tabiatla içli dışlı olan insanoğlu hayvanların bir takım özelliklerini kendilerinde ve devletlerinde görmelerinden mütevellit bu hayvanları kendilerine sembol olarak kullanmışlardır. “At”, “kurt”, “kartal” ve “arı” Türk siyasi hayatında kullanılan belli başlı hayvan sembolleridir.

5.1.1. Kurt Sembolizmi

Kurt, Orta Asya ve İç Asya'da hayvancılık ve avcılıkla geçinen toplumların en çok korktuğu hayvanlardan biri olmuştur. Fizikî kuvvetleri ve yırtıcılıkları nedeni ile doğaüstü güçlerinin olduğu düşünülerek korkuyla karışık bir saygıyla anılırken, gök kaynaklı ve hayvan-ata sembolü olan kurt tasvirlerine, Şaman alet ve elbiselerinin üzerinde de rastlanılmaktadır.⁸⁵ Büyük devletler kurmuş olan Türklerde kurt, önemli bir semboldü. Kurt, Göktürklerde, tuğlar ile bayrakların tepesinde yer alma yolu ile bir devlet sembolü olmuştur.⁸⁶ Kurtla ilgili olarak zamanla gelişen hayvan-ata kavramı devlet, hükümdarlık vb unsurların simgesi de olmuş; gök ve yer unsurlarıyla ilgili çeşitli anlamlar kazanmıştır. Çin kaynakları kurdun egemenlik ve yiğitlikle ilişkisi hakkında bilgiler sunmaktadır. Bir Çin yıllığında “ sancaklarının başına altından kurt başı takarlar. Muhafızlarına savaşçılarına fu-li (börü) derler. Çin dilinde anlamı kurt demektir. Yani kurttan doğmuşlardır...” denilmektedir.⁸⁷

Türklerin kendi sembolleri olan kutsal kurda “kök- böri” yani “Gök Kurt” demelerinin de sebebi şudur; Kök, yani gök, göğün maviliği idi. Aslında Türkler göğe Kök-Tengri, yani mavi gök derlerdi. Bugünkü Türkçemiz de kullandığımız “gök” sözü,

⁸⁴ Sedat Alp, *Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 185-186

⁸⁵ Mehmet Özkartal, “*Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış*”, Milli Folklor Dergisi, S. 94, Adana 2012. s. 58.

⁸⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 125.

⁸⁷ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2011 s. 68.

göğün renginden başka bir şey değildi. Gök renk, kutsal göğün olduğu kadar Tanrının da bir sembolü idi. Uygur harfleri ile yazılmış Oğuz-Name'de, Oğuz-Han'a yol gösteren kurttan "Gök tüylü, gök yelesi" kurt diye söz açılmıştır. Bundan da anlaşılıyor ki eski Türkler, kurdun maddi varlığından ziyade yelesine ve tüyelerine önem veriyorlardı. Kırğız destanlarında da "Kök Cal" yani "gök yelesi kurt", en büyük Kırğız bahadırlarına verilen bir unvan idi. Kurt sürülerinin başında giden ve onlara yol gösterenler, genel olarak ihtiyar kurtlardı. Bu kurtlar şaşılacak derecede kurnaz, nereden ve ne zaman hücum edecekleri bilinmeyen hayvanlardı. Kurt sürüleri bu ihtiyar kurtların irade ve isteğine uymuş birer kukla gibi idiler. Bu sebeple böyle tecrübeli, fakat korkunç kurtlara "Gök yelesi kurt" da denmiştir.⁸⁸

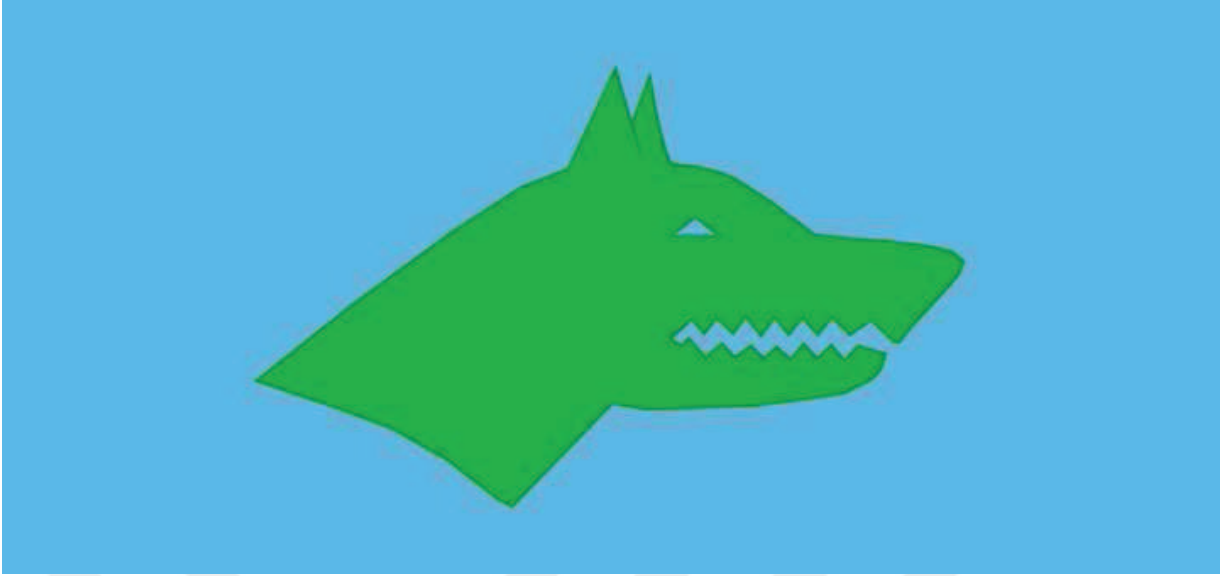
Türk mitolojisi türeme ile ilgili olarak dişi kurt olan "asena" dikkat çekmektedir. Türk mitolojisinde "asena" önemli bir yere sahip olan efsanevi bir "dişi kurt"tur. Bu kurt ile ilgili olarak "Türeyiş Destanı"nda önemli bilgiler verilmektedir.⁸⁹ Asena, ilk olarak Göktürkler tarafından ve ardından da Hazarlar tarafından sembol olarak benimsenmiştir. Türk mitolojisine göre Göktürkler, Aşina (A-shih-na) adlı bir aileden türemişlerdir. Sonradan çoğalarak ayrı oymaklar halinde yaşamaya başlamışlardır. Daha sonra Lin adını taşıyan bir ülke tarafından mağlup edilmişlerdir. Mağlubiyetten sonra Göktürkler, soyca yok olmuşlardır. Tamamen öldürülen Göktürkler içinde, yalnızca on yaşında bir çocuk sağ kalmıştır. Lin memleketinin askerleri, çocuğun çok küçük olduğunu görünce, ona acımış ve öldürmemişlerdir. Ancak çocuğun el ve ayaklarını keserek bir bataklığa bırakmışlardır. Bu sırada dişi bir kurt gelmiş çocuğun yanına gelmiş ve onu beslemiştir. Bir süre sonra kurt hamile kalmış ve bir mağaranın içinde on çocuk doğurmuştur. Zamanla bu on çocuk büyümüş ve evlenmiştir. Daha sonra bu çocukların her birinden bir soy türemiştir. Göktürk devletinin kurucularının geldikleri Aşina ailesi de bu on boydan biridir.⁹⁰

Tarihte Türk adıyla kurulan ilk devlet olan Göktürkler'in bayrağında kurt sembolü vardır. Türk siyasal ve kültürel hayatında "kurt"un ne denli önemli hayvan olduğu görülmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) en önemli ve en bilindik sembollerinden biri de kurt sembolüdür.

⁸⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, s. 42.

⁸⁹ Mehmet Alparslan Küçük, *Geleneksel Türk Dini'ndeki 'Ana / Dişil Ruhlar'a Mitolojik Açıdan Bakış*, Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı / No: 1, Nisan 2013, s. 123

⁹⁰ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C. 1..., s. 88

Resim 2.3 Göktürk Bayrağı

5.1.2. At Sembolizmi

Türklerin hayvanlarla ilgili inançlarını, yaşadıkları göçebe bozkır hayatı ve kültürü şekillendirmiştir. Şamanist gelenekte at, şamanın gökyüzüne çıkacağı bineği ve kurban hayvanı olarak önem kazanmıştır. Gök Tanrı'nın sembolü de olan at, Altay Türklerinde Gök Tanrı'ya sunulan en değerli kurban olmuştur. Şamanın göğe çıkmasına imkân veren at kanatlı olarak düşünülmüştür. İslamiyet'ten önce "kurgan" denilen Türk mezarlarında öteki dünyada ölüye hizmet etmek üzere gömülmüş at kadvralarına rastlanmıştır.⁹¹ Atlı Türklerin, ailelerinden sonra, ikinci değerli varlıkları, atlarıdır. Çin kaynakları "Türklerin hayatı atlarına bağlıdır" demektedir. Geç Antik dönemde ve Ortaçağda hükümdarın eski unvanı olan "Aspavati" (atın efendisi) Türk hakanlarına verilmiştir. At, dini toplantılarda ve saray törenlerinde düzenlenen yarış ve biniciliğin yanı sıra kurban veya adaklık olarak kutsal bir yön kazanmıştır. Kök Türkler, cenazelerinde, atalar tapımı ayinlerinde ve hükümdarın tahta çıkışlarında atlı törenler, ayinler düzenlemiştir. Eski ve Ortaçağ metinlerinde, Türk beylerinin ve Alplerinin atı, onlara her gün eşlik eden bir dost olarak görülmektedir. At, sahibi öldüğünde de yanında yer almış, onunla gömülmüş ya da yakılmıştır. Kesilmiş ağaçlar üzerinde kabrin başına asılan at, cennete giderken binilecek hayvan olarak tasavvur edilmiştir. Antik dönemde olduğu gibi Ortaçağ ve daha sonrasındaki dönemlerde de at, hükümdarlık gücünün bir simgesi olmuştur. Selçuklu

⁹¹ Resul Çatalbaş, "Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi", Turan-Sam Dergisi, S. 12, Kars 2011, s. 52.

dönemi saray tasvirlerinde, hükümdar genellikle hazır durumda bekleyen atıyla birlikte, gösterişli kıyafetler içinde tahtında otururken gösterilmiştir.⁹²

Selçuklu Türklerinden sonra Osmanlı İmparatorluğu döneminde de at sosyal, siyasi, ekonomik, sanatsal(minyatürlerde), sporsal, askeri önemini yetirmemiş daha da geliştirerek gelişimini sürdürmüştür. Ancak Osmanlıların son döneminde at yetiştiriciliğine gereken önem verilmemiştir. Binlerce yıl yabancı ülkelere at ihraç etmiş olan Türkler 1856-1857 de orduları için at ithaline gitmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun at ithal etmesi aynı zamanda devletin de çöküşe gittiğinin bir delili olarak değerlendirilebilir. Çağdaş tarihçilik olarak değerlendirilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde de at devletin kuruluşunda önemli görevler üstlenmiştir. Özellikle askeri başarıların kazanılmasında atın önemi inkâr edilemez derecede büyüktür. Savaş yaralılarının taşınması, savaş meydanında düşman ile savaşılmaması, atın hızı ve gücünün kullanılması açısından önemlidir. At o yılların adeta tankları olarak kabul edilebilir.⁹³ Günümüzde ve daha önceki zamanlarda ressamlar ve heykel tıraşlar büyük Türk komutanlarını ve hükümdarları tasvir ederken at üzerinde tasvir ettiklerini görmekteyiz.

Resim 2.4: Samsun'da Mustafa Kemal Atatürk'ün At Üzerindeki Heykeli

⁹² Mehmet Özkartal, "Türk Destanlarında... s. 44.

⁹³ Orhan Doğan, *Bozkır Kavimlerinin Kültür ve Mitolojisinde At*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006. s. 82.

Resim 2.5: Fatih Sultan Mehmed'in At Üstünde Heykeli

Türk Siyasal hayatında da “at” figürünün de kullanıldığını görülmektedir. İlk olarak Demokrat Partisi bu sembolü kullanmaktadır. O dönemde “kır at” olarak isimlendirilmiş olan bu sembol, anadolu halkının refaha huzura doğru koşacağını betimlemektedir. Demokrat Parti ve Adalet partisinin, sembol olarak “at” kullanmasında ki sebeplerden biri de anadalonun yeniden şahlanmasını tezahür etmektedir. Onun ardılı olan Doğru Yol Partisi (DYP) bu sembolü devam ettirmiştir.⁹⁴

Resim 2.6 Adalet Partisi Bayrağı

Resim 2.7 Doğru Yol Partisi Bayrağı

⁹⁴ Nasrullah Uzman, *İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi (1956-1966)*, Akademik Bakış Dergisi Cilt 7 Sayı 13 Kış İstanbul 2013, s. 200

Resim 2.8 Demokrat Parti Bayrağı

5.1.3. Kartal Sembolizmi

Türklerin milli simgelerinden olan kartal Şamanist uygulamalarda çok yaygın olarak karşımıza çıkar. Yakutların en yüksek ruhları taşıdığına inanılan bu hayvan, Gök Tanrı'nın timsali olarak ya da şaman ruhunu ifade etmek amacıyla Dünya ağacının tepesinde tasavvur edilmiştir.⁹⁵

Türklerin hem düşünce dünyasında hem de sosyal yaşantısında at, nasıl vazgeçilmez bir unsur olmuş ise göklerde de kartal aynı özelliklere sahip olmuştur. O çağlarda “Türklerde kartal, kişilerin arkadaşı ve silahı oluyor; aynı zamanda Türk aile ekonomisine de büyük iştirakte bulunuyordu.” Bu sebeplere bağlı olarak kartal, Türk topluluklarının hemen hepsinde çok rağbet gören, saygı duyulan ve değer verilen bir kuş olmuştur. “Kuşlar arasında, güçleri ve uçmadaki becerileri bakımından dikkati en fazla çeken yırtıcı kuşlar ve bunlar arasında en ön planda dağların tepesinde, ağaçların en yüksek yerlerinde yaşayan ve kanatlarını gerdiği zaman yeryüzünü kaplayan, Tanrı'nın bir habercisi gibi hareket eden kartalı görüyoruz.” Gök Tanrı ile ilişkilendirilen kartal düşüncesinden, Türklerde çok eski bir kartal kültürünün olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmacılara göre, Gök Tanrı'nın sembolü sayılan kartalın kudretli özellikleri, Türk bozkır hayatında zamanla derece derece diğer avcı kuşlara da aktarılmış olmalıdır.⁹⁶

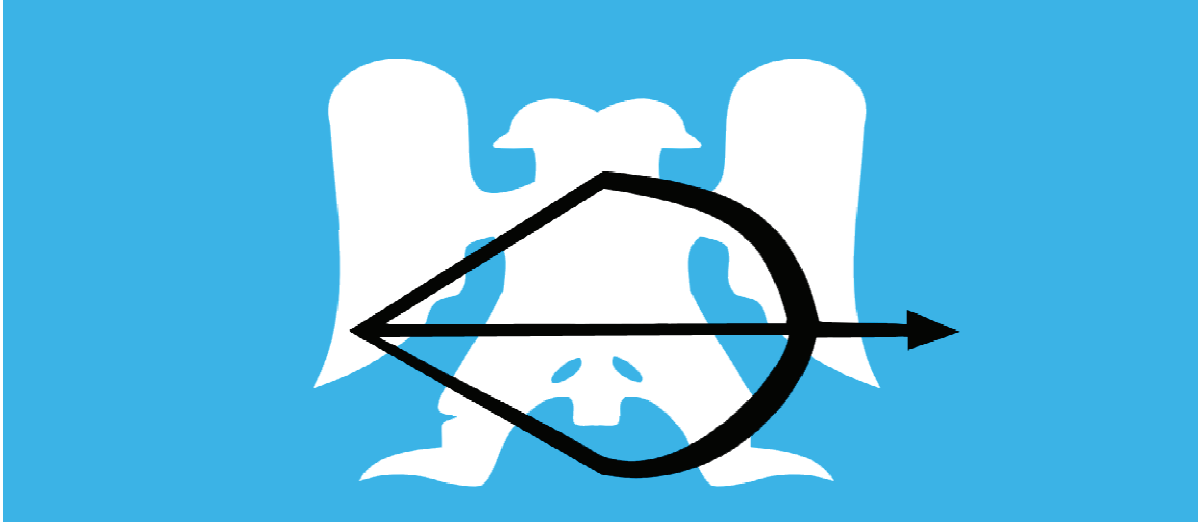
Anadolu Selçuklularında kartalın çift başlı olarak betimlenmesi ve motif olarak kullanılması hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Birinci görüş; Türk sanatındaki

⁹⁵ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin ...*, s. 33.

⁹⁶ Merdan Güven, “*Türk Halk Oyunlarında Kartal Figürü*”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 51, Erzurum 2014. s. 29.

simetri tutkusudur. İkinci görüş ise; koruyucu ruhla, egemenlik kuran ruhun birleşerek iki kat güçlü bir varlık oluşturmaları ve bu oluşan gücün çift başlı kartalla simgeleştirilmesidir.⁹⁷ Çift başlılık da, yer altı yer üstü, gece gündüz, doğu batı şeklinde böyle bir karşıtlığı, bir düalist tasavvuru temsil etmektedir. Çift başlı kartal, hükmetme gücünü destekleyen, birleşerek artmış, pekiştirilmiş gücü ve kudreti ifade etmektedir.⁹⁸

Selçuklu ve Selçuklu sonrası Türkiye’inde, sikkelerde, kalelerin taş duvarlarında, seramik ve ahşap saray kaplarında, Hacı Bektaş Veli’nin mezar taşında olduğu gibi ulvi şahsiyetlerin mezar abidelerinin girişlerinde çift başlı olarak tasvir edilmiştir.⁹⁹ Müslüman Türk devletlerin olan Büyük Selçuklu devleti bayrağında çift başlı kartal vardır. Günümüz siyasal partilerinde de Millet Partisi ve Hak ve Eşitlik Partisi (HEPAR) amblem olarak kartal figürünü kullanmaktadır.

Resim 2.9 Büyük Selçuklu Bayrağındaki Çift Başlı Kartal Figürü

⁹⁷ İbrahim Çoban, *Türk İkonografisinde Kartal Motifi ve Çağdaş Türk Resmine Yansımaları*, İdil dergisi Ankara 2015, Cilt 4, Sayı 16, s. 61

⁹⁸ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin ...*, s. 42

⁹⁹ Mehmet Özkartal, *"Türk Destanlarında ..."*, s. 56.

Resim 2.10 Erzurum Çifte Minareli Medrese’deki Çift Başlı Kartal Figürü

Resim 2.11: Hak ve Eşitlik Partisinin Bayrağı

Resim 2.12 Millet Partisinin Bayrağı

5.1.4. Arı Sembolizmi

Türk mitolojisinde bir yere sahip olmayan “arı” çalışkanlığı ile anılan bir hayvan olarak bilinmektedir. “Arı” Kuran-ı Kerim’de yer alan ender hayvanlardan biri olması hasebiyle önem arz etmektedir. Nahl suresi, 68. ve 69. Ayetlerinde bu hayvandan şöyle bahsedilmektedir: Nahl suresi, 68. Ayet, “Rabbin, bal arısına şöyle ilham etti: “Dağlardan,

ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin”. 69. Ayet: “Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana kolaylaştırdığı (yaylım) yollarına gir. Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. Onda insanlar için şifa vardır. Şüphesiz bunda düşünen bir (toplum) için bir ibret vardır”.¹⁰⁰

12 Eylül 1980 darbe sonrası Turgut Özal’ın kurduğu Ana Vatan Partisi (ANAP) tarafından kullanılan arı sembolü Türk siyasal hayatın en bilindik amblemlerinden biri haline gelmiştir. Partinin simgesi bal petekleri ile donatılmış Türkiye haritası ve onun üzerinde balarısıdır. Partinin tüzüğüne baktığımızda arı ile verilmek istenen mesaj çalışkanlık ve üretmek. Petek ise vatanın en ücra köşesine kadar ülkeyi mamur etme amacını göttüklerini bizlere göstermektedir.

Resim 2.13 Anavatan Partisi Bayrağı

5.2. Sayısal Sembolizm

Türklerin en eski inancı olan Şamanizm’le beraber kullanılmaya başlayan sayılar sembolizmi, İslamiyet sonrası dönemde de devam etmiştir. Türk mitolojisine baktığımız zaman, sayılara mistik anlamlar yüklendiğini görmekteyiz. Bugün gündelik hayatta da kullandığımız ve İslami bazı vecizeleri yerine getirirken dayandığımız birkaç sayıyı açıklamaya çalışacağız.

¹⁰⁰ Kuran-ı Kerim, Türk Diyanet Vakfı

5.2.1. “Bir” Sembolizmi

Türklerin en eski dinlerinden olan gök tanrı inancı ve onun akabinde kabul ettikleri İslam dininde bir sayısı tekliği en büyüğü ve güçlüyü temsil etmektedir. Arapça 'da vaht “bir” demektir. Bunlar her ne kadar aynı kelimenin türevleriymiş gibi görünüyorsa da anlam bakımından birbirlerinden farklıdırlar. Birlik, çokluğun birliğini ifade eder. Vahdet ise çok olanın bir araya gelişidir. Birleşmiş birçokluğu; yok edilemeyen, bölünemeyen birliği anlatır. Vahdet bir tür “Mutlak Varlık” gibidir. Bir bakıma Tanrı anlamına da gelir. Çokluktan tekliğe indirgenmiş olmayı ifade eder. Ama bu “Bir Olan” anlamına gelmez. Örneğin, İslam Tasavvufundaki “Vahdeti Vücut”, yani mevcut olan, var olan, yaratılmış olan şeylerin birliği tekliği prensibi ele alınır ki burada Tanrı'yla birleşme anlamı yoktur. Çünkü orada kullanılan “Vahdet” kelimesi “çokluğun birliğini” ifade etmek için kullanılmaktadır”.¹⁰¹

5.2.2. “Üç” Sembolizmi

Bir destana göre Hazar denizinin kıyısında Gaokerena adında üçayaklı eşekler vardır. Avcı Bineger hikâyesindeki geyik üçayaklıdır. Süt gölünden çıkan, resimleri Şamanların davullarına da yapılmış olan “pura” adındaki koçlar üç boynuzludur. Oğuz'un oğullarından Dağ Han yönetiminde bulunan boyun ongunu üç kuştur. Büyük Tanrı Ülgen'in üç kızı vardır. Oğuz destanında, İrkıl Ata bir gece rüyasında bir altın yay ile üç gümüş ok görmüştür. Ölü törenlerinden birinde; ölümden üç gün sonra ziyafet tertip edilirdi.¹⁰²

5.2.3. “Yedi” Sembolizmi

Yedi sayısı, sayıların arasında en gizemli sayılardan biridir. Dünya var olduğu andan bu yana her öğretilerde, inançta ve doktrinde bu sayıyla karşılaşılmalıdır. Çin, Mısır, Hint, Yunan ve Türk mitolojilerinde, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da da yedi sayısının kutsallığına inanılmıştır.

Altaylılara göre ölü bir evden çıktıktan sonra, “Aldacı” denilen kötü ruhlar evde bulunurlar. Bunun için yedi gün dışarıya eşya verilmez, içeriye alınmaz. Yedi gün sonra ev temizlenir, Şaman'lar bundan sonra eve girerler. Yine birinin ölümünden yedi gün sonra

¹⁰¹ http://www.astroset.com/bireysel_gelisim/sembol/s33.htm 01/03/2016

¹⁰² Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, Hüsnütabiat Yayınları, İstanbul 1967, s. 83.

ölü evinde bir ziyafet verilir.¹⁰³ Yedi sayısı İslam inancında da karşımıza çıkmaktadır. Bakara suresinin 29. Ayetinde “o, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip onları yedi gök halinde düzenleyendir”¹⁰⁴ denilmektedir. Mü’minun ve El-Hicr surelerinde de yedi sayısı geçmektedir.

Yedinin kullanılışı ile birkaç örnek vermek gerekirse, Yedi Kız Şecere-i Terakime (Türkmenlerin Soy kütüğü) adlı yapıtında Ebulgazi Bahadır Han Oğuz ilinde yedi kızın beylik kıldığını söyler. Bunların adları şöyledir: Boyu Uzun Burla, Barçın Salur, Şabatı, Künin Körkli, Künin Körkli (ikinci de bu adla anılır), Kerce Buladı, Kugatlı... **Yedi Gün Yedi Gece** Gılgamış destanında, insanlara, özellikle kırlarda çobanlara büyük sıkıntılar, acılar çektiren Enkidu’yu alt etmek için, ona güzel bir kadın yollandı. Enkidu bu kadınla yedi gün yedi gece sevişti. Sonra da kadının ardından Urak şehrine indi.¹⁰⁵

5.2.4. “Dokuz” Sembolizmi

Dünyayı yaratan Kayra Han, dünyanın tam merkezinde dokuz dallı çam ağacı dikmişti. Şamanların davulunda Tanrı Ülgen’in dokuz kızının resmi vardır. Şamanların giydikleri “manyak” adındaki hırkanın sağ kolunda dört sol kolunda beş olmak üzere dokuz çingirak bulunmaktadır. Yine şamanlara göre yer altı dokuz tabakadır. Destanında görüldüğü üzere dokuz oğuzlardan büyük bir soy türemiştir. Altaylıların bir kıyamet tasvirinde de; denizin dibinde dokuz çatallı kara taş vardır ki, kıyamet zamanında bu taş dokuz yerinden ayrılacak, demirden ve koyu sarı renkte atlara binmiş dokuz süvari etrafa saldıracaktır.¹⁰⁶ Alparslan Türkeş’in “dokuz ışık” doktrini de dokuz sayısının hala günümüzde sembolik etkisinin devam ettiğinin delili olmaktadır.

5.2.5. “Kırk” Sembolizmi

Türk destanlarına ve islami tasavvurlara baktığımızda sayılar bağlamında en çok geçen kırk sayısı olduğu dikkat çekmektedir. “Kırk yiğitler” “kırk kızlar” “kırk haramiler” “kırklar meclisi” gibi.

Bazı ejderhalar vardır ki onlar yenilmez ve ölmezler, ancak bunların tılsımları bozulursa ölürler. Bu gibi ejderhaların kırk günlük bir uyku zamanı vardır. İşte o zaman

¹⁰³ Murat Uraz, *Türk Mitolojisi ...*, s. 85.

¹⁰⁴ Kuran-ı Kerim, Türk Diyanet Vakfı.

¹⁰⁵ İsmet Zeki Eyüpoğlu, *Bütün Yönleri İle Anadolu İnançları*, Koza Yayınları, İstanbul 1974, s. 36.

¹⁰⁶ Murat Uraz, *Türk Mitolojisi ...*, s. 66.

ejderhanın yanına gidilir, üzerinden kırk tane kıl koparılır, ateşe atılarak yakılırsa da ejderha ölür.¹⁰⁷

Tasavvufta da “40 sayısı” kullanılmaktadır. “Kırklara karışmak” deyimini TDK tarafından “bir kimse artık ortalarda görünmez olmak” olarak açıklanmaktadır¹⁰⁸. Bu deyim ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Bir rivayete göre: Muhiddîn-i Arabî Hz.nin, iki oğlu vardı. Birisi kahvede, meyhanede gizlice içki içer, ibadet yapmaz, içki içtiğini babasından saklardı. Birisi de ibadetlerinin hepsini yerini getirmekte ve babası ne derse, o ibadetti yapmaktadır. Şeyh Muhiddîn-i Arabî Hz., bu ibadetlerini yerine getiren oğlunu yanına alıp şöyle dedi: – Seninle gideceğiz kırklar, yediler, üçler gelecek. Bunların içine bir kişinin karışması lâzım, onlardan bir tane eksiktir. Eksikliği sen dolduracaksın. Seni kırklara karıştıracağım. Yalnız benim ağzımdan çıkan sözü, ne olursa olsun, tatbik etmen lâzım, dedi. Yani oğlan bir imtihandan geçecekti. İkisi bir meyhaneye geldiler. Şeyh Muhiddîn-i Arabî Hz.:

– Bizim oğlanın hesabı ne ise vereceğim, söyleyin. Onlar hesabı çıkarttılar. Muhiddîn-i Arabî Hz. hesabı ödedi. İkisi yine dağa gittiler. İçki içen çocuk hesabı ödemek için geldiğinde babasının hesabı ödediğini öğrenir ve büyük üzüntü duyarak onların peşinden yola koyulur. Bir uçurumun kenarında babasıyla kardeşi görür ve geriden onları izlemektedir. Şeyh Muhiddîn-i Arabî Hz. yine oğluna: Oğlum, korkma buradan şimdi kırk güvercin uçarak gelir, buradan uçarak dönerler. Ben sana atıl derim, sen kayadan aşağı atılırsın. Onlarla beraber uçar gidersin. Sakın korkma! Emeğin boşa gitmesin. Geceli gündüzlü ibâdet ettin. Ben de senin kırklara karışman için Allah’u Teâlâ’ya dua ettim. Kırk güvercin geldi. Muhiddîn-i Arabî Hz. oğluna: Oğlum atıl, oğlum atıl, oğlum gidecekler atıl, dedi. Uçurum çok derindi, çocuk atılamadı. Şeyh Muhiddîn-i Arabî Hz. çocuğa tekrar izahat veriyor. Birinci şansı kaçırdın. Şimdi yedi güvercin gelir, bunlar yedilerdir. Ben senin kötü olduğunu istemem. Kayadan aşağı atıl dersem, korkma atıl. Bu senin için bir imtihandır. Ben, sana bu fırsatı tanıttım ama buradan atılmazsan büyük bir fırsatı yine kaçırmış olursun, dedi. Yedi güvercin geldi. Onlar kaya etrafında uçarak dönmeye başladılar. Şeyh Muhiddîn-i Arabî Hz. Oğlum korkma atıl, atla, kayadan aşağı atla diye ne kadar sıkıştırdıysa da çocuk atlayamadı. Şeyh Muhiddîn-i Arabî Hz.: Oğlum bu üçüncü son şansın. Üç güvercin gelir. Burada uçar, dönerler. Bu seferde atılmazsan başka şansın yok, dedi. İçki içen çocuk bir çalı arkasında bunları dinliyordu. Üç güvercin geldi. Yine kaya

¹⁰⁷ Murat Uraz, *Türk Mitolojisi ...*, s. 69.

¹⁰⁸ Tdk

etrafında uçup dönüyorlar. Muhiddîn-i Arabî Hz.: Oğlum atıl gidecekler, çabuk atıl, şimdi gidecekler. Oğlan atılamadı. Çalı arkasında saklı olan diğer oğlu ayağa kalkarak: Baba, ben atılayım mı? Muhiddîn-i Arabî Hz.: Atıl, dedi. Çocuk kayadan aşağı atıldı ve üçlere karıştı. Ben senin için kırklara, yedilere, üçlere karışsın diye Allah'a dua ettim. Sen de ibadet ettin, o hakkı kazandın. Bir adım atıp kayadan aşağı atlayamadın. (İçkici çocukta oradan buraya saatlerce gözyaşı dökmüştü). Kardeşin yaptığına pişman olup ağladı. Senin korkaklığın, onun cesareti her şeyi değiştirdi. Allahu Teâlâ onu kırklara (üçlere) karıştırdı. Sen burada kaldın. İmtihanı sen veremedin, o verdi, dedi.¹⁰⁹

5.3. “Ağaç” Sembolizmi

Türk dilinde “şecer” ve “dıraht” olarak bilinen ağaç kavramı günlük hayatımızın en önemli araçlarından biri haline gelmektedir. İnsanın doğumdan ölüme geçen süreçte birçok alanda “ağaç” maddesiyle karşılaşmaktadır. İnsanın doğumundan sonra içine koyulduğu beşikten ölümünde kullanılan tabuta kadar her şey “ağaç”tan yapılmaktadır. Hayatın bu kadar içinde olan “ağaç”a için Türkler birden fazla anlam yüklemektedirler.¹¹⁰

Türk mitolojisinde, birçok bitkinin kutsal olduğunu bilinmektedir. Bunların özünde insana sağlanan yarar, ya da yıkım vardır. Yararlı olanlar yararından, yıkım getirenler zehirli oluşlarından dolayı kutsaldır. Bunlarda saklanan kutsallık bir yandan sevgiye (yararlı olanlarda), bir yandan da korkuya (ağlı, öldürücü olanlarda) dayanıyordu. Bir de büyük ağaçların kutsal sayılışları vardır. Bu kutsal ağaçlar, kayın, meşe, çam, çınar ve servidir. Ağaçlar birer totem olarak kutsanmıştır.¹¹¹

Varlığın başlangıcı ve devamında hava, su ve toprak kadar önemli bir yere sahip olan ağaç, kişioglunun inanış ve düşünüş dünyasında “türeyiş”, “tanrı ile irtibat kurma”, “cennete ulaşma”, “şifa”, “dilek” vs. aracı rolünü üstlenmiştir. Ağacı tanrısal bir varlık olarak kabul eden insanlık, onu, neredeyse bütün inanma ve pratiklerinde ana eksene oturtmuştur. Türkün dünyayı algılayışının merkezinde, üç alemi birbirine bağlayan, dünya düzeninin teminatı olan her biri ayrı anlama sahip olan ağaç vardır. Kozmik düzeni

¹⁰⁹ <http://www.kadiritarikati.com/seyh-muhidd%C3%AE-n-i-arab%C3%AE--hz-nin--oglu-nun-kirklara-karismasi> 24.03.2016

¹¹⁰ Şeniz Anbarlı Bozatay, *Sosyoloji...* s. 83-84

¹¹¹ İsmet Zeki Eyüpoğlu, *Tanrı Yaratın Toprak: Anadolu*, Sinan Yayınları, İstanbul 1973, s. 66.

sağlayan ağaçlar, bütün Türk dünyasının ortak sembolleridir. Kutsal kabul edilen ağaçların başında da kayın, çam, dağ servisi-sedir, ve çınar gelmektedir.¹¹²

5.3.1. Çam Ağacı Sembolü

Çam ağacı, Tanrı'nın sıfatlarını sembolize etmektedir. Yaz kış yeşil kalması, yaşlılığı, dağların tepesinde tek başına olması, meyvesiz oluşu, büyüklüğü hep Tanrı'nın sıfatlarına işarettir. Çam ağacı kendisine sığınanları korur, gözetir ve besler. Ergenekon'dan çıkışa ve göçe önder olan ve Anadolu Türkleri arasında da kutsal bir varlık olarak kabul edilen bozkurt, "kurt çamı" rivayetinde ifade edildiği üzere, ulu çam ağacının dibine emanet edilen bebeği sütüyle beslemiştir. Çocuğun ulu çam ağacının dibinde bırakılması tesadüfi değildir. Ağacın makamında Tanrı'ya emanet edilmiş, Tanrı da kutlu hayvan bozkurdu göndererek çocuğu beslemiştir. Türk destanlarında çam ağacı yeniden dirilişi, esenliği sembolize etmektedir.¹¹³

Anadolu'da "dağların müftüsü çamdır" şeklinde bir söz vardır. Bu söz, çam ağaçlarının hala kutsal bilindiğini ve inanca dair bir ağaç olduğunu gösterir. Nitekim Anadolu'da çam ağlarının bir bölümü "evliya çam" olarak adlandırılarak bu çamlar korunmakta, adak ve dilek ağacına dönüştürülerek süslenmektedir. Anadolu başta olmak üzere Türk coğrafyasında Allah katında saygın yere sahip olduğuna inanılan ve kutsallık atfedilen insanlara ait mezarlara türbelere halk ziyaretlerde bulunarak adaklar adamaktadır. Anadolu insanı ister efsanevi olsun ister sıradan bir insan mezarını hayal ederken hep ağaçlı hayal etmektedir. Bu yatırların hemen yanı başında yer alan ulu ağaçlar "hayat ağacı" kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu ağaçlar "kaba" ve "gölgeli"dir. Mezar, yatır ve türbe gibi yerlerde bu tarife uyan "çam ağacı"na sıkça rastlanmaktadır.¹¹⁴

5.3.2. Çınar Ağacı Sembolü

Devleti; "kökü, gövdesi, dalları sağlam, güzel yapraklı bir ağaç" olarak gören Türk düşüncesi, Anadolu'ya gelindiğinde bu düşüncenin formunu çınar ağacında bulmuştur.¹¹⁵ Selçuklu devletinin güç ve hükümdarlık sembolü çift başlı kartal, ağaçla birlikte sembolize edilmiştir. Bazen ağaç olmasa bile yalnız başına kartal, göklere uzanan hayat ağacını

¹¹² Pervin Ergun, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2012, s. 352.

¹¹³ Pervin Ergun, *Türk Kültüründe ...*, s. 356.

¹¹⁴ Pervin Ergun, *Türk Kültüründe...*, s. 418-419

¹¹⁵ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 237.

sembolize etmektedir. Sarayların camilerin ve medreselerin (Tanrı'ya ulaşılan merkezler) kapılarında resmedilen, taşlara kazınan hayat ağacı motifleri Gök Tanrı inanç sisteminin İslam diniyle uyumunu gösterir. Sivas'ta bulunan ve kapısında, üzerinde çift başlı kartal olan hayat ağacı motifi işlenen medresenin adı olan "Gök Medrese" de bu inancı kanıtlar gibidir. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra fetret dönemi yaşayan Batı Türklüğü Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla Türk cihan hakimiyeti ülküsünü yeniden canlandırmıştır. Bu canlanış, Osman Gazi'nin rüyasında, dünyayı sarsan bir çınar ağacıyla sembolize edilmiştir. Aşık paşa bu rüyayı şöyle nakleder. " Osman Gazi tanrıya yalvardı ve bir an ağladı. Uyku galip oldu yattı, uyudu. Osman Gazi'nin ve arkadaşlarının arasında bir aziz şeyh vardı. Hayli kerameti gözükmüştü. Bütün halkın ona inancı vardı. Adı dervişti ama dervişlik içinde ve gönlündeydi. Dünyalığı, nimeti, davarı çoktu. Misafirhanesi hiçbir zaman boş kalmazdı. Osman gazi de zaman zaman gelip bu dervişe konuk olurdu. Osman gazi uyuyunca rüyasında gördü ki bu azizin koynundan bir ay doğar, gelir. Osman Gazi'nin koynuna girer. Bu ayın Osman gazinin koynuna girdiği zaman göbeğinden bir ağaç çıkar. Gölgesi dünyayı yutar. Gölgesinin altında dağlar vardır. Her dağın dibinden sular çıkar. Bu çıkan sulardan kimi içer, kimi çeşmeler yapar, kimi de bahçeler sular. Osman gazi uykudan uyandıktan sonra sürdü geldi ve şeyhine haber verdi. "Oğul Osman!" Sana müjdelers olsun ki Hak Teâlâ sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun. Ve benim kızım Malhun Sultan senin helalin oldu. Şeyh Edebali, Osman Gazi'nin rüyasını tabir ederek padişahlığı kendisine ve nesline müjdeledi."¹¹⁶

5.3.3. Servi Ağacı Sembolü

Türkçe Sözlükte servigillerden, yaprakları karşılıklı, yığılık ve koyu yeşil renkte, en çok meydanlıklara dikilen ince uzun ağaç diye tanımlanan ve genellikle mezarlıklara dikilen servi, uzun boylu ve daima yeşil kalmasıyla ebediyetin sembolüdür. Onların daima yeşil olmaları, ata ruhlarının cennette olduğunun kanıtı olarak algılanmaktadır. Onlar, aynı zamanda ölen atalarının torunlarının mutlu yaşamalarının sembolüdür. Mezarlıklardaki tanrıların ruhları, bu ağaçlar sayesinde göğe ulaşmakta, Tanrı'nın "kutu" aşağıya, kemiklere inmektedir. Mezarlıkların bu ortak sembolü eski Türk yurtlarında da görülmektedir. Avrupa'da Balkanlarda, Batı Trakya'da bugün bazıları mezar özelliklerini

¹¹⁶ Aşık Paşaoğlu Tarihi, (haz. H. Nihal Atsız), Ötüken Yayıncılık, Ankara 1985, s.17-18

yitirseler ve dağılsalar da ata ruhlarının bu kutlu sembolleri, sessizce vazifelerini sürdürmektedirler.¹¹⁷

5.3.4. Kayın Ağacı Sembolü

Altay ve Tanrı dağları bölgelerinde kayın; Batı Sibiry'a'daki Fin-Ugor kavimlerinde ise sedir ve çam ağaçları önemli idi. Kayın ağacı, eski Türklerin hayatlarında da çok önemli bir yer tutmuştu. Türkler en iyi ve sağlam oklarını kayın ağacından yapar ve toz dedikleri yay kılıflarını da kayın ağacı kabuklarından çıkarırlardı. Yayın üzerine yapıştırılan bu kabukla, yayı daha elastiki bir hale sokarlardı. Esasen eski Türkler kayın ağacına “tos” derlerdi. Çadır ve kulübelerin çatıları kayın ağacı kabukları ile örtülür ve yemek v.s. için kullanılan kaplar da yine kayınların kütüklerinden çıkarılırdı. En iyi eyer ve semer ağaçları da yine kayından yapılırdı.¹¹⁸

5.4. “Renk” Sembolizmi

Renkler, bireylerin duygu, düşünce ve eylemlerinde değişiklikler yaparak, onları doğrudan etkilemektedir. Rengin, “şekillerin ifadesi olduğunu, yanılsamacı bir mekân yarattığını ve renklerin şeyleri betimlemek ya da tanımlamak için kullanılabileceğini” ifade etmiştir. Renkler aynı zamanda sembolik düşüncelerin ve anlamların ifadesi olabilmektedir. Renklerin doğal bir durumdan kültürel olaylar haline dönüşmesi, tahmin edildiğinden çok daha karmaşık bir durumdur. Renklere ilişkin en basit ve anlık deneyimler bile birbirinden çok farklı kurgulara yol açabilmektedirler. Dolayısıyla renklerle ilgili temel insan deneyimlerine ilişkin dil ifadeleri, hem karmaşık hem de belirsiz özellikler taşımak durumundadır. Renklerin simgeler olarak kullanılmalarında bu durum, özellikle ortaya çıkmaktadır.¹¹⁹

Yüzyıllardan beri ulusların yaşam ve kültürü, gelenek ve göreneklerinde renkler, değişik anlam, imaj ve görevler yüklenmişlerdir. Afrika'da yaşayan siyahiler için kara renk, iyi ruhu, ak ise, kötü ruhu simgeler. Kara renk, Avrupalı için kötülük, yas anlatır. Çin ve Japonlar için de kara ve ak renkler, yas ve kötülüğün habercisidir. Yeşil renk, Avrupalı için kıskançlığı, umudu anlatırken, Asyalı için sevinç ve mutluluk kaynağıdır. Sarı renk,

¹¹⁷ Pervin Ergun, *Türk Kültüründe ...*, s. 382.

¹¹⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C. I., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 92.

¹¹⁹ İhsan Toker, “Renk Simgeçiliği ve Din: Türk Kültür Yapısı içinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.2, Ankara 2009, s. 95.

Avrupalı için korkaklık, kıskançlığı, alçaklığı sembolize ederken Asyalı için, temiz ve pak sözcükleriyle anlamdaş olarak kullanılır.¹²⁰ Türk lehçelerindeki çok sayıda renk adları arasında ancak kara, ak, kızıl, yeşil (yeşil) ve sarının her yerde yaygın olduğu ve her şey için kullanılabileceği ifade edilmektedir. Buna karşılık ala, kök, boz ve kır göze çarpan anlam genişlikleri ile belirli nesneler için sınırlı renk ifadeleridir.¹²¹

5.4.1. Siyah (Kara) Renk Sembolü

Kara rengin Türk mitolojisinde dayanan anlamlar ifade ettiği ve fakat tarihi seyir içerisinde bu rengin olumludan olumsuzla çok değişik anlamlarda kullanıldığı bilinmektedir. Diğer taraftan Türk mitolojisinde kara, umumiyetle toprak rengi olarak, yağız yer anlayışı ile birlikte kullanılmıştır. Her halde önce yağız yer kullanılmış daha sonra kara toprak söylenir olmuştur. Eski Türklerde halk tabakasına mensup olanlara da kara (karabudun-avam) denildiği gibi kara kul, karavaş veya karabaş deyimleri de “köle” anlamında kullanılmıştır.¹²²

Çeşitli kavimler ile kültürler, kuzeyin “karanlıklar ülkesi” olduğu üzerinde, birleşmişlerdir. Nitekim Müslümanlarda kuzeye “diyar-ı zulmet” demişlerdir. Bundan dolayı Türkler, kuzeyle ilgili ne varsa onları kara tanıtmaları ile tanıtmışlardır. Oğuz destanı içerisinde, kuzeyde oturan, İt-Barak adlı kavminin derileri de siyahtır. Kara rengi, Türklerde yas rengi olarak da bilinmektedir. Dede Korkut’ta da yas belgesi olarak, “ağ çıkarıp kara giyme” işinden sık sık söz açılmaktadır.¹²³

5.4.2. Kızıl (Kırmızı) Renk Sembolü

Halk arasında al ve kızıl adları ile de bilinen kırmızı renk genel kültürümüzde heyecan, kudret ve akıncılığın sembolüdür. Cesaret, hayatta kalma ve hayat verme unsuru olarak bilinen kırmızı kan rengi olup yüzyıllar boyu tehlikenin ve tahribatın simgesi olmuştur. Trafik ışıklarında dur sinyali olarak kullanılmasının nedeni de budur. Tarihimizin başlangıcından beri manevi ve milli renk olarak algılanmakta, Türk duygusunu yansıtan milli bir sembol olarak görülmektedir. Rengini kandan alan kırmızı eski çağlarda yaşamın yenilenmesi olarak düşünülmüş, yontma taş ve cilalı taş dönemlerinde gömütlerde

¹²⁰ Hayrettin Rayman, "Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler", Milli Folklor Dergisi, S. 53, Ankara 2014, s. 12.

¹²¹ Salim Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", Bilig, S. 54, Ankara 2010, s. 193.

¹²² Reşat Genç, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 46-47.

¹²³ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. VI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 432.

bulunan kemiklerin kırmızı renge boyanmış olmasının nedeni buna bağlanmaktadır. Anadolu'nun ana tanrıçası Kibele'nin olduğu gibi İbrahim Peygamber ve Meryem'in de simgesi kırmızıdır. Hakanların al kaftan giymeleri hakanlık sembolü idi. Bu sembol zamanla anlam değiştirip düğünlerde damada al kaftan giydirmeye ve gelinlere al duvak takma geleneğine dönüşmüş, zamanla bu gelenek de değişime uğrayarak damada siyah elbise giydirilmiş, geline de beyaz duvak ve gelinlik takılır olmuştur. Halen Başkurlarda sürdürülen damada kızıl cepken giydirilme geleneği, eski kızıl kaftanın kalıntısı olarak görülmektedir.¹²⁴

Yeni evlenen geline düğün esnasında baba ya da erkek kardeş tarafından takılan kırmızı kuşak, bazı Türk topluluklarında “Ergenlik al kaftan” ile yer değiştirebiliyordu. Bu bütün Türklerde bir güveyi elbisesi idi. Gelin alınırken, kızın babası şal ve kuşağını güveye sarar ve böylece, “babalık velayeti”ni güveye bırakmış olurdu. “Bekâret ve gayret kemeri”, 4-5 cm. kalınlığında, al renkli bir şerittir. Al renk, tarihimizin başlangıcından beri manevi ve milli renk olarak algılanmış, milli bir sembol hüviyeti kazanmıştır. Kırmızı kuşak, bekaret ve gayret sembolü olarak gelin evden ayrılmadan önce babası ve ağabeyi tarafından “salavat ve tekbir” ile kızın beline bağlanmaktadır.¹²⁵

Türkler kırmızı sözcüğünü Ortaçağdan itibaren kullanmaya başlamışlardı ve kırmızı yerine en çok kızıl sözcüğünü tercih ediyorlardı. Kırmızı düğün ve gerdek rengiydi. Selçuklulardan beri Türkmenler kırmızı başlık, kırmızı bayraklar kullanıyor, Osmanlılarda olduğu gibi çoğu kere hükümdar otağları kırmızı olarak betimleniyordu. Kırmızı rengin bayraktaki ifadesi daha çok kızıl bayrak ya da günümüzde kullandığımız gibi al bayrak şeklindedir.¹²⁶ Bayraklarında kırmızı renk kullananların başında ise Oğuz Türklerinin Selçuklu Devleti gelmiştir. Kaşgarlı Mahmut, Divân-ı Lûgat'it Türk adlı eserinde bunu şöyle ifade etmektedir:

Ağdi kızıl bayrak /Tağdı kara toprak

Yetşü gelüp «uğrak» /Tokşip anın giçtimiz

Burada ifade edilen mana şudur: Müslüman askerlerinden kızıl bayrak yükseldi. Kara toz kalktı. Uğrak atları bize yetiştirdi ve birlikte savaştık. Bu nedenle geri dönmede geciktik, manasını taşımaktadır. Yine Kırgızlardaki sancak ve bayrakların kırmızı renkte

¹²⁴ <http://www.mehmetyardimci.net/img/files/akademik21.pdf> (20/01/2016)

¹²⁵ Ögel, Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1998-İstanbul, s. 288

¹²⁶ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin...*, s. 212-213.

olduğu Manas destanında ifade edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Ay Yıldızlı Al bayrağı ifade ettiği anlam bakımından kutsiyet arz etmektedir. Buna göre "hilal" İslam'ı "yıldız" İslam'ın beş şartını "Kırmızı" da onun uğrunda şehitliği sembolize etmektedir.¹²⁷

5.4.3. Mavi Renk Sembolü

Gök Tanrı dinine inanan Türkler için gök mavidir. Şamanlar, ululuğu temsil eden mavi rengi gök kelimesiyle adlandırmışlardır. Ancak gök rengi aynı zamanda yeşili de karşılar. Asya kültürlerinde, Moğol ve Türk boylarındaki efsanelerde mavi kurt ve mavi aslan önemli bir yer tutar. Moğol- Türk mitolojisinde mavi aslan ve kaplanlar, Altay boyunun atası sayılan Tengri'nin gücünü sembolize eder. Tengri Altaylar 'da dağların üzerindeki mavi göklerin, mutlak hâkimiyetin sembolüydü.¹²⁸

Gök mavisi dışındaki mavi, genel anlamda dişil su unsurunun da rengidir. Türklerden farklı olarak mavi, Çin'de daha çok olumsuz anlamlar ifade eder; örneğin şeytan krallardan birinin mavi yüzlü ve kırmızı saçlı olarak resminin yapıldığı ve tarif edildiği bildirilmektedir. Mavi yüzlü adamlar genellikle kötü karakterli kişiler ya da hayalet olarak kabul edilmektedir.¹²⁹

5.4.4. Yeşil Renk Sembolü

Yeşil, baharın, canlılığın ve dinginliğin rengidir. İslamiyet'te kutsal bir renk olan yeşil, Hristiyanlıkta Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlemesini ifade eder. Uluslararası sembolik bir yapı içinde yeşil, kırmızının karşıtı olumlu bir sembolizmaya sahiptir. Kırmızı ışıktadır, yeşil ışıktadır hareket ederiz. Yeşil doğadaki yaygınlığı dolayısıyla, gıda ambalajlarında tazelik ve doğallık etkisi vermek adına sıkça kullanılmıştır.¹³⁰

Orhun kitabelerinde yeşil karşılığı olarak "yaşıl" geçmekle beraber Gök-Irmak isimlendirmesinde gök, yeşil karşılığı kullanılmıştır.¹³¹ Anadolu tarihine baktığımız zaman ise, öncelikle Aydınöğullarından Gazi Umur Bey'in gemisinde yeşil sancak bulunduğunu "Düsturname-i Enveri"den öğreniyoruz ki, bu renk belki de kuvvetli bir cihad ruhu ile

¹²⁷ Uğur Üçüncü, *Türkiye'de Bayrak Algısı*, Tarih Okulu Dergisi (TOD) İzmir-Haziran 2015 Yıl 8, Sayı XXII, s. 495-496

¹²⁸ Özge Mazlum, "Rengin Kültürel Çağrışımları", Dumlupınar Üniversitesi Dergisi, S. 31, Kütahya 2011, s. 133.

¹²⁹ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin...*, s. 214.

¹³⁰ Özge Mazlum, *Rengin Kültürel...*, s. 134.

¹³¹ Salim Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", *Bilig*, S. 54, Ankara 2010, s. 197.

mücehhez bulunan Anadolu gazilerinin tercih ettikleri bir renkti.¹³² Eski Türklerde flama, gökyüzüne yükselirken sarı, kırmızı ve yeşil elbiselerini kullanır. Türklerde yeşil renk, İslamiyet’le birlikte kutsallık kazanmıştır. Safevî Türkmen Devleti’nin bayrakları yeşildir. Osmanlılarda da yeşil renkli sancaklar uzun süre kullanılmıştır. Fatih’in İstanbul’u kuşattığı sırada gemisinde yeşil sancak olduğu bilinmektedir. Çaldıran Savaşı’nda da Bolu ve Kastamonu süvarileri yeşil sancak kullanmışlardır. Barbaros Hayrettin Paşa’nın İnebahtı Savaşı’nda kullandığı bayrak da yeşil renklidir.¹³³ Yeşil rengin kullanımı eski zamanlardan beri çok yaygındır. Yeşil renk, gönlü ve gözü dinlendiren bir renktir olduğu düşünülmektedir. Günümüz psikolojisinde yeşil, denge, huzur, güven ve istikrarı temsil etmektedir. Kur’an-ı Kerîm’de de bu renk bolluk ve bereket anlamında ve cennet tasvirlerinde kullanılmaktadır. İstihâre yaparken beyaz ve yeşil görmek, hayra; siyah ve kırmızı görmek de şerre yorulur. Hızır’ın kelime manasının yeşil olduğunu ve dünya siyasetinde yeşilin İslâm’ın rengi kabul edilmektedir. İsmail Hakkı Bursevî’ye göre yeşil, kemâl rengidir. Bu nedenle Hz. Peygamber (S.A.V.) yeşil cübbe giyerlerdi. Şeyh Üftâde’ye göre yeşil, seyitlerin libası olduğundan edeben terk olunup yalnızca taçta bulunması tercih olunmaktadır. Bugün türbelerde yeşil renk kullanılmasının sebeplerinden bazılarının bu sayılan sebepler olduğu düşünülmektedir.¹³⁴

5.4.5. Sarı Renk Sembolü

Türklerde sarı rengin, dünyanın merkezinin sembolü olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu anlayışın da onların eski inançlarından olan Şamanizm’den kaynaklandığı görülmektedir. Gerçekten de hayır ilahı Ülgen’in altın kapılı sarayı ve altın tahtı, Türklerde hep sarı renk (altın sarısı=sırma rengi) ile ifade edilmiş ve Ülgen’in tahtı nasıl devletin, ülkenin ve dünyanın merkezinde olarak algılanmış ise, tıpkı onun gibi sarı renk de dünyanın merkezinin sembol rengi olmuştur. Türklerde sarı rengin hükümlerlik rengi olarak kullanılması ile ilgili tarihi bilgilere baktığımız zaman ise; mesela Uygur Türk yazılı belgelerinde “sarıg urunggu” yani sarı bayrak, bir burcun adı olarak geçmektedir. Buhara kuşatmasını gösteren bir İran minyatüründe Harzemşahların bayrağının sarı renkte olduğu görülmektedir.¹³⁵

¹³² Reşat Genç, *Türk İnanışları...*, s. 33.

¹³³ Hayrettin Rayman, *Nevruz ve...* s. 13.

¹³⁴ <http://www.somuncubaba.net/pdf/0160/www.somuncubaba.net-2014-02-0160-9tasavvufta renk.pdf> erişim: 17.03.2016.

¹³⁵ Reşat Genç, *Türk İnanışları...*, s. 36-37.

Sarı renk aynı zamanda güneşin rengi ve simgesidir. Sarı tonlu meyve ve sebzeleri, bağırsaklar için iyileştirici etki yapan ve sınırları sakinleştiren bir eğilim gösterir. Hristiyan kültüründe kutsallık içerdiği için kiliselerde ve kutsal kişilerin resimlerinde ışık kümesi gibi sarı renk kullanılmaktadır. Sarı renk ile de tedavi edilebildiği söylenen bazı hastalıklar bulunmaktadır. Türk destanlarında ise sarı renk kötülük ve felaket sembolü olarak görülmüştür. Sarı ejderha Türk masallarında kuşku ve kötü duygular veren bir motiftir. Sarı renk Anadolu kültüründe hastalık sembolü olarak bilinir.¹³⁶

6. TÜRK DEVLETLERİNDE HÂKİMİYET SEMBOLLERİ

Türkler hâkimiyet ve istiklal kavramını ‘oksız’lık kelimesiyle ifade ederlerdi. Hâkimiyetin gerektirdiği bağımsızlık duygusu Türk milletine çok eski çağlarda mal olmuştur. Bu duygu temelini Türk kültüründe bulmaktadır. Bozkırlı Türk, hayat üslubu gereği her zaman yer değiştirmek imkânına sahipti. Bu imkân onu karın doyurmak için toprağını terk edemeyen köylünün zaruretiden ayırıyordu. Bir istila halinde toprağa yerleşik köylü, yaşayabilmek için baş eğmek zorunda kaldığı halde, bozkırlı Türk, geçim vasıtası hayvanlarını sürerek hür iklimlere doğru yol alırdı. Hayat şekli bağımsızlığı Türk milletinin sanki karakterinin bir özelliği haline getirmiştir.¹³⁷

Türk tarihi ele alındığında siyasi iktidarın şartlarından birinin de “kut” inancı olduğu görülmektedir. Kağanlığın temel taşlarından olan “kut” anlamsal olarak siyasal iktidarla iç içe girmiştir. İbrahim Kafesoğlu “kut”u tanımlarken, siyasal iktidarın, ilahi menşei olduğunu dile getirmektedir. Yazar bunun dayanağı olarak 716’da İnal Hakan’ın Oğuz isyanlarını önleyemediği için “kut”un Tanrı tarafından kaldırıldığına inanılmasını örnek göstermektedir. “Kut” Türk Devlet’lerinde iktidarın ve hakimiyetin önemli sembollerinden biri haline gelmiştir.¹³⁸

İlk Türk devletlerinden günümüze kadar geçen süre içerisinde devletin başındakiler kendilerine has semboller kullanmışlardır. Kullandıkları bu semboller vasıtasıyla gerek ülke içinde gerekse ülke dışında tanınmalarına vesile olmuştur. Bu sembollerden, günümüzde de hala etkisini sürdüren ok ve yaya tezimizde yer vereceğiz.

¹³⁶ <http://www.mehmetyardimci.net/img/files/akademik21.pdf> , erişimi: 21.01.2016

¹³⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002, s. 223.

¹³⁸ Şeniz Anbarlı Bozatay, *Eski Türk Devletlerinde Siyasal İktidarın Meşruiyet Kaynağı Olarak “KUT” Anlayışı ve Sınırları*, TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, Cilt: 8/KİŞ, Sayı: 29, Kars-2016 s. 27

6.1. Ok-Yay Sembolü

İlk çağlarda Türk toplum hayatının en etkili savaş silahı olan “ok” ve “yay” da Türk toplum geleneğinde, giderek savaş silahı olmanın ötesinde hukuki bir sembol olma özelliği de kazanmıştır. Bu anlayış zamanla daha da genişleyerek siyasi bir anlama yükseltilmiştir. Ok ve yay Türklerin hayatlarının ayrılmaz bir parçası olmuş, buna bağlı olarak da okçu millet olarak tarihte yer edinmeleri Türklerin en eşsiz özelliği olmuştur. Mete Han’ın, “Ok ve yay gerebilen kavimleri bir aile gibi birleştirdim şimdi onlar Hun oldular” şeklindeki açıklaması bunun en güzel delilidir. 26 tane büyüklü küçüklü devleti ortadan kaldırarak, Hun siyasî birliğini kuran Mete Han, ok ve yay kullanmakta diğer milletlerden üstün tuttuğu Türkleri bu şekilde izah etmektedir.¹³⁹

Selçukluların mensup olduğu Kınık boyunun tamgası olan ok ve yay Büyük Selçuklu sikkelerinin pek çoğunda görülmektedir. Sikkelerdeki tamga genellikle bir büyük bir küçük yay ve oktan oluşuyordu. Hâkimiyet ve bağımsızlık alâmeti olarak Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey’in tuğrasında ok ve yay bulunuyordu. Sultan, Abbasî halifesine gönderdiği mektubun başında tuğra olarak ok ve yay işareti yaptırmıştır.¹⁴⁰

Okla ilgili bu kayıtların yanında, metbûluk ve hâkimiyet sembolü olan "yay"la ilgili de birçok bilgiye rastlanılmaktadır. Hâkimiyet alametlerinden biri olarak kabul edilen yay, özellikle Selçuklular döneminde devletin sembolü haline gelmiş, Selçuklu tuğralarında, çetr ve sikkelerinde kullanılmıştır. Kaynaklar Tuğrul Bey'in yüksek bir tahtta oturduğunu, önünde muhteşem bir yay bulunduğunu ve elinde oynamak alışkanlığında olduğu iki ok tuttuğunu kaydetmektedirler. Yayın Selçuklular döneminde hâkimiyet alâmeti olarak kullanılmasının görüldüğü bir başka örnek de 1049-50 yıllarında Selçuklu Devletiyle Bizans arasında gerçekleşen barış görüşmeleri sırasında Bizans İmparatorunun bir dostluk nişanesi olarak İstanbul'da tamir ettirdiği caminin mihrabına ok ve yay işaretleri kazıtmasıdır.¹⁴¹ Bununla beraber Büyük Selçukluların resmî vesikalarında kullandıkları ok ve yay işaretlerine, Türkiye Selçuklu dönemi vesikalarında rastlanmaz. Fakat özellikle

¹³⁹ Tülay Metin, "Selçuklularda Okçuluğa Genel Bir Bakış", Tarih Okulu Dergisi, C.7, S. XVII, Mart 2014, s. 135.

¹⁴⁰ Esin, Emel, *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004, s. 148.

¹⁴¹ Ebu'l-Ferec (Bar Hebraus), *Ebu'l-Ferec Tarihi*, C. I, (Süryaniceden İngilizceye Çev. Ernest A. Wallis Budge-İngilizceden Türkçeye Çev. Ömer Rıza Doğrul), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 77.

Osmanlı tuğraları incelendiğinde, Sultan isimlerinin şekil itibarıyla yay ve oka benzetilmek suretiyle yazıldığı görülmektedir.¹⁴²

Resim 2.14 Osmanlı Tuğrası

7. SİYASAL SEMBOL

Semboller, grup veya topluluk hayatının ortak tasarımlarıdır. Semboller bireyi yönlendirir, ona karışık ve belirsizlik arz eden siyasal dünyayı anlamlandırmada yardımcı olur. İktidar elitleri sembollerin manipülasyonu yoluyla kitlelere kendi yorumlarını empoze ederek bu yolla bir meşruiyet mücadelesi verirler. Siyasi sembolizm kavramı ile daha çok, sosyal ve siyasi kimlikleri belirleyen veya oynayan sembolik yapı kastedilmektedir. Örneğin, milli marşlar, bayraklar, kuruluş törenleri gibi unsurlar siyasi sembolizm çevresinde ele alınıp incelenebilir. Şunu hemen belirtelim ki, siyasi sembolizm bütün toplumlarda (meşrutiyetçi, komünist, kapitalist ve milliyetçi) var olan bir fenomendir. Sembollerin bireyler veya toplum üzerinde bıraktıkları etkiler oldukça önemlidir. Siyasal güçler, güçlü semboller ile özdeşleşerek ve bunları törensel eylem biçiminde kullanarak popüler yasallaşma mücadelesi verirler. Bu durum uluslararası hareketler, milli devletler, siyasal partiler ve hatta yerel siyasi fonksiyonlar gibi siyasal düzlemin hemen hemen her seviyesinde vardır.¹⁴³

Sembollerin dolaylaştırıcı etkisini politik olguda da izlemek mümkündür. Theodor Hanf'a göre sembollerin modernite içindeki tarihi, hızlı bir politikleşmeye işaret etmektedir. Türk bayrağında yer alan semboller, örneğin, hilal ve yıldız, gökyüzündeki karşılıklarını değil, belli bir ulusal-politik anlamı içerir. Bazı bayraklarda yer alan kartal, ya da aslan sembolü ulusal güç iddialarının ifadesidir. Theodor Hanf, bize kimlik oluşturmada sembollerin, ayin ve törenlerin politik topluluklarda kimlik oluşturmadaki

¹⁴² Osman Turan, "Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması", Belleten, C. IX, S. 35, Temmuz 1945, s. 25.

¹⁴³ Mimar Türkkahraman, *Siyasal Sosyalleşme Ve Siyasal Sembolizm*, Birey Yayınları, İstanbul 2000, s. 86.

işlevlerini düzenlilik içinde kavramamızı sağlayacak olan bir çerçeve sunmaktadır. Buna göre semboller ve ayinler, bizlere hangi topluluğun parçası olduğumuzu kavratır; diğer topluluklara göre farklılıklarımızı belirginleştirir. Bütün bunlar göstermektedir ki, geleneksel yaşama özgü gördüğümüz ayinler ve sembolik etkileşimler, modern yaşamın içinde de vardır. Üstelik modern politik iktidarların sahip oldukları yeni teknik imkanlar ve araçlar gözetildiğinde bunların sosyal etkilerinin son derecede artmış olduğu bile söylenebilir. Sembolik anlamların politik gerçekliği, ya da daha açık bir ifadeyle otoriteye dayalı politik bağın şekillenmesinde son derece önemli olduğu görülmektedir.¹⁴⁴ Semboller sayesinde toplum, ulusal bir bayrak çevresinde birleşebilirler.¹⁴⁵

Günümüzde seçim kampanyaları da bir törene, ayine dönüşmektedir. Seçim kampanyaları demokrasi mitinin törensel bir gösterimi ve bu hususta seçimlerin olmazsa olmazı olarak nitelenmektedir. Seçim kampanyaları çağdaş demokrasilerde böyle bir efsanenin törensel olarak gösteriminde merkezi bir araçtır. Hiçbir siyasal sistem mitler, törenler ve ayinler aracılığıyla sembolik bir siyasal sistemin inşa edilmesi, yeniden üretilmesi ve istikrarını korumasından vazgeçemez. Demokrasinin tören ve ayinleri olarak seçim kampanyaları, siyasal sistemin inşası, yeniden üretimi ve istikrarını sürdürmesine sürekli olarak katkı sağlarlar.¹⁴⁶ Toplamlarının politik sembol, mit, inanç, değer ve tutumlarına bakıldığında geçmişin izlerini taşıyan pek çok örneğe rastlanabilir. Türkiye'deki politikacılara verilen takma isimler (Karaoğlan, Baba, Ana vb), generallere "paşa" veya iş adamlarına hala "ağa" denilmesi gibi örnekler, Türk politik kültürünün de sıkça kullanılmıştır.¹⁴⁷

Her hangi bir nesne simge haline gelmeden önce, en bilinen anlamı ile karşımıza çıkmaktadır. Nesneye sonradan yüklenen ikinci anlam gerçek anlamın yanında yer almakta hatta bazen önüne geçmektedir. İnsanlar ikinci anlamı diğer bilgileriyle harmanlayıp en sonunda kendi dünya görüşlerini oluşturmaktadırlar. Bazı nesnelerin bir toplumda farklı diğer toplumlarda farklı bir anlamı olabilmektedir. İnek Hindistan'da kutsal kabul edilmektedir. Başka bir yerde bu kutsallığı taşımayıp sadece bir et objesi olabilmektedir. Domuz da bazı halklarca özellikle Avrupa halkları tarafından yenilebilirken Müslümanlar tarafından yasaklı olarak algılanmaktadır. Örneğin, İslam dünyasındaki en önemli sembol

¹⁴⁴ A. Yaşar Sarıbay, Süleyman S. Ögün, *Politikbilim*, Alfa Yayınları, Bursa 1999, s. 106-108.

¹⁴⁵ Roger Pielke JR, *Basic research as a Political Symbol*, Springer Science+Business Media B.V. 2012, s. 2

¹⁴⁶ Murat Sadullah Çebi, "Günümüz Siyasetin Medya İnşası ve Sunumu Üzerine Bazı Dikkatler", *İletişim Dergisi*, S. 14, Ankara 2002, s. 7.

¹⁴⁷ Halis Çetin, *Siyaset Bilimi*, Orion Yayınları, Ankara 2014, s. 439.

olan hilal, tarihsel çatışmasında haç ile yan yana gelmemeye çalışmaktadır. Güncel bir olay olan Mavi Marmara adlı geminin Gazze'ye yardım götürürken saldırıya uğraması İsrail'in bazı kesimlerce lanetlenmesine yol açmış, gemide ölen 9 vatandaş da birer simge haline gelmiştir. Bazen farklı bir kültürden çıkan bir simge başka toplumlarca kullanılabilir. Daha önce kendinden başka bir anlam ifade etmeyen bir nesnenin tarihsel bir olaydan sonra simgeye dönüşmesi de söz konusudur. Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce haçın olması, olaydan sonra haçın simgeye dönüşmesi vb... Bu da simgelerin isteğe bağlı olarak geliştirilmesinden çok; çekilmiş acıların, esaretten kurtulmuş bir halkın ve yıkılıp yeniden kurulmuş bir devletin arkasında yatan bir geçmişin, dayanacağı tarihsel bir öykünün olabileceğini göstermektedir. Simgenin önemini koruması toplumla olan ilişkisini korumasına bağlıdır. Kılık kıyafet, ev eşyaları, dini ayinler, törenler kültür çerçevesinde tespit edilmekte ve yine kültüre bağlı olarak değişiklikler göstermektedirler.¹⁴⁸ Sembolik dil ya da metaforlar, çok uzun yıllardır insan düşüncesini ikna edici özellikleriyle oldukça etkilidirler. Metaforlar ve semboller, siyasal olayların algılamının bir bölümünü oluştururlar. Bireyler politik olayların tamamına dikkat etmezler. Ancak metaforlar aracılığıyla politikalar, ilgi çekici hale gelecek şekilde hazırlarlar.¹⁴⁹

Türk siyasal hayatına bakıldığında, mevcut siyasal sembollerin tarihsel süreçten geçerek günümüzdeki siyasal partilerince kullanıldığını görülmektedir. Siyasi işaretler arasında en çok bilineni ve aktif olarak kullanılan Bozkurt işareti, MHP'nin benimsediği bir selamlaşma figürüdür. Türklerin Ergenekon destanında, yol gösterici olarak benimsedikleri bozkurdu sembolize eden işaretin alt metnini bu işareti partiye benimseten kurucu lider Alparslan Türkeş doldurmuştur. Bozkurdun kulaklarını oluşturan işaret ve serçe parmaklar, Türklük ve İslam dinini temsil ederken, bu iki parmak arasındaki düzlük dünyayı temsil etmektedir. Önde birleşen başparmak, işaret ve orta parmaklar ise mühür anlamına gelmektedir. İşaret bu şekilde Türk İslam mührünü dünyaya vurma manasını da taşımaktadır. Bu harekete çok benzer şekilde Rock ve Metal müziğin sembolü olarak bir el işareti kullanılırken, aynı şekilde ABD'li siyasetçiler de bir sevgi gösterisi olarak benzer bir el işaretini benimsemektedirler. Sol kesimin daha çok kullandığı “sol yumruk” ise, dünyanın her yerinde bir direniş, bir isyanın vücut bulmuş halidir. İşçi ve devrimci sınıfın

¹⁴⁸ Özlem Dağgeçen, *Siyasal Simgelerin, Siyasal Kültür ve Toplum Üzerine Etkileri, Mersin Örneği*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2011, s. 28-29.

¹⁴⁹ Jeffery Scott Mio, *Metaphor and Politics*, Metaphor and Symbol, sayı:2, 2012, s. 132

kapitalizme olan tepkisini ortaya koyan sol yumruk dünyada farklı anlamlarda kullanılan yumruk sembolleriyle zaman zaman karıştırılır. Sol yumruk bazı toplumlarda insan haklarını sembolize ederken sağ yumruk 'un da farklı anlamları vardır. Örneğin Afrikalı siyahîlerin beyaz ırkın zulmüne karşı kullandıkları işaret, sağ yumrukla yapılır.¹⁵⁰

Ülkemizde de Bozkurt sembolü öncesinde MHP tabanının sol yumruğa karşı sağ yumruğu bir sembol olarak benimsedikleri bilinmektedir. Bugün Mısır'da ortaya çıkan Rabia işaret günümüzde sıklıkla Ak Parti tarafından kullanılmaktadır. Mısır'daki darbeye karşı bir duruşun sembolü olan işaret, Arapça'da 4. anlamına gelmekte ve Mursi'nin 4. Cumhurbaşkanı olmasına gönderme niteliği de taşımaktadır. İşaretin Rabia'tül Adeviyye Meydanı olarak bilinen alanda kullanılması, işaretin kadın bir sufi olan, Rabia'tül Adeviyye'ye gönderme yapıldığı yönünde bir yanlışlı oluşturmaktadır. Ailesinin 4. çocuğu olan Rabia'nın işaretle doğrudan bir bağlantısı yoktur. Rabia'nın hayatı ve temsil ettiği değerlerin, dört parmak işaretiyle Mursi yandaşlarının vermek istedikleri mesajla farklıdır.¹⁵¹

Resim2.15 Ülkücü Bozkurt İşareti

Resim 2.16 Mısırdaki Rabia't-Ül Adeviyye'de Katledilen Esma'yı Sembolize Eden Rabia İşareti.

¹⁵⁰ <http://www.radikal.com.tr/radikalist/turkiyede-siyaset-tarihine-yon-vermis-10-el-isareti-1225867/> erişim: 21.11.2015

¹⁵¹ <http://www.radikal.com.tr/radikalist/turkiyede-siyaset-tarihine-yon-vermis-10-el-isareti-1225867/> erişim: 21.11.2015

Resim 2.17 Zafer İşareti

Resim 2.18 Venezüella Devlet Başkanı Hugo Chavez'in Halkı Sol Yumruk Kaldırarak Selamlaması.

İşaret parmağı ve orta parmağın dik şekilde tutulmasına dayanan “Zafer işareti”, İngiltere’de ilk başlarda “argo” olarak kullanılmıştır. Bu işaret, kimi tarihçilere göre İngiliz okçuların, parmaklarını keseceklerini söyleyen Fransız askerlerine karşı bir dalga geçme işaretidir. Günümüzde bilinen anlamıyla ise 2. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan ve Winston Churchill tarafından İngiltere’nin Hitler’e karşı kazanacağı zaferin simgesi olarak kullanılan zafer işareti, yıllar içerisinde evrim geçirmiş ve barış manasını kazanmıştır. Devrimciler için de sol yumruğun bir alternatifi olarak yine zafer işareti kullanıldığı görülmektedir.

İnsanlar sadece el işaretleri ile değil insanlar giyimleri, tokalaşma şekilleri ve erkeklerin bıraktıkları bıyık-sakal çeşidine göre sembolize edilerek siyasi görüşleri belirlenebilmektedir. Deniz Gezmiş ile özdeşleşmiş “yeşil parka” bugün sol kesimin en önemli siyasi sembollerinden biridir. Yine aynı kesimin, uzun favorileri ve pos bıyıkları bireyin siyasi görüşü hakkında bilgi verebilmektedir. Ülkücülerde ise “hilal bıyık” en önemli ayırt edici sembollerden biridir. Bu sembol, bıyığın uçları ağız kenarlarından inceltilerek aşağı doğru sarkıtılmasıyla oluşturulmaktadır. Daha sonra, ülkücülerin kafaları tokuşturmaları aracılığıyla selamlaşma şekilleri, bir siyasal sembolü oluşturmaktadır. Muhafazakâr kesim diye tabir edilen milli görüşçüler, bıraktıkları badem bıyık ile kendilerini sembolize etmektedirler. Badem bıyık, üst dudak açıkta bırakılarak, kenarlardan inceltmektedirler. Milli görüşçü erkeklerin selamlaşma tarzları ise birbirlerini kucaklaması şeklindedir. Kadınlar ise ellerini göğüslerine koyarak selamlaşırlar. Güneşten korunmak için takılan poşu, bugün bir kesimin en önemli siyasi simgesi haline gelmiştir.

Yukarıda da değinildiği üzere objeler, sonradan insanların onların kullanım şekilleri neticesinde sembolik bir anlam kazanmaktadır.

7.1. Parti Amblemleri

Parti amblemleri, içerdikleri semboller aracılığıyla her yaştaki bireye bir tür ideoloji aktarımı yapmaktadırlar. Halk nezdinde, siyasal partilerin ilk tezahürü gerek ülkemizde gerekse dünyanın diğer ülkelerinde şüphesiz bu amblemler olmaktadır. Örneğin, Kuzey İrlanda'da ulusal/yerel zeminde bayrakların bir sembol olarak önemi, siyasetin ana kaynağı olduğunun temel göstergesidir.¹⁵²

Parti amblemlerine bakıldığında, AK Parti'nin ambleminde ampul şu anlama ifade etmektedir. "Ampul; ışığı, aydınlığı, şeffaf yönetimi ifade eder. Yanma, hareketi ve çabayı, ampulün etrafındaki yedi ışık hüzmesi, Türkiye'nin yedi bölgesini temsil eder." Partinin logoda kullandığı sarı rengin, ışık ve umutla birlikte canlılığı, tevazuyu, bilgiyi ve bilgeliği simgelediği belirtilmektedir. Siyah; güç, otorite ve bağlılık; mavi ise sakinlik ve güven işareti olarak görülmektedir. CHP'nin "altı ok"u, Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan doğan ve bugün Cumhuriyet Halk Partisi'yle özdeşleşen "altı ana kavramı" temsil etmektedir. Bunlar; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve Devrimcilik. "Milletin yükselişi için fırkanın ruhunda kaynayan hızın ve ileriliğin gösterilmesi fikri, fırka işareti olarak okların kabul edilmesinde esas oluşturmaktadır. İlham kaynaklarını Orhun kitabelerine kadar uzanan Türk milliyetçiliğinden aldığını vurgulayan MHP'nin logosu da tarihi anlamlar taşımaktadır. Kırmızı zemin üzerine beyaz üç hilalden oluşan MHP logosunun, Osmanlı İmparatorluğunu ve üç kıtada hüküm sürmesini sembolize ettiği vurgulanmaktadır. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin, 8-9 Şubat 1969'daki olağanüstü kongresinde "Milliyetçi Hareket Partisi" adını almasından sonraki ilk Genel İdare Kurulu'nda amblem olarak "üç hilal" sembolü kararlaştırılmış aynı toplantıda MHP Gençlik Kolları için de 'hilal içinde kurt' amblemi benimsenmiştir. Bozkurt'un, Türklere Ergenekon'dan çıkışta yol gösterdiğinin altı çizilerek amblem, tarihsel verilerle yoğurulmuştur.¹⁵³

¹⁵² Dominic Bryan ve diğerleri. *Public Displays of Flags and Emblems in Northern Ireland Survey 2006 – 2009*, Institute of Iris Studies, s. 34.

¹⁵³ http://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/parti_ambleslerinin_anlamlari?tc=10&page=9 erişim: 23.11.2015

Demokrat Parti'nin ambleminde kırmızı beyaz renkler ve Türkiye haritası üzerinde 'kırat' görseli ön plana çıkmaktadır. Türkiye haritası, Anavatan ile birleşmenin ardından ambleme girmiştir. DP, 1946'da kurulduğu zaman 'demokrat' kelimesinin, bu kavrama yabancı halk arasında 'demir kırat' diye anılmasından dolayı 'kırat'ın logoda yer aldığı belirtilmektedir. Büyük Birlik Partisi'nin amblemin de "hilal" ve "gül" dikkat çekmektedir. Hilal; karanlıkları aydınlatan ışığı, yayılcılığa ve zulme dayanan dünyada ki yeni düzenin alternatif, muhalif duruşu ve gücü ifade etmektedir. Hilalin ortasında yer alan gülün de Hazreti Muhammed'i hatırlattığı vurgulanarak, "O'nun insanlığa takdim ettiği soylu değerlerini vurgulayan; bozgunculuğu, kini ve zulmü reddeden bir sembol olarak seçilmiştir" ifadesi kullanılmaktadır. Demokratik Sol Parti'nin ambleminde mavi zemin ve zeminin üzerinde kanat çırpıp ak güvercin yer almaktadır. Gök mavisi "özgürlüğü", ak güvercin ise "barış ve sevgi" mesajlarını içermektedir.¹⁵⁴

Resim 2.19 AK Parti Bayrağı

Resim 2.20 CHP Bayrağı

Resim 2.21 Milliyetçi Hareket Partisi Bayrağı

Resim 2.22 HDP Bayrağı

¹⁵⁴ http://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/parti_ambleslerinin_anlamlari?tc=10&page=9 erişim: 23.11.2015

Resim 2.23 BBP Bayrağı

Resim 2.24 Demokratik Sol Parti Bayrağı

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda, nelerin amblem yapılıp nelerin yapılamayacağı ayrıntılı olarak verilmektedir. MADDE 85 - Siyasi partiler, Türk Milletinin Kurtarıcısı, Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Atatürk'ün şahsiyet ve faaliyetlerini veya hatırasını kötülemek veya küçük düşürmek amacını güdemez ve buna yol açabilecek davranış ve faaliyetlerde bulunamazlar. Parti adları ile amblemlerinde Atatürk'ün adını veya resmini kullanamazlar. MADDE 96 - (Değişik 1. ve 2. Fıkralar: 3821 - 19.6.1992) Anayasa Mahkemesince temelli kapatılan veya siyasi parti siciline kayıtlı bulunan siyasi partilerin isimleri, amblemleri, rumuzları, rozetleri ve benzeri işaretleri başka bir siyasi partice kullanılmayacağı gibi, daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait topluma mal olmuş bayrak, amblem ve flamalar da siyasi partilerce kullanılmaz.¹⁵⁵ Millet Partisi, daha sonra kurulan, Millet ve Adalet Partisiyle (MİLAD), rumuz benzerliğine ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi'ne şikâyetle bulunmuştur. Millet Partisi Genel Başkanlığı'nın dilekçesinde, Millet ve Adalet Partisinin isminin ve kullanılmasının durdurulmasına, iltibasa yol açması nedeniyle hükümsüzlüğüne ve siyasi parti sicilinden terkinine karar verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Gerekçe olarak, Millet partisinin, Millet ve adalet Partisinden daha önce kurulan bir parti olduğunu dile getirmiştir. Millet partisinin açtığı dava, "MİLAD Partisi" lehine sonuçlanmıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁵ <http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm> erişim: 05.01.2016

¹⁵⁶ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150403-9.pdf> erişim: 15.01.2016

Resim 2.25 Milad Partisi Bayrağı

Resim 2.26 Millet Partisi Bayrağı

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN ÇIKTILARI

1. BULGULAR VE YORUMLARI

Bu bölümde öncelikle frekans ve yüzdeler değeri verilerle yorumlanmıştır. Ardından araştırmanın kaç alt boyuttan oluştuğunu öğrenmek amacıyla uygulanan faktör analizi sonuçları ve son olarak değişkenler ile hipotezler arasında ilişki varlığını test etmek amacıyla yapılan; “t testi”, “tek yönlü varyans analizi” ve diğer tanımlayıcı ve açıklayıcı analiz sonuçları verilmiştir.

1.1. Güvenilirlik Analizi ile Frekans, Ortalamalar ve Yüzde Dağılımları

Tablo 3.1 Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Analizi	
Cronbach's Alpha	N of Items
,748	31

Yapılan bu çalışmanın güvenilirliğini test etmek amacıyla “genel güvenilirlik analizi” yapılmış ve Alpha Cronbach’s güvenilirlik katsayısı ,748 bulunmuştur.¹⁵⁷ Elde edilen bu katsayı yapılan çalışmanın oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.¹⁵⁸

Araştırmada kullanılan ölçek, 5’li likert tipli 31 soru ve demografik bilgileri ölçmeye yönelik 9 sorudan oluşmaktadır. Araştırmada likert tipli sorular; kesinlikle katılmıyorum = 1 puan, katılmıyorum=2 puan, kararsızım=3 puan, katılıyorum=4 puan ve kesinlikle katılıyorum=5 puan olarak kodlanmıştır. Her bir ölçeğin alabileceği en yüksek değer 155,

¹⁵⁷ Güvenilirlik analizine sadece likert tipte olan sorular dâhil edilmiştir.

¹⁵⁸ Özdamar, Kazım. Paket Programları ile İstatistiksel Veri Analizi, Cilt 1, 10. Baskı, Nisan Kitapevi, 2015, s. 81

en düşük değer 31 olarak belirlenmiştir. Ölçeklerden elde edilen puanların aritmetik ortalaması 31 – 55,8 aralığında ise düşük, 55,9 – 80,7 aralığında ise düşük orta, 80,8 – 105,6 aralığında ise orta, 105,7 – 130,5 aralığında ise orta üst ve son olarak 130,6 -155 aralığında ise yüksek ilişki göstermektedir. Kültürün siyasi semboller üzerine etkisini ölçmeye çalıştığımız bu çalışmada ölçeklerden elde edilen puanların aritmetik ortalaması 109,54 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların kültür ile siyasi semboller arasında orta üst derecede ilişki olduğunu düşündüklerini göstermiştir.

Tablo 3.2 Cinsiyet

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Erkek	128	51,0	51,0	51,0
Kadın	123	49,0	49,0	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Tablo 3.2’den görüleceği üzere araştırmaya 251 kişi katılmıştır. Katılımcıların, 128’i (% 51) erkek, 123’ü (% 49) kadındır.

Tablo 3.3 Yaş

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
18 – 22	127	50,6	50,6	50,6
23 – 26	77	30,7	30,7	81,3
27 – 30	47	18,7	18,7	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Katılımcıların 127’si (% 50,6) 18 – 22 yaş aralığında, 77’si (% 30,7) 23 – 26 yaş aralığında, 47’si (% 18,7) 27 – 30 yaş aralığındadır. Yaş aralığını belirlerken Siyasal Partiler Kanunu’nun 11. Maddesine esas alınmıştır (Değişik 1. fıkra: 4445 - 12.8.1999) “On sekiz yaşını dolduran, medeni ve siyasi hakları kullanma ehliyetine sahip bulunan her Türk vatandaşı bir siyasi partiye üye olabilir.”¹⁵⁹ 30 yaşını dolduran bireylerin de gençlik kollarından ayrılarak partinin diğer organlarında çalışmalara devam edebildiği partilerin tüzüklerinde görülebilmektedir.

¹⁵⁹ Anonim, 2820 sayılı siyasi partiler kanunu, resmi gazete no: 18027, 1983, <http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm> erişim: 19.05.2016

Tablo 3.4 Medeni Durum

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Bekâr	221	88,0	88,0	88,0
Evli	30	12,0	12,0	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Yapılan ankete katılanların, 221'i (% 88,0) bekâr, 30'u (%12) evlidir.

Tablo 3.5 Çocuk Sayısı

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Yok	228	90,8	90,8	90,8
1 çocuk	12	4,8	4,8	95,6
2 çocuk	7	2,8	2,8	98,4
3 çocuk	3	1,2	1,2	99,6
4 ve üzeri	1	,4	,4	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Katılımcılardan çocuğu olmayanlar, 228 (%90,8) bir çocuğu olanlar, 12 (%4,8), 2 çocuğu olanlar 7 (%2,8) 3 çocuğu olanlar 3 (%1,2), 4 çocuk ve üzeri olanlar ise 1 (0,4) kişidir.

Tablo 3.6 Eğitim Durum

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
İlköğretim	17	6,8	6,8	6,8
Lise	67	26,7	26,7	33,5
Ön lisans	34	13,5	13,5	47,0
Lisans	123	49,0	49,0	96,0
Y.lisans	10	4,0	4,0	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Katılımcıların eğitim durumları, 17'si (%6,8) İlköğretim, 67'si (%26,7) lise, 34'ü (%13,5), ön lisans, 123'ü (%49,0) lisans ve 10'u (%4,0) yüksek lisans mezunudur.

Tablo 3.7 Çalışma Durumu

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Çalışıyorum	103	41,0	41,0	41,0
Çalışmıyorum	148	59,0	59,0	100,0
Total	251	100,0	100,0	

Anketimize katılan bireylerin, 103'ü (%41,0) çalışmakta, geriye kalan 148'i (%59,0) ise herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Tablo 3.8 Gelir Durumu

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Gelirim yok	145	57,8	57,8	57,8
0 - 1000 TL	32	12,7	12,7	70,5
1001 - 3000 TL	68	27,1	27,1	97,6
3001 - 5000 TL	6	2,4	2,4	100,0
Total	251	100,0	100,0	

Kişilerin gelir durumları sorulduğunda aldığımız cevaplar şu şekilde olmuştur; 145'i (%57,8) herhangi bir gelirin olmadığı, 32'si (%12,7) 0 – 1000 TL arası geliri olduğunu, 68'i (%27,1) 1001 – 3000 TL geliri olduğunu ve 6'sı (%2,4) 3001 – 5000 arası geliri olduğunu işaretlemiştir.

Tablo 3.9 Üyelik Süresi

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
1 yıl altı	88	35,1	35,1	35,1
1 - 3 yıl	83	33,1	33,1	68,1
3 - 5 yıl	51	20,3	20,3	88,4
6 – 10	29	11,6	11,6	100,0
Toplam	251	100,0	100,0	

Çalışmamıza katılan parti üyelerinin üyelik süreleri, “1 yıl ve altı” olanlar 88 (%35,1), “1 – 3 yıl” arası olanlar 83 (% 33,1), “3 – 5yıl” olanlar 51 (% 20,3), “6 – 10 yıl” olanlar ise 29 (% 11,6) kişidirler.

Tablo 3.10 Siyasi Görüşü

Grup	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Muhafazakâr milliyetçi	72	28,7	28,7	28,7
Milliyetçi	47	18,7	18,7	47,4
Muhafazakâr	72	28,7	28,7	76,1
Liberal Demokrat	8	3,2	3,2	79,3
Sosyal Demokrat	47	18,7	18,7	98,0
Komünist	5	2,0	2,0	100,0
Total	251	100,0	100,0	

Anketimize katılan siyasi partilerin gençlik kollarının siyasi görüşleri, 72 (%28,7) “muhafazakâr milliyetçi”, 47 (%18,7) “milliyetçi”, 72 (%28,7) “muhafazakâr”, 8 (%3,2) “liberal demokrat”, 47 (%18,7) “sosyal demokrat” ve 5’i (%2,0) “komünist” şeklindedir.

Sosyal bilimlerde bazı tutum ve davranışları ölçmek oldukça zordur. Bu tutum ve davranışları ölçerken kullanılan kavramların birbirleriyle olan ilişkileri ise karmaşıktır. Faktör analizi, değişkenler arasındaki bu karmaşık ilişkiye dayanarak çok sayıdaki değişkeni daha az sayıdaki değişkene indirebilen çok değişkenli bir analiz tekniğidir¹⁶⁰ Araştırmada yer alan değişkenlerin kaç alt boyuttan oluştuğunu keşfetmek amacıyla çalışmaya faktör analizi uygulanmıştır.

¹⁶⁰ İslamoğlu, Hamdi. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2011, s. 238

Tablo 3.11 KMO ve Barlett Testi

KMO ve Bartlett Testi		
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği		,614
Barlet Küresellik Testi	Ki – kare	451,033
	Sd	66
	Anlamlılık	,000

Faktör analizine başlamadan önce çalışmaya Kaiser Meyer Ölçek Geçerliliği (KMO) testi uygulanmıştır. Bu testin uygulanma amacı, araştırmanın faktör analizine uygunluğunu tespit etmektir. Yapılan KMO testi sonucunda araştırmanın ölçek geçerliliği (faktör analizine uygunluğu) ,614 olarak tespit edilmiştir. Bu değer araştırmanın faktör analizine orta derecede uygun olduğunu göstermektedir. KMO değeri 0 – 1 arasında değişmekte olup, 1'e yaklaştıkça faktör analizine uygunluk artmaktadır.¹⁶¹ Elde edilen uygunluk düzeyi, sosyal bilimler açısından yeterli değer olan 0,50'nin üzerinde olduğundan faktör analizi uygulamasına geçilmiştir. Araştırmada, likert tipli soruların faktör ağırlıkları tespit edilmiş ve faktör ağırlıkları 0,50'nin altında olan sorular analizden çıkarılarak bütün soruların faktör ağırlıkları 0,50 ve üzeri tespit edilene kadar faktör analizi tekrarlanmıştır. Daha sonra elde edilen faktörlerin güvenilirlikleri tespit edilmiş ve 0,60'ın altında güvenilirliği olanlar ile birden fazla faktör altında birbirine yakın faktör ağırlığına sahip olanlar analiz dışı bırakılmıştır. Elde edilen faktörlerin toplam varyans açıklayıcılıkları tablo 3. 12'de verilmiştir.

¹⁶¹ Beril Durmuş ve diğerleri, *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, 5. Baskı, Beta Bas. Yay. Dağ., 2013, s. 89

Tablo 3.12Toplam varyans açıklayıcılığı

Bileşenler	Başlangıç Özdeğer			Toplam Kareler Ortalaması		
	Toplam	Varyans %	Birikimli %	Toplam	Varyans %	Birikimli %
1	2,355	19,621	19,621	2,355	19,621	19,621
2	1,808	15,070	34,691	1,808	15,070	34,691
3	1,504	12,533	47,224	1,504	12,533	47,224
4	1,216	10,131	57,355	1,216	10,131	57,355
5	,916	7,637	64,993			
6	,823	6,860	71,853			
7	,742	6,184	78,037			
8	,674	5,613	83,650			
9	,612	5,101	88,750			
10	,518	4,318	93,068			
11	,464	3,871	96,939			
12	,367	3,061	100,000			

Ayrıştırma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi

Tablo 3.12’ye göre faktör ağırlıkları ve güvenilirlikleri yeterli görülen dört faktör tespit edilmiştir. Bu faktörlerin, toplam varyans açıklayıcılıkları % 57,355 olarak tespit edilmiş ve sırasıyla birinci faktör % 19,621, ikinci faktör % 15,070, üçüncü faktör % 12,533 ve son olarak dördüncü faktör % 10,131 açıklayıcılığa sahiptir.

Tablo 3.13’te görüleceği üzere birinci faktör; < Siyasi semboller, parti tabanında zaman içinde kullanımları artarak benimsenmektedirler.>, < Siyasi semboller, ülkenin tarihsel geçmişi ve gelişimi dikkate alınarak oluşturulmaktadır.>,< Üyesi olduğunuz siyasi partide siyasi sembollerin kullanımı geçmişte yaşanmış olaylarla özdeşleşmektedir.> ve < Kullanılan sembollerin kökeni, partinin geçmişinde benimsediği siyasi görüşü ile de bağlantılıdır.> sorularını içermektedir ve **kültürel gelişim** şeklinde isimlendirilmiştir. İkinci faktör; < Siyasi sembol olarak çoğunlukla bıyık kullanılmaktadır.>,< Siyasi sembol olarak çoğunlukla sakal kullanılmaktadır.> ve < Siyasi sembollerde hayvan figürleri ve bitki çeşitleri kullanılarak hayvanın taşıdığı özellikler ve bitkinin toplumsal anlamı dolaylı olarak parti görüşü ile ifade edilmektedir.> sorularını içermektedir ve **somutlaştırılmış görsellik** şeklinde isimlendirilmiştir. Üçüncü faktör; < Siyasi semboller parti üyelerini

birbirlerine yakınlaştırmaktadır.>, < Gençlik kolları üyeleri, siyasi parti sembollerinin anlamını ve ifade ettiği ideolojiyi bilerek kullanmaktadır.> ve < Siyasi sembollerin üyelerce kullanımı partiye bağlılığı göstermektedir.> sorularını içermektedir ve **partiye bağlılık** şeklinde isimlendirilmiştir. Dördüncü ve son faktör ise < Siyasi sembol olarak çoğunlukla şapka materyali kullanılmaktadır.> ve < Siyasi sembol olarak çoğunlukla atkı materyali kullanılmaktadır.> sorularını içermektedir ve **aksesuar kullanımı** şeklinde isimlendirilmiştir.

Tablo 3.13 Döndürülmüş Bileşenler Matrisi*

	Bileşenler			
	1	2	3	4
Siyasi semboller, parti tabanında zaman içinde kullanımları artarak benimsenmektedirler.	,692	-,013	,091	-,081
Siyasi semboller, ülkenin tarihsel geçmişi ve gelişimi dikkate alınarak oluşturulmaktadır.	,690	,004	,113	,131
Üyesi olduğunuz siyasi partide siyasi sembollerin kullanımı geçmişte yaşanmış olaylarla özdeşleşmektedir.	,634	,017	,045	-,020
Kullanılan sembollerin kökeni, partinin geçmişinde benimsediği siyasi görüşü ile de bağlantılıdır.	,587	,032	,101	-,093
Siyasi sembol olarak çoğunlukla bıyık kullanılmaktadır.	-,022	,859	-,033	-,083
Siyasi sembol olarak çoğunlukla sakal kullanılmaktadır.	-,167	,803	,122	-,073
Siyasi sembollerde hayvan figürleri ve bitki çeşitleri kullanılarak hayvanın taşıdığı özellikler ve bitkinin toplumsal anlamı dolaylı olarak parti görüşü ile ifade edilmektedir.	,318	,611	-,059	,054
Siyasi semboller parti üyelerini birbirlerine yakınlıktır.	,052	,059	,825	,033
Gençlik kolları üyeleri, siyasi parti sembollerinin anlamını ve ifade ettiği ideolojiyi bilerek kullanmaktadır.	,074	,031	,750	-,088
Siyasi sembollerin üyelerce kullanımı partiye bağlılığı göstermektedir.	,222	-,066	,611	-,144
Siyasi sembol olarak çoğunlukla şapka materyali kullanılmaktadır.	,001	-,114	-,040	,853
Siyasi sembol olarak çoğunlukla atkı materyali kullanılmaktadır.	-,068	,016	-,136	,845

Ayrıştırma Metodu: Temel bileşenler analizi

Döndürme Metodu: Kaiser Normallleştirme Yöntemi ile Varimaks

*Her dönüşüm için 5 yineleme

Elde edilen faktörler isimlendirildikten sonra yeniden güvenilirlik analizi yapılmış ve elde edilen güvenilirliklerin sosyal bilimler açısından yeterli olduğu tespit edilmiştir. Faktörlerin güvenilirlik sonuçları tablo 3.14'te verilmiştir.

Tablo 3.14 Faktör güvenilirlikleri

Faktör	Cronbach's Alpha	N of Items
Kültürel Gelişim	,689	4
Somatlaştırılmış Görsellik	,648	3
Partiye Bağlılık	,604	3
Aksesuar Kullanımı	,660	2

Elde edilen faktörlerin, faktör hesaplamaları yapılmış ve faktörler raporlaştırılmıştır. Faktör raporlaştırması tablo 3.15’de verilmiştir.

Tablo 3.15 faktörlerin raporlaştırılması

Faktörün adı	Soru ifadesi	Faktör ağır.	Faktör açık. %	Güv.
Kültürel Gelişim	Siyasi semboller, parti tabanında zaman içinde kullanımları artarak benimsenmektedirler.	,692	19,621	,689
	Siyasi semboller, ülkenin tarihsel geçmişi ve gelişimi dikkate alınarak oluşturulmaktadır.	,690		
	Üyesi olduğunuz siyasi partide siyasi sembollerin kullanımı geçmişte yaşanmış olaylarla özdeşleşmektedir.	,604		
	Kullanılan sembollerin kökeni, partinin geçmişinde benimsediği siyasi görüşü ile de bağlantılıdır.	,587		
Somutlaştırılmış Görsellik	Siyasi sembol olarak çoğunlukla bıyık kullanılmaktadır.	,859	15,070	,648
	Siyasi sembol olarak çoğunlukla sakal kullanılmaktadır.	,803		
	Siyasi sembollerde hayvan figürleri ve bitki çeşitleri kullanılarak hayvanın taşıdığı özellikler ve bitkinin toplumsal anlamı dolaylı olarak parti görüşü ile ifade edilmektedir.	,611		
Partiye Bağlılık	Siyasi semboller parti üyelerini birbirlerine yakınlaştırmaktadır.	,825	12,533	,604
	Gençlik kolları üyeleri, siyasi parti sembollerinin anlamını ve ifade ettiği ideolojiyi bilerek kullanmaktadır.	,750		
	Siyasi sembollerin üyelerce kullanımı partiye bağlılığı göstermektedir.	,611		
Aksesuar Kullanımı	Siyasi sembol olarak çoğunlukla şapka materyali kullanılmaktadır.	,853	10,131	,660
	Siyasi sembol olarak çoğunlukla atkı materyali kullanılmaktadır.	,845		
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği		,614		
Barlett Küresellik Testi		Ki – kare		451,033
		Sd		66
		P değeri		,000

1.2. Parametrik Fark Testleri ve Yorumları

Bu kısımda yapılan t – testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Welch ve Brown – Forsythe analizleri yapılmıştır. Bağımsız gruplar t – testi, iki bağımsız grubun ortalamalarının birbirinden farklı olup – olmadığını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel analiz yöntemidir. İki den fazla grubun, ortalamalarının birbirinden farklı olup – olmadığını anlamak amacıyla yapılan test ise ANOVA’dır. ANOVA için gerekli olan homojenlik sağlanmadığında ise Welch ve Brown – Forsythe analizleri ANOVA’nın alternatifi olarak yapılmaktadır.¹⁶² Araştırmada kullanılan fark testleri bunlardan ibaret olup elde edilen sonuçlar şöyledir.

Tablo 3.16 Somutlaştırılmış Görsellik Ve Cinsiyet T – Testi Sonuçları

Grup İstatistikleri					
Cinsiyet		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Somutlaştırılmış Görsellik	Erkek	128	3,0885	,84024	,07427
	Kadın	123	3,3550	,83278	,07509

Bağımsız Gruplar Testi						
		Levene Testi		t – testi		
		F	Anlamlılık	t	sd	Anlamlılık
Somutlaştırılmış Görsellik	Değişkenler denk	,153	,696	-2,523	249	,012
	Değişkenlerin denk değil			-2,523	248,760	,012

Burada Levene testi grupların, somutlaştırılmış görsellik durumunda varyanslarının olup – olmadığını test etmek amacıyla yapılmıştır ve bakış açılarının aynı olmadığı kanaatine varılmıştır ($p=,696>,05$). Bu durumda t – testinin anlamlı mı, yoksa anlamsız mı olduğuna ikinci satırdaki anlamlılık değerine göre karar verilecektir. Tablo 3.16’den elde edilen bulgulara göre; kadın katılımcılar, sakal, bıyık, hayvan ve bitki figürlerinin siyasi sembol olarak kullanılabileceği görüşüne erkeklerden daha sıcak bakmaktadır ($p=,012<,05$). Bu durumda denilebilir ki cinsiyet, parti simgelerinin oluşumu ve birçok unsurun parti simgesi olarak algılanıp – algılanmaması konusunda etkili bir unsurdur.

¹⁶² Beril Durmuş ve diğerleri, Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi, 5. Baskı, Beta Bas. Yay. Dağ., 2013, 118, 124, 133.

Tablo 3.17 Partiye Bağlılık Ve Cinsiyet T – Testi Sonuçları

Grup İstatistikleri					
Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	
Partiye Bağlılık Erkek	128	4,0651	,52590	,04648	
Kadın	123	3,9512	,65936	,05945	

Bağımsız Gruplar Testi					
	Levene Testi		t – testi		
	F	Anlamlılık	T	sd	Anlamlılık
Değişkenler denk	1,517	,219	1,516	249	,131
Partiye Bağlılık Değişkenler denk değil			1,509	233,077	,133

Tablo 3.17’den elde edilen verilere göre, kadınların ve erkeklerin partiye bağlılığın siyasi semboller üzerinde etkisi konusunda varyansları birbirinden farklıdır ($p=,219>,05$). Aynı zamanda kadınların ve erkeklerin partiye bağlılıkları birbirinden farklı olabilir ancak bu farklılık cinsiyet değişkeninden ileri gelmemektedir ($p=,133>,05$).

Tablo 3.18 Aksesuar Kullanımı Ve Cinsiyet T - Testi

Grup İstatistikleri					
	Cinsiyet	N	Ortalamalar	Standart Sapma	Standart Hata
Aksesuar Kullanımı	Erkek	128	3,1719	,87268	,07713
	Kadın	123	3,2520	,91967	,08292

Bağımsız Gruplar Testi					
		Levene Testi		t – testi	
		F	Anlamlılık	t	sd
Aksesuar Kullanımı	Değişkenler denk	,632	,427	-,709	249
	Değişkenler denk değil			-,708	246,895

Tablo 3.18’den elde edilen verilere göre, kadın ve erkeklerin siyasi sembol olarak aksesuar kullanımına varyansları birbirinden farklıdır ($p=,632>,05$). Cinsiyet değişkeni ise partililerin siyasi sembol olarak aksesuar kullanımları üzerinde etkili değildir ($p=,48>,05$).

Tablo 3.19 Kültürel Gelişim Ve Cinsiyet T - Testi

Grup İstatistikler					
	Cinsiyet	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
Kültürel Gelişim	Erkek	128	3,8711	,53700	,04746
	Kadın	123	3,7276	,53467	,04821

Bağımsız Gruplar Testi					
		Levene Testi		t – test	
		F	Anlamlılık	t	sd
Kültürel Gelişim	Değişkenler denk	,010	,922	2,120	249
	Değişkenler denk değil			2,120	248,684

Tablo 3.19’den elde edilen verilere göre erkek ve kadınların, kültürel gelişimin siyasi simgelere etkisi üzerine varyansları birbirinden farklıdır ($p=,922>,05$). Yine tablodan elde edilen verilere göre, cinsiyet faktörü kültürel gelişimin siyasi parti simgelerini etkileme konusunda etkili bir unsurdur ($p=,035<,05$). Burada denilebilir ki erkekler, bağlı

bulunduğu siyasi partinin sahip olduğu sembollerin gelişiminde kültürün etkisi daha güçlü olduğunu düşünmektedir.

Tablo 3.20 Somutlaştırılmış Görsellik Ve Medeni Durum T – Testi

Grup Ortalamaları					
Medeni Durum	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata	
Somutlaştırılmış Bekâr	221	3,2519	,82106	,05523	
görsellik Evli	30	2,9778	,99012	,18077	

Bağımsız Gruplar Ortalamaları					
	Levene Testi		t - test		
	F	Anlamlılık	t	sd	Anlamlılık
Somutlaştırılmış Değişkenler denk	1,148	,285	1,672	249	,096
görsellik Değişkenler denk değil			1,450	34,627	,156

Tablo 3.20’den elde edilen verilere göre, evli ve bekârların somutlaştırılmış görselliğin siyasi simgeler üzerine etkisi konusunda varyansları birbirinden farklıdır ($p=,285>,05$). Ayrıca somutlaştırılmış görselliğin siyasi simgeler üzerine etkisi düşüncesi bireyi medeni durumuna göre farklılık göstermemektedir ($p=,156>,05$).

Tablo 3.21 Partiye Bağlılık Ve Medeni Durum T – Testi

Grup Ortalamaları					
Medeni durum		N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
Partiye Bağlılık	Bekâr	221	4,0030	,59881	,04028
	Evli	30	4,0556	,58776	,10731

Bağımsız Gruplar Testi						
		Levene testi		t – test		
		F	Anlamlılık	t	sd	Anlamlılık
Partiye bağıllık	Değişkenler denk	,041	,840	-,452	249	,652
	Değişkenler denk			-,458	37,649	,649
	değil					

Tablo 3.21’den elde edilen verilere göre partiye bağlılığın, siyasi semboller üzerindeki etkisi konusunda evli ve bekârların varyansları birbirinden farklıdır ($p=,84>,05$). Ayrıca bireylerin evli ya da bekâr olmaları, partiye bağlılığın siyasi sembolere etkisi konusunda görüş farklılığı oluşturmamaktadır ($p=,649>,05$).

Tablo 3.22 Aksesuar Kullanımı Ve Medeni Durum T - Testi

Grup Ortalamaları					
	Medeni durum	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
Aksesuar kullanımı	Bekâr	221	3,1968	,89109	,05994
	Evli	30	3,3167	,93295	,17033

Bağımsız Gruplar Testi						
		Levene testi		t – test		
		F	Anlamlılık	t	sd	Anlamlılık
Aksesuar kullanımı	Değişkenler denk	,008	,928	-,687	249	,493
	Değişkenler denk değil			-,664	36,553	,511

Tablo 3.22’den elde edilen verilere göre, evli ve bekârların, siyasi sembol olarak aksesuar kullanımının ilişkin varyansları farklıdır ($p=,928>,05$). Ayrıca siyasi sembol olarak aksesuar kullanımı kişinin medeni durumuna göre değişmemektedir ($p=,511>,05$).

Tablo 3.23 Kültürel Gelişim Ve Medeni Durum T – Testi

Grup Ortalamaları

Medeni durum	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata	
Kültürel gelişim	Bekâr	221	3,8145	,51959	,03495
	Evli	30	3,7000	,67082	,12247

Bağımsız Gruplar Testi

		Levene Testi		t –test		
		F	Anlamlılık	t	sd	Anlamlılık
Kültürel gelişim	Değişkenler denk	3,835	,051	1,091	249	,276
	Değişkenler denk değil			,899	33,886	,375

Tablo 3.23’den elde edilen verilere göre evli ve bekârların, kültürel gelişimin siyasi semboller üzerin etkisi konusunda varyansları farklıdır ($p=,051>,05$). Ayrıca, medeni durum, kültürel gelişimin siyasi sembolleri etkilemesi hususunda etkili bir unsur değildir ($p=,375>,05$).

İki değişkenden oluşan çalışma durumu isimli değişken ile yapılan analizlerde anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Çalışan ve çalışmayan bireylerin faktörler hususunda varyansları farklı çıkmakla birlikte, çalışma durumları faktörler üzerinde etkili unsurlar değildir.

Tablo 3.24 Somutlaştırılmış Görsellik Ve Yaş Homojenlik Testi

Homojenlik Testi			
Somutlaştırılmış görsellik			
Levene	df1	df2	Anlamlılık
,819	2	248	,442

Bir araştırmada, ikiden fazla gruptan oluşan bir değişken ile bir faktör arasında varyans analizi yapılmak istendiğinde öncelikle homojenlik testi yapılmalıdır. Bu test belirlenen unsurların ANOVA analizine uygun olup – olmadığını göstermektedir. Burada homojenlik testi anlamsız çıktığından ($p=,442>,05$) bu değişkenler arasında ANOVA testi yapılamaz. Bu nedenle araştırmada anılan unsurlar arasında Welch ve Brown – Forsythe varyans analizi yapılmıştır.

Tablo 3.25 Somutlaştırılmış Görsellik ve Yaş Welch ve Brown – Forsythe Analizi

Somutlaştırılmış görsellik				
	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	4,340	2	115,014	,015
Brown-Forsythe	4,271	2	173,062	,015

Tablo 3. 25’den elde edilen verilere göre, bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanımları ile yaş arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişkinin değişim yönünü tespit etmek amacıyla Tamhane testi yapılmıştır. Tamhane testi sonuçları Tablo 3.i’de gösterilmiştir.

Tablo 3.26 Tamhane Test Sonuçları (Somutlaştırılmış Görsellik – Yaş)

Bağımlı değişken: somutlaştırılmış görsellik

	(I) Yaşınız?	(J) Yaşınız?	Anlamlı farklılık (I-J)	Standart hata	Anl.
Tamhane	18 - 22	23 - 26	,32941*	,12343	,025
		27 - 30	,28050	,14173	,146
	23 - 26	18 - 22	-,32941*	,12343	,025
		27 - 30	-,04891	,15908	,986
	27 - 30	18 - 22	-,28050	,14173	,146
		23 - 26	,04891	,15908	,986

*. Farklılık 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.26’den elde edilen verilere göre, 18 – 22 yaş aralığında bulunan katılımcılar ile 23 – 26 yaş aralığında bulunan grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu gruplar arasındaki değişimin yönünü öğrenebilmek için ortalama değerlere bakılmalıdır.

Tablo 3.27 Tanımlayıcı İstatistikler (Yaş)**Tanımlayıcılar**

Somutlaştırılmış Görsellik

	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
18 – 22	127	3,3727	,79750	,07077
23 – 26	77	3,0433	,88745	,10113
27 – 30	47	3,0922	,84185	,12280
Toplam	251	3,2191	,84552	,05337

Tablo 3.27’den elde edilen verilere göre; bu iki yaş grubu arasında oluşan anlamlı farklılık 18 – 22 yaş grubuna doğru değişmektedir. Bu durumda, katılımcılardan anılan iki gruba dâhil olanlar arasında yaş azaldıkça, bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanımına bakış açısı olumlu yönde değişmektedir.

Tablo 3.28 Partiye Bağlılık ve Yaş Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Partiye Bağlılık

Levene	df1	df2	Anlamlılık
1,307	2	248	,273

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Partiye Bağlılık

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	2,604	2	112,547	,078
Brown-Forsythe	2,599	2	152,335	,078

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,273>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; partiye bağlılığın siyasi semboller üzerindeki etkisi, yaş unsuruna göre değişim göstermemektedir ($p=,078>,05$).

Tablo 3.29 Aksesuar Kullanımı Ve Yaş Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Aksesuar Kullanımı

Levene	df1	df2	Anlamlılık
1,571	2	248	,210

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Aksesuar kullanımı

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	2,046	2	112,903	,134
Brown-Forsythe	1,745	2	146,103	,178

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,210>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; siyasi sembol olarak aksesuar kullanımı yaş unsuruna göre değişim göstermemektedir ($p=,178>,05$).

Tablo 3.30 Kültürel Gelişim ve Yaş Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Kültürel Gelişim

Levene	df1	df2	Anlamlılık
1,397	2	248	,249

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Kültürel Gelişim

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,369	2	109,386	,692
Brown-Forsythe	,337	2	148,507	,714

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,249>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; kültürel gelişimin siyasi sembollere etkisi hususunda yaş unsuru etkili bir değişken değildir ($p=,714>,05$).

Tablo 3. 31 Somutlaştırılmış Görsellik ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Somutlaştırılmış görsellik

Levene	df1	df2	Anlamlılık
1,450	3	246	,229

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Somutlaştırılmış görsellik

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,778	3	6,829	,543
Brown-Forsythe	,934	3	7,254	,472

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,229>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanılmasına bakış bağlamında çocuk sayısı unsuru etkili bir değişken değildir ($p=,472>,05$).

Tablo 3.32 Partiye Bağlılık ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Partiye bağlılık

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,223	3	246	,881

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Partiye bağlılık

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	1,452	3	6,924	,308
Brown-Forsythe	,787	3	9,507	,529

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,881>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; partiye bağlılık ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,308>,05$).

Tablo 3.33 Aksesuar Kullanımı ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Aksesuar Kullanım

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,053	3	246	,984

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Aksesuar Kullanım

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	1,243	3	6,806	,366
Brown-Forsythe	1,460	3	11,284	,278

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,984>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; siyasi sembol olarak aksesuar kullanımı çocuk sayısı unsuruna göre değişim göstermemektedir ($p=,278>,05$).

Tablo 3.34 Kültürel Gelişim ve Çocuk Sayısı Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Kültürel Gelişim

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,255	3	246	,857

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Kültürel Gelişim

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	1,138	3	6,808	,399
Brown-Forsythe	1,189	3	7,716	,375

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,857>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; kültürel gelişimin siyasi sembollere etkisi hususunda çocuk sayısı unsuru etkili bir değişken değildir ($p=,399>,05$).

Tablo 3. 35 Somutlaştırılmış Görsellik ve Eğitim Durumu Varyans Analizi**Homojenlik Tesri**

Somutlaştırılmış Görsellik

Levene	df1	df2	Anlamlılık
3,834	2	221	,023

ANOVA

Somutlaştırılmış Görsellik

	Kareler top.	df	Kareler ort.	F	Anlamlılık
Gruplar arası	1,994	2	,997	1,407	,247
Gruplar içi	156,546	221	,708		
Toplam	158,540	223			

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Somutlaştırılmış Görsellik

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,933	2	79,726	,398
Brown-Forsythe	1,156	2	84,097	,320

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olduğu ve ANOVA testi yapılmasının uygun olacağı anlaşılmıştır ($p=,023<,05$). Yapılan ANOVA sonucunda, bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanılmasına bakış açısı bağlamında eğitim durumu etkili bir unsur değildir ($p=,247>,05$). Aynı şekilde ANOVA testinin alternatifi olarak yapılan Welch ve Brown – Forsythe Testlerinde de bu duruma rastlamak mümkündür ($p=,398>,05$).

Tablo 3.36 Partiyeye Bağlılık ve Eğitim Durumu Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Partiyeye Bağlılık

Levene	df1	df2	Anlamlılık
3,714	2	221	,026

ANOVA

Partiyeye Bağlılık

	Kareler Top.	df	Kareler ort.	F	Anlamlılık
Gruplar arası	1,497	2	,748	2,072	,128
Gruplar içi	79,804	221	,361		
Toplam	81,301	223			

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Partiyeye Bağlılık

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	1,538	2	77,775	,221
Brown-Forsythe	1,594	2	77,599	,210

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olduğu ve ANOVA testi yapılmasının uygun olacağı anlaşılmıştır ($p=,026<,05$). Yapılan ANOVA sonucunda, partiyeye bağlılık eğitim durumuna değişiklik gösteren bir unsur değildir ($p=,128>,05$). Aynı şekilde ANOVA testinin alternatifi olarak yapılan Welch ve Brown – Forsythe Testlerinde de bu duruma rastlamak mümkündür ($p=,210>,05$).

Tablo 3. 37 Aksesuar Kullanımı ve Eğitim Durumu Varyans Analizi**Homojenlik testi**

Aksesuar Kullanımı

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,102	2	221	,903

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Aksesuar Kullanımı

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,168	2	85,934	,846
Brown-Forsythe	,165	2	125,614	,848

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,903>,05$). Bu durumda ANOVA

testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; siyasi sembol olarak aksesuar kullanımı eğitim durumu unsuruna göre değişim göstermemektedir ($p=,848>,05$).

Tablo 3.38 Kültürel Gelişim ve Eğitim Durumu Varyans Analizi

Homojenlik Testi				
Kültürel Gelişim				
Levene	df1	df2	Anlamlılık	
1,364	2	221	,258	
Welch ve Brown – Forsythe Testleri				
Kültürel Gelişim				
	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,932	2	77,672	,398
Brown-Forsythe	,983	2	92,419	,378

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,258>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; kültürel gelişimin siyasi sembollere etkisi hususunda eğitim durumu etkili bir değişken değildir ($p=,398>,05$).

Tablo 3.40 Somutlaştırılmış Görsellik ve Gelir Durumu Varyans Analizi

Homojenlik Testi				
Somutlaştırılmış Görsellik				
Levene	df1	df2	Anlamlılık	
,780	2	242	,459	
Welch ve Brown – Forsythe Testleri				
Somutlaştırılmış Görsellik				
	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	3,175	2	76,797	,047
Brown-Forsythe	3,187	2	113,813	,045

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA testi yapılmasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,459>,05$). ANOVA testinin alternatifi olarak yapılan Welch ve Brown – Forsythe Testlerinde bazı görsel öğelerin

siyasi sembol olarak kullanımlarına bakış açısının gelir durumuna göre değiştiği tespit edilmiştir. ($p=,045<,05$). Değişimin hangi gelir grupları arasında olduğunu görmek için Tamhane testi yapılmıştır.

Tablo 3.41 Tamhane Test Sonuçları (Somutlaştırılmış Görsellik – Gelir Durumu)

Bağımlı değişken: somutlaştırılmış görsellik

	(I) Gelir durumunuz?	(J) Gelir durumunuz?	Anlamlı Farklılık (I-J)	Standart hata	Anl.
Tamhane	Gelirim yok	0 - 1000 TL	,07874	,16977	,955
		1001 - 3000 TL	,32383*	,12798	,038
	0 - 1000 TL	Gelirim yok	-,07874	,16977	,955
		1001 - 3000 TL	,24510	,19077	,495
	1001 - 3000 TL	Gelirim yok	-,32383*	,12798	,038
		0 - 1000 TL	-,24510	,19077	,495

*, Farklılık 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

Bu anlamlı farklılık gelirinin olmadığını beyan eden grup ile 1001 – 3000 TL arasında gelir elde eden grup arasında değişmektedir. Değişimin yönünü tespit etmek amacıyla tanımlayıcı istatistiklere bakma gerekmektedir. Tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde değişimin, 1001 – 3000 TL arasında gelir elde eden gruptan geliri olmadığını beyan eden gruba doğru pozitif yönlü olduğu anlaşılmaktadır. Kısaca denilebilir ki gençlik kolları üyelerinin geliri azaldıkça, görsel öğelerin siyasi sembol olarak kullanımına bakış açıları olumlu yönde artmaktadır.

Tablo 3.42 Tanımlayıcı İstatistikler (Gelir Durumu)

Somutlaştırılmış görsellik	N	Mean	Standart Sapma	Standart Hata
Gelirim yok	145	3,3287	,79929	,06638
0 - 1000 TL	32	3,2500	,88395	,15626
1001 - 3000 TL	68	3,0049	,90235	,10943
Toplam	245	3,2286	,84844	,05420

Tablo 3.43 Partiye Bağlılık ve Gelir Durumu Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Partiye Bağlılık

Levene	df1	df2	Anlamlılık
1,332	2	242	,266

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Partiye Bağlılık

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,641	2	86,836	,529
Brown-Forsythe	,574	2	135,109	,565

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,266>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; partiye bağlılık ile gelir durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,565>,05$).

Tablo 3.44 Aksesuar Kullanımı ve Gelir Durumu Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Aksesuar Kullanımı

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,469	2	242	,626

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Aksesuar Kullanımı

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	2,570	2	79,150	,083
Brown-Forsythe	2,556	2	124,877	,082

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,626>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; siyasi sembol olarak aksesuar kullanımı ile gelir durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,083>,05$).

Tablo 3.45 Kültürel Gelişim ve Gelir Durumu İlişkisi**Homojenlik Testi**

Kültürel Gelişim

Levene	df1	df2	Anlamlılık
2,180	2	242	,115

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Kültürel Gelişim

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	1,488	2	75,315	,232
Brown-Forsythe	1,590	2	108,599	,209

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,115>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; kültürel gelişimin siyasi sembollere etkisi hususunda gelir durumu etkili bir değişken değildir ($p=,232>,05$).

Tablo 3.46 Gençlik Kollarında Kalınan Süre ve Somutlaştırılmış Görsellik Varyans Analizi

Homojenlik Testi

Somutlaştırılmış Görsellik

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,207	3	247	,892

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Somutlaştırılmış Görsellik				
	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	3,476	3	100,162	,019
Brown-Forsythe	3,772	3	194,636	,012

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,892>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Analizler sonucunda bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanımına bakış açısının gençlik kollarında kalınan süreye bağlı olarak değiştiği görülmüştür ($p=,019>,05$). Bu değişimin hangi gruplardan kaynaklandığını görmek adına Tamhane testi yapılmıştır.

Tablo 3.47 Tamhane Test Sonuçları (Somutlaştırılmış Görsellik – Gençlik Kollarında Kalınan Süre)

Bağımlı değişken: somutlaştırılmış görsellik

	(I) Ne kadar zamandır gençlik kollarına üyesiniz?	(J) Ne kadar zamandır gençlik kollarına üyesiniz?	Anlamlı farklılık (I-J)	Standart hata	Anl.
Tamhane	1 yıl altı	1 - 3 yıl	-,08000	,12788	,990
		3 - 5 yıl	,37901	,15184	,082
		6 - 10	-,07197	,16636	,999
	1 - 3 yıl	1 yıl altı	,08000	,12788	,990
		3 - 5 yıl	,45901*	,14958	,016
		6 - 10	,00803	,16429	1,000
	3 - 5 yıl	1 yıl altı	-,37901	,15184	,082
		1 - 3 yıl	-,45901*	,14958	,016
		6 - 10	-,45098	,18356	,096
	6 - 10	1 yıl altı	,07197	,16636	,999
		1 - 3 yıl	-,00803	,16429	1,000
		3 - 5 yıl	,45098	,18356	,096

*. Farklılık 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

Yapılan Tamhane analizi sonucunda anlamlı farklılığın, gençlik kollarına 1 – 3 yıl süredir üye olanlar ile 3 – 5 yıl üye olanlar arasında olduğu anlaşılmıştır. Bu farklılığın yönünü tespit etmek amacıyla tanımlayıcı istatistiklere bakılmalıdır.

Tablo 3.48 Tanımlayıcı İstatistikler (Gençlik Kollarında Kalınan Süre)

Gençlik kollarında kalınan süre

	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
1 yıl altı	88	3,2614	,86577	,09229
1 - 3 yıl	83	3,3414	,80644	,08852
3 - 5 yıl	51	2,8824	,86107	,12057
6 – 10	29	3,3333	,74536	,13841
Toplam	251	3,2191	,84552	,05337

Tablodan elde edilen verilere göre, gençlik kollarında kalınan süre arttıkça bireylerin görsel öğelerin siyasi sembol olarak kullanılması konusuna bakış açıları olumsuz yönde değişmektedir.

Tablo 3. 49 Partiye Bağlılık ve Gençlik Kollarında Kalınan Süre Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Partiye bağlılık

Levene	df1	df2	Anlamlılık
3,362	3	247	,019

ANOVA

Partiye bağlılık

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Anlamlılık
Gruplar arası	,892	3	,297	,834	,476
Gruplar içi	88,086	247	,357		
Toplam	88,978	250			

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Partiye bağlılık

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	1,270	3	100,922	,289
Brown-Forsythe	,917	3	173,154	,434

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olduğu ve ANOVA testi yapılmasının uygun olacağı anlaşılmıştır ($p=,019<,05$). Yapılan ANOVA sonucunda, partiye bağlılık gençlik kollarında kalınan süreye göre değişiklik gösteren bir unsur değildir ($p=,476>,05$). Aynı şekilde ANOVA testinin alternatifi olarak yapılan Welch ve Brown – Forsythe Testlerinde de bu duruma rastlamak mümkündür ($p=,289>,05$).

Tablo 3.50 Aksesuar Kullanımı ve Gençlik Kollarında Kalınan Süre Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Aksesuar kullanımı

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,653	3	247	,581

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Aksesuar kullanımı

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,096	3	102,363	,962
Brown-Forsythe	,099	3	206,606	,961

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,581>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; siyasi sembol olarak aksesuar kullanımı ile gençlik kollarında kalınan süre arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,961>,05$).

Tablo 3.51 Kültürel Gelişim ve Gençlik Kollarında Kalınan Süre Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Kültürel gelişim

Levene	df1	df2	Anlamlılık
1,771	3	247	,153

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Kültürel gelişim

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,319	3	108,930	,812
Brown-Forsythe	,364	3	206,386	,779

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,151>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; gençlik kollarında kalınan süre ile kültürel gelişimin siyasi sembollere etkisine bakış açısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,812>,05$).

Tablo 3. 52 Somutlaştırılmış Görsellik ve Siyasi Görüş Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Somutlaştırılmış Görsellik

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,628	5	245	,679

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Somutlaştırılmış Görsellik

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	3,273	5	28,848	,018
Brown-Forsythe	4,649	5	87,053	,001

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,679>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Analizler sonucunda bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanımına bakış açısının gençlik kollarında kalınan süreye bağlı olarak değiştiği görülmüştür ($p=,001>,05$). Bu değişimin hangi gruplardan kaynaklandığını görmek adına Tamhane testi yapılmıştır ve Tamhane testinin sonuçları tanımlayıcı istatistiklere bakılarak yorumlanmıştır.

Tablo 3.53 Tanımlayıcı İstatistikler (Siyasi Görüş)

Siyasi Görüş

	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
Muhafazakâr milliyetçi	72	3,1806	,76491	,09015
Milliyetçi	47	3,4397	,81976	,11957
Muhafazakâr	72	3,3796	,85636	,10092
Liberal Demokrat	8	3,2917	,51755	,18298
Sosyal Demokrat	47	2,7801	,89355	,13034
Komünist	5	3,4000	,72265	,32318
Toplam	251	3,2191	,84552	,05337

Tablo 3.54 Tamhane Test Sonuçları

	(I) Siyasi görüşünüz nedir?	(J) Siyasi görüşünüz nedir?	Anlamlı farklılık (I-J)	Standart hata	Anl.
Tamhane	Muhafazakâr milliyetçi	Milliyetçi	-,25916	,14975	,744
		Muhafazakâr	-,19907	,13532	,902
		Liberal Demokrat	-,11111	,20398	1,000
		Sosyal Demokrat	,40041	,15848	,182
		Komünist	-,21944	,33552	1,000
	Milliyetçi	Muhafazakâr milliyetçi	,25916	,14975	,744
		Muhafazakâr	,06009	,15647	1,000
		Liberal Demokrat	,14805	,21859	1,000
		Sosyal Demokrat	,65957*	,17688	,005
		Komünist	,03972	,34459	1,000
	Muhafazakâr	Muhafazakâr milliyetçi	,19907	,13532	,902
		Milliyetçi	-,06009	,15647	1,000
		Liberal Demokrat	,08796	,20897	1,000
		Sosyal Demokrat	,59949*	,16484	,007
		Komünist	-,02037	,33857	1,000
	Liberal Demokrat	Muhafazakâr milliyetçi	,11111	,20398	1,000
		Milliyetçi	-,14805	,21859	1,000
		Muhafazakâr	-,08796	,20897	1,000
		Sosyal Demokrat	,51152	,22466	,437
		Komünist	-,10833	,37138	1,000
	Sosyal Demokrat	Muhafazakâr milliyetçi	-,40041	,15848	,182
		Milliyetçi	-,65957*	,17688	,005
		Muhafazakâr	-,59949*	,16484	,007
		Liberal Demokrat	-,51152	,22466	,437
		Komünist	-,61986	,34847	,879

*. Farklılık 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

Anlamlı farklılık Milliyetçi, Muhafazakâr ve Sosyal Demokrat görüşü arasında değişmektedir. Tanımlayıcı istatistiklere bakıldığında, Milliyetçi görüş bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanılması hususunda en olumlu görüşe sahip olanlardır.

Diğer grup arasında ise Muhafazakâr grup bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanımına, sosyal Demokratlardan daha sıcak bakmaktadırlar.

Tablo 3.55 Partiye Bağlılık ve Siyasi Görüş Varyans Analizi

Homojenlik Testi

Partiye bağlılık

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,889	5	245	,489

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Partiye bağlılık

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	2,687	5	27,806	,042
Brown-Forsythe	2,814	5	31,544	,033

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,489>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; partiye bağlılık ile siyasi görüş arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,033>,05$). Bu anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı tanımlayıcı istatistiklere ve Tamhane testine bakılarak yorumlanmıştır.

Tablo 3.56 Tanımlayıcı İstatistikler (Siyasi Görüş)

Partiye Bağlılık

	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
Muhafazakâr milliyetçi	72	4,1991	,57234	,06745
Milliyetçi	47	3,8865	,55289	,08065
Muhafazakâr	72	4,0324	,54861	,06465
Liberal Demokrat	8	4,0833	,49602	,17537
Sosyal Demokrat	47	3,8298	,66620	,09718
Komünist	5	3,6667	,81650	,36515
Toplam	251	4,0093	,59658	,03766

Tablo 3.57 Tamhane Test Sonuçları (Siyasi Görüş – Partiye Bağlılık)

	(I) Siyasi görüşünüz nedir?	(J) Siyasi görüşünüz nedir?	Anlamlı farklılık (I-J)	Standart hata	Anlamlılık
Tamhane	Muhafazakâr milliyetçi	Milliyetçi	,31255	,10514	,054
		Muhafazakâr	,16667	,09343	,697
		Liberal Demokrat	,11574	,18789	1,000
		Sosyal Demokrat	,36929*	,11829	,036
		Komünist	,53241	,37133	,976
	Milliyetçi	Muhafazakâr milliyetçi	-,31255	,10514	,054
		Muhafazakâr	-,14588	,10336	,929
		Liberal Demokrat	-,19681	,19302	,998
		Sosyal Demokrat	,05674	,12628	1,000
		Komünist	,21986	,37395	1,000
	Muhafazakâr	Muhafazakâr milliyetçi	-,16667	,09343	,697
		Milliyetçi	,14588	,10336	,929
		Liberal Demokrat	-,05093	,18691	1,000
		Sosyal Demokrat	,20262	,11672	,741
		Komünist	,36574	,37083	,999
	Sosyal Demokrat	Muhafazakâr milliyetçi	-,36929*	,11829	,036
		Milliyetçi	-,05674	,12628	1,000
		Muhafazakâr	-,20262	,11672	,741
		Liberal Demokrat	-,25355	,20049	,980
		Komünist	,16312	,37786	1,000
	Komünist	Muhafazakâr milliyetçi	-,53241	,37133	,976
		Milliyetçi	-,21986	,37395	1,000
		Muhafazakâr	-,36574	,37083	,999
		Liberal Demokrat	-,41667	,40508	,998
		Sosyal Demokrat	-,16312	,37786	1,000

*. Farklılık 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

Burada anlamlı farklılık, Sosyal Demokratlar ile Muhafazakâr Milliyetçiler arasında oluşmaktadır. Muhafazakâr Milliyetçi görüşe sahip olan grup partiye bağlılığın siyasi sembollerin oluşumunda daha fazla etkili olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 3. 58 Aksesuar Kullanımı Ve Siyasi Görüş Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Aksesuar Kullanımı

Levene	df1	df2	Anlamlılık
,446	5	245	,816

Welch ve Brown – Forsythe Testleri

Aksesuar kullanımı

	İstatistik	df1	df2	Anlamlılık
Welch	,890	5	27,533	,501
Brown-Forsythe	,750	5	23,872	,594

Yapılan homojenlik testi sonucunda, dağılımların homojen olmadığı ve ANOVA uygulamasının uygun olmayacağı anlaşılmıştır ($p=,816>,05$). Bu durumda ANOVA testinin alternatifi sayılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen verilere göre; siyasi sembol olarak aksesuar kullanımı ile siyasi görüş arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,501>,05$).

Tablo 3.59 Kültürel Gelişim ve Siyasi Görüş Varyans Analizi**Homojenlik Testi**

Kültürel gelişim

Levene	df1	df2	Anlamlılık
2,410	5	245	,037

ANOVA

Kültürel gelişim

	Kareler toplamı	df	Kareler ort.	F	Anlamlılık
Gruplar arası	5,832	5	1,166	4,268	,001
Gruplar içi	66,958	245	,273		
Toplam	72,790	250			

Yapılan homojenlik testi sonucunda dağılımların homojen ve ANOVA yapmaya elverişli olduğu anlaşılmıştır ($p=,037<,05$). Bu durumda kültürel gelişimin siyasi sembollerin oluşumuna etkisi ile siyasi görüş arasında anlamlı bir farklılık ($p=,001<,05$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını öğrenebilmek amacıyla tanımlayıcı istatistiklere ve Scheffe testi sonuçlarına bakılmalıdır.

Tablo 3.60 Tanımlayıcı İstatistikler (Siyasi Görüş)

Kültürel gelişim				
	N	Ortalamalar	Standart sapma	Standart hata
Muhafazakâr milliyetçi	72	3,8611	,44778	,05277
Milliyetçi	47	3,7819	,44727	,06524
Muhafazakâr	72	3,7847	,44466	,05240
Liberal Demokrat	8	3,0000	,44320	,15670
Sosyal Demokrat	47	3,8670	,75874	,11067
Komünist	5	4,0000	,63738	,28504
Toplam	251	3,8008	,53959	,03406

Scheffe testi sonucunda anlamlı farklılığın bütün gruplar arasında olduğunu göstermektedir. Bütün gruplar kültürel gelişimin siyasi semboller üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu konudaki görüş en güçlüden en zayıfa doğru şöyle sıralanmaktadır: Komünist, Sosyal Demokrat, Muhafazakâr Milliyetçi, Muhafazakâr, Milliyetçi ve Liberal Demokrat.

Tablo 3.61 Scheffe Testi Sonuçları

	(I) Siyasi görüşünüz nedir?	(J) Siyasi görüşünüz nedir?	Anlamlı Farklılık (I-J)	Sta. hata	Anl.
Scheffe	Muhafazakâr milliyetçi	Milliyetçi	,07920	,09803	,985
		Muhafazakâr	,07639	,08713	,979
		Liberal Demokrat	,86111*	,19483	,002
		Sosyal Demokrat	-,00591	,09803	1,000
		Komünist	-,13889	,24178	,997
	Milliyetçi	Muhafazakâr milliyetçi	-,07920	,09803	,985
		Muhafazakâr	-,00281	,09803	1,000
		Liberal Demokrat	,78191*	,19994	,011
		Sosyal Demokrat	-,08511	,10784	,987
		Komünist	-,21809	,24592	,978
	Muhafazakâr	Muhafazakâr milliyetçi	-,07639	,08713	,979
		Milliyetçi	,00281	,09803	1,000
		Liberal Demokrat	,78472*	,19483	,007
		Sosyal Demokrat	-,08230	,09803	,983
		Komünist	-,21528	,24178	,977
	Liberal Demokrat	Muhafazakâr milliyetçi	-,86111*	,19483	,002
		Milliyetçi	-,78191*	,19994	,011
		Muhafazakâr	-,78472*	,19483	,007
		Sosyal Demokrat	-,86702*	,19994	,003
		Komünist	-1,00000*	,29803	,050
	Sosyal Demokrat	Muhafazakâr milliyetçi	,00591	,09803	1,000
		Milliyetçi	,08511	,10784	,987
		Muhafazakâr	,08230	,09803	,983
		Liberal Demokrat	,86702*	,19994	,003
		Komünist	-,13298	,24592	,998

SONUÇ

Siyaset, yönetme, idare etme, çatışmaları ve uyuşmazlıkları ortadan kaldırmak için belli başlı kararlar alarak bunları uygulama biçimi olarak ifade edilir. Siyasetin en önemli unsuru iktidarı paylaşmaktır. Siyasiler bu yönde adımlar atar ve söylemlerini bu minvalde gerçekleştirirler.

Siyaset kadar karmaşık ve üzerinde tanım konusunda uzlaşamayan bir diğer kavram kültürdür. Kültür, bireylerin tarih boyunca, yaşam, doğum, iş bölümü, yeme – içme şekilleri, toprağı işleme yöntemleri, düğün törenleri, yönetim şekilleri, ölüm törenleri, ölü gömme biçimleri, yas şekilleri ve ölümden sonraki inanç temayülleri hepsi birer kültürün parçasıdır. Kişi içinde yaşadığı bu kültür neticesinde evrilir ve toplumsallaşma denen sürece katılır.

Kültür ve siyaset ilişkisi, siyasal çalışmaların vazgeçilmez konularından olmuştur. Toplumda, siyasete ve siyasal sistemlere olan inancın nasıl oluştuğı ve oluşturulan kurumların toplumla ilişkileri incelendiğinde karşımıza o toplumun kültürü çıkmaktadır. Siyaset, kültürden beslenerek eylem ve söylemlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Toplumdan kopuk siyaset tarzı, siyasilerin iktidarı paylaşma noktasında kesintiye uğratacaktır. Siyasetle kültürün bu denli iç içe girmesi, siyasal sembollere de sirayet etmiştir. Birey, kültürel doneler kullanılarak elde edilen siyasal sembolleri algımlarken aslında kümülatif bir kültüre de haiz olur. Siyasi semboller, içinde yaşadığımız toplumun birer yansıması şeklindedir. Kişiler bu sembolleri kullanarak, toplumsal arenada kendilerine bir yer edinmektedir. Bu semboller, mitolojik, tarihsel ve sosyal olaylar neticesinde belirlenerek taşıdıkları anlamları kullanılan partilere atfedilebilmektedir.

Kültür ve siyaset gibi kavramların genel geçer bir tanımı olsa da her birey tarafından bu olgular farklı algılanabilmektedir. Bu iki kavramın görsel ve işitsel yansımalarına semboller vasıtasıyla şahit olunur. Yapılan literatür araştırması neticesinde bireyin, siyasi sembol tabirinden neyi anladığını, sembolleri oluştururken kültürel bir çalışmanın ürünü

yoksa spontane oluşturulmuş görsel doneler mi olduğunu, kullanılan sembollerin aynı ideolojiye sahip insanlar üzerinde ne tür etkiler bıraktığını öğrenmemiz amacıyla anket soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan anket soruları, Çanakkale İli, Merkez İlçesi, siyasi partilerin gençlik kolları üzerinde uygulanmıştır. Tezin girişinde de belirtildiği üzere, mecliste bulunan partiler ölçek olarak kabul edilmiştir. Fakat mecliste bulunan MHP ve HDP'nin Çanakkale'de parti bünyesinde gençlik yapılanmaları olmaması nedeniyle sadece AK Parti ve CHP ölçek olarak alınmıştır. Ölçek olarak kabul edilen partilerden AK Parti'nin Çanakkale Merkez ilçe gençlik kolları teşkilatına kayıtlı 2.750, CHP'nin ise 600 gençlik kolu üyesi vardır. Bu üyelerden 251 kişi, katılımcı olarak belirlenmiş ve uygulama bu kişiler üzerinde yapılmıştır.

Katılımcıların 118'i (%47) siyasi sembol kullanımında "bıyık" figürünün yaygın olduğunu düşünürken, 99'u (%39,5) bıyığın siyasi sembol olarak kullanıldığını düşünmemektedir. Sakalın siyasi sembol olarak kullanıldığını düşünenlerin sayısı, 107(%42,6), sakalı herhangi bir siyasi sembol olarak görmeyenlerin sayısı 102(%40,7) şeklindedir. Ankete katılan siyasi parti gençlik kolları üyelerinden 171'i (%68,1), hayvan ve bitki motiflerinin siyasi bir sembol olarak kullanıldığını katılmaktadırlar. 35'i (%11,4) yani az bir kısım bu motiflerin siyasi sembol olarak kullanılmadığını düşünmektedirler.

Katılımcılar, siyasi sembollerin üyelerce kullanımının partiye bağlılığı gösterdiğini düşünmektedirler. Üyelerden 218'i (%86,6) siyasi sembol kullanımının partiye bağlılığına katılırken, 13'ü (%5,2) katılmamaktadır. Kullanılan siyasi sembollerin, parti üyelerini birbirine yakınlıktırdığını düşünenlerin oranı dikkat çekmektedir. Üyelerin 211'i (%84,1) birbirine yakınlıktırdığını, 19'u (%8,6) yakınlıktırmadığını dile getirmiştir. Sembollerin anlamı ve ifade ettiği ideoloji gençlik üyelerince bilinçli bir kullanım olduğunu ifade edenlerin sayısı, 203 (%80,9), bu kullanımların bilinçli olmadığını düşünenlerin sayısı ise 15' (%6,0)tir. Bu doğrultuda partiye bağlılığın siyasi sembollerle doğrudan bir ilişkisi içerisinde olduğu ankete verilen cevaplar ve bu cevapların analizleri doğrultusunda karşımıza çıkmıştır.

Katılımcılara kullanılan aksesuarların yani atkı ve şapkanın bir siyasi sembol olarak kullanılıp kullanılmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan 121'i (%48,2) şapkanın bir siyasi sembol materyali olduğunu düşünürken, 76'sı (%30,3) şapka kullanımının herhangi bir siyasi nitelik taşımadığını düşünmektedirler. Bir diğer materyal olan atkıda ise, siyasi parti gençlik kolları üyelerinin 106'sı (%42,3) bu aksesuara siyasi bir anlam yüklerken, 68'i

(%27,1) bunun bir siyasi sembol aracı olarak kullanılmadığını düşünmektedir. Siyasi sembol terimi kullanılırken akla ilk gelen materyal “rozet”tir. Her parti sembolize ettiği şeyi rozet olarak görsel ve taşınır hale getirmektedir. Anketimize katılan parti üyelerinin 172’si (%68,5) rozetin bir siyasal sembol olduğuna katılırken, 25’i (%10) rozetin yaygın bir siyasi sembol aracı olduğuna katılmamaktadır.

Siyasal partilerin gençlik kolları üyelerinden ankete katılanlardan, kullanılan siyasi sembollerin partinin tabanında zaman içinde kullanımları artarak benimsenmiştir diyenlerin sayısı, 196 (%78,0) bunun böyle olmadığını düşünenlerin sayısı ise 20’ (%8,0) dir. Semboller, toplumun kültürünün ve siyasetinin birer parçası hüviyetindedir. Kişiler, sembollerin oluşturulmasında, ülkenin siyasi geçmişine ve gelişimine dikkat edildiğini düşünmektedirler. Ankete katılan üyelerin 186’sı (%74,1) bu görüşe katılırken, 31’i (%12,4) bu görüşü reddetmektedirler. Tarihte yaşanmış olaylarla siyasi sembollerini özdeşleştirenlerin sayısı, 200 (%79,6), böyle bir özdeşleşmenin olmadığını söyleyenlerin sayısı ise 14’ (%5,6)tür. Bazı partiler tarihsel süreçte sekteye uğramış bazıları da daha önce var olan bazı partilerin minvalinde siyasi hayatlarına devam etmektedirler. Bu partiler siyasi semboller belirlerken partinin kökeninde benimsediği siyasi fraksiyonla bağlantılı olmuştur. Katılımcılardan 201’i (%80,1) bunun böyle olduğuna katılırken, 18’i (%8,2) katılmamıştır.

Faktör puanları ve güvenilirlikleri yeterli bulunmadığından, faktörler arasında dâhil edilmeyen bazı sorular mevcuttur. Bu sorular, bir ölçüt olarak araştırmaya dâhil edilmese de onlarla ilgili bazı bilgiler bu bölümde verilmiştir. El – kol hareketlerinin partililiklerce sıklıkla kullanılan bir siyasi sembol olduğuna katılan üyelerin sayısı, 151 (%60,1) bu hareketlerin çoğunlukla kullanılmadığını ifade edenlerin sayısı ise, 61 (%24,3) olarak kayda geçmiştir. Tezin bir bölümünü oluşturan renkler ve sayılarla ilgili de ankete bazı sorular konulmuştur. Siyasi sembol olarak renklerin anlamları dikkate alınarak bu renklerin kullanıldığına, 157 (%62,5) üyemiz katılırken, 39’u (%15,6) katılmamıştır. 55 (%21,9) kadar üye ise bu konuda çekimser olduklarını dile getirmişlerdir. Siyasi sembol kullanımında sayıların anlamlarını bilerek kullanıldığına katılanlar, 107 (%42,7), anlamlarının bilerek kullanıldığına katılmayanlar ise 77 (%30,7) kişidir. Bu konuda herhangi bir fikir beyan etmeyenlerin sayısı ise 67 (%26,7)dir. Renkler ve sayıların dini, mitolojik ve sosyal alanda birçok anlamları mevcuttur. Siyasi partiler özellikle kullandıkları renkleri seçme noktasında bu hususlara dikkat etmektedir.

Ölçeğin iç güvenilirliğini ölçmek maksadıyla güvenilirlik testi yapılmış ve Cronbach Alpha katsayısı 0, 748 tespit edilmiştir. Ölçeğin oldukça güvenilir olduğu anlaşılarak, diğer analizlere geçilmiştir. Ankete katılan üyelerin, anket sorularına verdikleri cevaplara ilişkin daha detaylı analizler yapabilmek ve ilişkiler kurabilmek amacıyla bir dizi analiz yöntemi uygulanmıştır. Araştırmanın faktör analizine uygun olup – olmadığını öğrenmek amacıyla KMO Ölçek Geçerliliği testi uygulanmış ve KMO Ölçek Geçerliliği değeri 0, 614 tespit edilmiştir. Bu değer, ölçeğin faktör analizine **orta derecede uygun olduğunu** göstermektedir. Bu aşamadan itibaren faktör analizi uygulaması yapılmış ve ölçeğin dört alt boyuttan oluştuğu tespit edilmiştir. Bu alt boyutlar, “somutlaştırılmış görsellik”, “partiye bağlılık”, “aksesuar kullanımı” ve “kültürel gelişim” şeklinde isimlendirilmiştir. Faktör güvenliklerini öğrenmek amacıyla alt boyutlara güvenlik analizleri yapılmıştır. “Somutlaştırılmış görsellik” isimli faktörünün güvenilirlik puanı 0,648, “partiye bağlılık” faktörün güvenilirlik puanı 0,604, “aksesuar kullanımı” faktörün güvenilirlik puanı 0, 660 ve “kültürel gelişim” isimli faktörün güvenilirlik puanı ise 0,689’tur. Faktör güvenilirlikleri sosyal bilimler açısından yeterli oran olan 0,60’ın üzerindedir.

- Cinsiyet, somutlaştırılmış görsellik üzerinde anlamlı bir fark oluşturmaktadır. Kadınlar, erkeklere nazaran, sakal, bıyık, hayvan ve bitki figürlerinin siyasal sembol olarak kullanıldığına daha sıcak bakmaktadırlar. ($p=0,12<0,05$)
- Cinsiyetin, partiye bağlılık noktasında bir farklılık meydana getirmediği tespit edilmiştir. ($p=0,135>0,05$)
- Cinsiyet ve aksesuar kullanımı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- Cinsiyet, kültürel gelişim üzerinde bir etkiye sahiptir. Erkekler, kadınlardan farklı olarak bağlı bulundukları partinin sahip olduğu sembollerin gelişiminde kültürün etkisi olduğunu düşünmektedirler. ($p=0,35<0,05$)
- Medeni durumla hiç bir faktör arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir.
- Çalışma durumu noktasında da faktörler arasında anlamlı bir fark yoktur.
- Yaş ile somutlaştırılmış görsellik arasında yapılan Welch ve Brown – Forsythe analizleri neticesinde bir ilişki tespit edilmiştir. ($p=0,015<0,05$) Değişimin yönünün tespiti için “tamhane” yapılmış, 18 – 22 ile 23 – 26 arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yaş azaldıkça bazı görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanımına daha sıcak bakılmaktadır.

- Yaş ile partiye bağlılık anlamında homojenlik yoktur. ($p=0,442>0,05$) Welch ve Brown – Forsythe analiziyle de bir anlamlılık tespit edilememiştir. ($p=0,78>0,05$)
- Yaş ile aksesuar kullanımı arasında homojenlik tespit edilmemiştir. ($p=0,210>0,05$) Bundan dolayı Annova testine uygun değildir. Bu testin muadili olan Welch ve Brown – Forsythe testi yapılmış etkin bir değişimin olmadığı anlaşılmıştır. ($p=0,178>0,05$)
- Yaş ve kültürel gelişim bağlamında yapılan analizlerde homojenlik olmadığı için Annova yapılamamıştır. ($p=0,249>0,05$) Welch ve Brown – Forsythe testinde de bir ilişki saptanamamıştır. ($p=0,714>0,05$)
- Çocuk sayısı ve somutlaştırılmış görsellik arasında homojenlik yoktur. ($0,229>0,05$) Annova testi yapılamadığı için yapılan Welch ve Brown – Forsythe testiyle de bir ilişki tespit edilememiştir. ($p=0,472>0,05$)
- Çocuk sayısının partiye bağlılıkta bir anlamlılık oluşturmamaktadır. ($p=0,881>0,05$) Ve herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir. ($p=0,308>0,05$)
- Çocuk sayısı ile aksesuar kullanımının bir anlamlılığı yoktur. ($p=0,984>0,05$) İkisi arasında bir ilişki yoktur. ($p=0,278>0,05$)
- Çocuk sayısı ile kültürel gelişim bir anlamlılık ifade etmemektedir. ($0,857>0,05$) Bu iki parametre arasında ilişki etkin değildir. ($p=0,399>0,05$)
- Eğitim ve somutlaştırılmış görsellik arasında homojenlik mevcuttur. ($0,023<0,05$) Homojenlik olduğu için Annova testi uygulanabilir. Uygulanan test sonucunda anlamlılığın olmadığı tespit edilmiştir. ($0,247>0,05$)
- Eğitim ile partiye bağlılık arasında homojenlik tespit edilmiştir. ($p=0,026<0,05$) Yapılan Annova testi sonucunda bir anlamlılık tespit edilememiştir. ($p=0,128>0,05$) Annova testinden bir anlamlılık tespit edilemediği için Welch ve Brown – Forsythe testi uygulanmış fakat o testten de anlamlı bir farka ulaşamamıştır. ($p=0,210>0,05$)
- Eğitimle aksesuar kullanımı arasında homojenlik yoktur. ($p=0,903>0,05$) Annova testi uygulanamayacağı için Welch ve Brown – Forsythe testi uyguladık ve ikisi arasında bir etkinlik tespit edemedik. ($p=0,848>0,05$)
- Eğitim ile kültürel gelişim arasında homojenlik yoktur. ($0,248>0,05$) Welch ve Brown – Forsythe testi sonucunda da ilişkinin olmadığı görülmüştür. ($p=0,398>0,05$)

- Gelir durumu ile somutlaştırılmış görsellik arasında homojenlik yoktur. ($p=0,459>0,05$) Fakat yapılan Welch ve Brown – Forsythe testiyle ikisi arasında bir ilişki tespit edilmiştir. ($0,045<0,05$) bu anlamlı ilişki geliri olmayan grupla 1001 – 3000 TL geliri olan üyeler arasındadır. Gelir azaldıkça görsel öğelerin, siyasi sembol olarak kullanımı, olumlu yönde artmaktadır.
- Gelir durumu ile partiye bağlılık arasında homojenlik yoktur. ($p=0,266>0,05$) Bunlar arasında bir ilişki de tespit edilememiştir. ($0,565>0,05$)
- Gelir durumuyla aksesuar kullanımı arasında homojenlik yoktur. ($p=0,626>0,05$) Bir ilişki de tespit edilememiştir. ($0,083>0,05$)
- Gelir durumu ile kültürel gelişim arasında yapılan testler neticesinde homojenlik olmadığı tespit edilmiştir. ($p=0,115>0,05$) Sonrasında yapılan Welch ve Brown – Forsythe testiyle de bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır. ($p=0,232>0,05$)
- Üyelik süresi ile somutlaştırılmış görsellik arasında homojenlik yoktur. ($p=0,892>0,05$) Welch ve Brown – Forsythe testiyle bir ilişkinin anlamlı bir değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. ($p=0,019<0,05$) bu ilişkiyi tespit etmek maksadıyla “tamhane” testi yapılmıştır. 1 – 3 yıl arası üyelerle 3 – 5 yıl arası üye olanlar arasında bir farklılık tespit edilmiştir. Üyelik süreleri arttıkça görsel öğelerin siyasi sembol olarak kullanılmasına bakış olumsuz yönde olmaktadır.
- Üyelik süresi ile partiye bağlılık arasında homojenlik tespit edilmiştir. ($0,019<0,05$) Homojenlik olduğu için Annova testine uygundur. Yapılan Annova testi sonucunda bir anlamlılık tespit edilmemiştir. ($p=0,476>0,05$)
- Üyelik süresi ile aksesuar kullanımı arasında homojenlik yoktur. ($p=0,581>0,05$) Welch ve Brown – Forsythe testi sonucunda da bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır. ($p=0,961>0,05$)
- Üyelik süresi ve kültürel gelişim arasında homojenlik yoktur. ($0,151>0,05$) Yapılan diğer testle de bir ilişki olmadığı saptanmıştır. ($0,812>0,05$)
- Siyasi görüş ile somutlaştırılmış görsellik arasında homojenlik yoktur. ($0,679>0,05$) Fakat yapılan Welch ve Brown – Forsythe analiziyle güçlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. ($p=0,01<0,05$) Bunların neticesinde yapılan “tamhane” analiziyle, “milliyetçi”, “muhafazakâr” ve “sosyal demokratlar” arasında anlamlı bir değişim

mevcuttur. Milliyetçi görüş görsel unsurların siyasi sembol olarak kullanılmasına olumlu yaklaşmaktadırlar. Muhafazakârlar da sosyal demokratlara nazaran görsel öğelerin sembolleşmesine daha sıcak bakmaktadırlar.

- Siyasi görüş ile partiye bağlılık noktasında homojenlik mevcut değildir. ($p=0,489>0,05$) Welch ve Brown – Forsythe analizi ise ikisi arasında bir anlamlı ilişki olduğunu bizlere göstermektedir. Bu anlamlı ilişkiyi sosyal demokratlar ve muhafazakâr milliyetçiler oluşturmaktadır. Bu ilişkiye göre, muhafazakâr milliyetçiler, sosyal demokratlara nazaran, bağlılığın sembollerin oluşumunda daha fazla etkili olduğunu savunmaktadırlar.
- Siyasi görüş ve aksesuar kullanımı arasında homojenlik yoktur. ($p=0,816>0,05$) Ve bir ilişki tespit edilmemiştir. ($p=0,501>0,05$)
- Siyasi görüş ve kültürel gelişim arasında homojenlik mevcuttur. ($p=0,037<0,05$) Yapılan Anova testi sonucunda anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. ($p=0,01<0,05$) Bu testin anlamlı çıkmasından dolayı, Scheffe testi uygulanmıştır. Bu test sonucunda anlamlı farklılığın bütün gruplar arasında olduğu görülmektedir. Grupların hepsi kültürel gelişimin siyasi semboller üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu konudaki görüş en güçlüden en zayıfa doğru şöyle sıralanmaktadır: Komünist, Sosyal Demokrat, Muhafazakâr Milliyetçi, Muhafazakâr, Milliyetçi ve Liberal Demokrat.

Elde edilen sonuçlara göre, siyasi partiler sembollerini seçerken tarihsel verilerden yararlanmışlardır. Görsel öğelerin sembolizasyon noktasında daha fazla başvuru, fark edilmesi kolay ve insana daha çabuk nüfuz eden veriler olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın dayandığı hipotezlerle aynı minvalde sonuçlar çıkmıştır. Parti simge ve sembollerin, kültürel etmenler vasıtasıyla oluşturulduğu ve siyasal parti gençlik kolları üyelerinin siyasal simge ve sembolere karşı bilinçli tutum sergilediği, anket sonuçları ile saptanmıştır. **Bu veriler neticesinde kültür ve siyaset birleşimi, siyasi sembolün oluşmasında en önemli iki faktördür.**

KAYNAKLAR

- Alp, Sedat. *Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- Anbarlı, Bozatay Şeniz. “Eski Türk Devletlerinde Siyasal İktidarın Meşruiyet Kaynağı Olarak “KUT” Anlayışı ve Sınırları”, *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8, 29, Kars-2016.
- Anbarlı, Bozatay Şeniz. *Sosyoloji*, Beta Yayınları, Ankara 2011.
- Arslantürk, Zeki; M. Tayfun Amman. *Sosyoloji / Kavramlar, Kurumlar, Süreçler Teoriler*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2011.
- Aşık Paşaoğlu Tarihi, (haz. H. Nihal Atsız), Ötüken Yayıncılık, Ankara 1985.
- Atasagun, Galip. “Hristiyanlığın Tanıtımı, Yorumu Ve Kurumsallaşmasında Sembollerin Yeri”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, Konya 2000.
- Ateş, Mehmet. *Mitolojiler ve Semboller*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2012.
- Bahar, Halil İbrahim. *Sosyoloji*, Hayat Yayınları, İstanbul 2011.
- Beşirli, Hayati. “Türk Kültüründe Güç, İktidar, İtaat ve Sadakatin Yemek Sembolizmi Esasında Değerlendirilmesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 58, 2011.
- Bilgin, Vejidi. *İbadet: Şekilsel, Sembolik ve Toplumsal*, Emin Yayınları, Bursa 2011.
- Bryan, Dominic; Cliffer Stevanson, Gordon Gillespie, John Bell. *Public Displays of Flags and Emblems in Northern Ireland Survey 2006 – 2009*, Institute of Iris Studies, Belfast 2010.
- Coşkun, Recai, Remzi Altınışik, Serkan Bayraktaroğlu, Engin Yıldırım. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Yayınları, İstanbul 2015.
- Coştu, Yakup “Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9, 3, 2009.
- Cündioğlu, Düccane. *Anlamın Buharlaşması ve Kuran*, Kapı Yayınları, İstanbul 2011.
- Çam, Esat. *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2005.
- Çatalbaş, Resul. “Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi”, *Turan-Sam Dergisi*, 12, Kars 2011.
- Çebi, Murat Sadullah. “Günümüz Siyasetin Medya İnşası ve Sunumu Üzerine Bazı Dikkatler”, *İletişim Dergisi*, 14, Ankara 2002.
- Çelebi, Nilgün. *Sosyoloji Notları*, Anı Yayınları, Ankara 2007.
- Çetin, Halis. *Siyaset Bilimi*, Orion Yayınları, Ankara 2014.
- Çoban, İbrahim. “Türk İkonografisinde Kartal Motifi ve Çağdaş Türk Resmine Yansımaları”, *İdil dergisi*, 4, 16, Ankara 2015.
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2011.
- Dönmezer, Sulhi. *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1994.

- Durmuş, Beril; E. Serra Yurtkoru; Murat Çinko. *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, 5. Baskı, Beta Bas. Yay. Dağ., İstanbul 2013.
- Dursun, Davut. *Siyaset Bilimi*, Beta Yayınları, İstanbul 2010.
- Duverger, Maurice. *Siyaset Sosyolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1982.
- Düzenli, Yaşar. "Sembolizm Açısında İsrâ Ve Mirâç'a Yeni Bir Yaklaşım Denemesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 2, 1, Eskişehir 2001.
- Ebu'l-Ferec (Bar Hebraus), *Ebu'l-Ferec Tarihi*, Cilt 1, (Süryaniceden İngilizceye Çev. Ernest A. Wallis Budge-İngilizceden Türkçeye Çev. Ömer Rıza Doğrul), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.
- Eliade, Mircea. *İmgeler ve Simgeler*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara 1992.
- Elif Baş, Türk Sinemasında Kötü Kadın İmgesi: Melodram Filmleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir 2011.
- Emel, Esin. *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004.
- Emiroğlu, Akif. *Toplum Bilimsel Siyaset*, Ekin Yayınları, Bursa 2006.
- Ergun, Pervin. *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2012.
- Erkal, Mustafa E. *Sosyoloji (Toplumbilim)*, Der Yayınları, İstanbul 1993.
- Ersoy, Necmettin. *Semboller ve Yorumları*, Zafer Yayınları, İstanbul 2000.
- Eyüpoğlu, İsmet Zeki. *Bütün Yönleri İle Anadolu İnançları*, Koza Yayınları, İstanbul 1974.
- Eyüpoğlu, İsmet Zeki. *Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu*, Sinan Yayınları, İstanbul 1973.
- Fichter, Joseph. *Sosyoloji Nedir*, (Çev. Nilgün Çelebi), Attila Kitabevi, Ankara 1996.
- Genç, Reşat. *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, Say Yayınları, İstanbul 2010.
- Gökalt, Ziya. *Hars ve Medeniyet*, Toker Yayınları, İstanbul 2004.
- Gökberk, Macit. *Değişen Dünya Değişen Dil*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.
- Gökçe, Orhan. *İletişim Bilimine Giriş*, Turhan Yayınları, Ankara 2002.
- Güven, Merdan. "Türk Halk Oyunlarında Kartal Figürü", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 51, Erzurum 2014.
- Güvenç, Bozkurt. *Kültürün Abc'si*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.
- Haviland, William A. *Kültürel Antropoloji*, (Çev. Hüsamettin İnanç), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002.
- Heywood, Andrew. *Siyaset*, (Çev. Bekir Berat Özipek), Adres Yayınları, İstanbul 2011.
- İbn-i Haldun, *Mukaddime* 1, (Çev. Süleyman Uludağ) Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- İslamoğlu, Hamdi. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2011

- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.
- Kasapoğlu, Aytül. *Klasik Sosyoloji Kuramları Ders Notu*, Ayrıntı Yayınları, Ankara 2013.
- Kayaalp, İsa. *İletişim ve Dil*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006.
- Kışlalı, Ahmet Taner. *Siyaset Bilimi*, İmge Yayınları, Ankara 2010.
- Koca, Selçuk Kürşad “Genel Hatları İle Kültür Sembol İlişkisi”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 2, 2010.
- Küçük, Mehmet Alparslan. “Geleneksel Türk Dinindeki ‘Ana / Dişil Ruhlara’ Mitolojik Açıdan Bakış”, *Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, Nisan 2013.
- Küçük, Salim. “Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, *Bilig*, 54, Ankara 2010.
- Mazlum, Özge. “Rengin Kültürel Çağrışımları”, *Dumlupınar Üniversitesi Dergisi*, 31, Kütahya 2011.
- Meriç, Cemil. *Sosyoloji Notları ve Konferansları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Metin, Tülay “Selçuklularda Okçuluğa Genel Bir Bakış”, *Tarih Okulu Dergisi*, 7, 17, Mart 2014.
- Mio, Scott Jeffery, *Metaphor and Politics*, Metaphor and Symbol, sayı:2, 2012,
- Orhan Doğan, Bozkır Kavimlerinin Kültür ve Mitolojisinde At (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara 2006.
- Oya Morva, Chicago Sosyoloji Okulu ve Sosyal Teoride İletişimin Keşfi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2011.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Cilt 6, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- Ögel, Bahaeddin. *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1998.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi*, Cilt 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
- Özalp, Enver. *Sosyolojiye Giriş*, Ekin Yayınları, Bursa 2005.
- Özdamar, Kazım. *Paket Programları ile İstatistiksel Veri Analizi*, Cilt 1, 10. Baskı, Nisan Kitapevi, 2015, ss. 81
- Özkan, Abdullah. *Siyasal İletişim*, Nesil Yayınları, İstanbul 2004.
- Özkartal, Mehmet “Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış”, *Milli Folklor Dergisi*, 94, Adana 2012.
- Özlem, Dağgeçen. *Siyasal Simgelerin, Siyasal Kültür ve Toplum Üzerine Etkileri: Mersin Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2011.
- Perek, Faruk Zeki. *Eski Çağda Dil Bilgisi Araştırmaları*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1961.
- Polama, Margaret M. *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Hayriye Erbaş), Palme Yayınları, Ankara 2012.
- Pielke, Roger JR, *Basic research as a Political Symbol*, Springer Science+Business Media B.V. New York 2012,

- Rayman, Hayrettin. “Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler”, *Millî Folklor Dergisi*, 53, Ankara 2014.
- Sarıbay, A. Yaşar; Süleyman S. Ögün. *Politikbilim*, Alfa Yayınları, Bursa 1999.
- Sarıbay, Ali Yaşar. *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, Alfa Yayınları, Bursa 2000.
- Selçuk Kürşad Koca, Türk Kültüründe Sembollerin Dili (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2012.
- Sitem Bölükbaşı, Şaban “Siyasal Kültürün Kavramsallaştırmasında Karşılaşılan Bazı Güçlükler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2, Isparta 1997, 251 – 252.
- Slattery, Martin. *Sosyolojide Temel Fikirler*, (çev. Özlem Balkız), Sentez Yayınları, Ankara 2012.
- Tanzer Özder. Svastika Sembolünün Grafik Tasarım Eğitiminde Beceri Geliştirmeye Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara 2008.
- Taşkın, Yüksel. *Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Tezcan, Mahmut. *Sosyolojiye Giriş*, Anı Yayınları, Ankara 2012.
- Toker, İhsan. “Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı içinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, Ankara 2009.
- Tökel, Dursun Ali. “Sanat ve Edebiyatın Kaynağı Olarak Mitler”, *Bilig*, 6 Ankara, 2001, 65 –66.
- Turan, Osman. “Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması”, *Belleten*, 9, 35, Temmuz 1945.
- Turhan, Mümtaz. *Kültür Değişmeleri*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010.
- Türk Diyanet Vakfı, *Kuran-ı Kerim*.
- Türkkahraman, Mimar. *Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm*, Birey Yayınları, İstanbul 2000.
- Uraz, Murat. *Türk Mitolojisi*, Hüsniyat Yayınları, İstanbul 1967.
- Uzman, Nasrullah. “İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü’nün Siyasi Mücadelesi (1956-1966)”, *Akademik Bakış Dergisi*, 7, 3, İstanbul 2013.
- Üçüncü, Uğur. “Türkiye’de Bayrak Algısı”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 8, 22, İzmir-Haziran 2015.
- Wallace, Ruth A.; Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Leyla Elburuz, Rami Ayas), Punto Yayınları, İzmir 2004.
- Williamsi, Raymon. *Kültür*, İmge Yayınları, Ankara 1993.
- Yayla, Atilla. *Siyaset Teorisine Giriş*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012.
- http://www.anadoluaydinlanma.org/Yazilar/simge_kavrami.pdf (02/01/2016)
- <http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm> erişim: 05.01.2016
- http://www.astroset.com/bireysel_gelisim/sembol/s33.htm 01/03/2016

<http://www.kadiritarikati.com/seyh-muhidd%C3%AEn-i--arab%C3%AE--hz-nin--oglu-nun-kirklara-karismasi>

<http://www.mehmetyardimci.net/img/files/akademik21.pdf> (21/01/2016)

<http://www.radikal.com.tr/radikalist/turkiyede-siyaset-tarihine-yon-vermis-10-el-isareti-1225867/> erişim: 21.11.2015

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150403-9.pdf> erişim: 15.01.2016

http://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/parti_ambleslerinin_anlamlari?tc=10&page=9 erişim: 23.11.2015

http://www.somuncubaba.net/pdf/0160/www.somuncubaba.net-2014-02-01609tasavvufta_renk.pdf erişim tarihi: 17.03.2016.

<http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi4/yalcinsuleymankaan.pdf> (21.01.2016)

EKLER

EK 1: VERİ TOPLAMA ARACI

Değerli katılımcı,

Bu çalışma “**Kültürün Siyasal Simge ve Semboller Üzerine Etkisi, Çanakkale Merkez İlçe Siyasal Partiler Gençlik Kolları Örneği**” başlıklı yüksek lisans tezine veri sağlamak için hazırlanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Sorulara ilişkin seçenekleri açık yüreklilikle ve mümkün olduğunca gerçekçi bir yaklaşımla cevaplayacağınız beklenmektedir. Araştırmanın gerçekleşmesi için ayıracağınız zaman ve vereceğiniz destekten dolayı en içten duygularımı sunarım.

Yunus Güler

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: Kadın ☐ Erkek ☐

Medeni Durum: Evli ☐ bekâr ☐

Varsa Çocuk sayısı: 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ve üzeri ☐

Eğitim Durumunuz: ilkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Ön Lisans ☐

Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐

Çalışma Durumunuz: Çalışıyorum ☐ Çalışmıyorum ☐

Çalışıyorsanız gelir durumunuz (net): 1000 TL'nin altında ☐ 10001-3000 TL ☐

3001-5000 TL ☐ 5000 TL üstü ☐

Ne kadar zamandır Gençlik Kollarındasınız? yıl ay

Siyasi Görüşünüz: Muhafazakar Milliyetçi ☐ Milliyetçi ☐ Muhafazakar ☐

Liberal Demokrat ☐ Sosyal Demokrat ☐ Komünist ☐

Madde	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1-mensup olunan siyasi partinin sembolleri gençlik kolları üyelerince kolaylıkla fark edilir.					
2- mensup olunan Siyasi partinin sembollerinin karşı geldiği anlamlar bilinmektedir.					
3- Parti içerisinde siyasi simge ve semboller yoğun olarak kullanılmaktadır.					
4- siyasi partinin sembolleri, siyasi görüşüyle özdeşleşmiştir.					
5- siyasi parti üyeleri, siyasi semboller sayesinde toplum içerisinde birbirlerini kolaylıkla fark edebilmektedir.					
6- Siyasi sembol olarak el /kol işaretleri çoğunlukla kullanılmaktadır.					
7- Siyasi sembol olarak belli bir giyim tarzı partililerce benimsenmiştir.					
8- Siyasi sembol olarak çoğunlukla rozet, materyali kullanılmaktadır.					
9- Siyasi sembol olarak çoğunlukla broş, materyali kullanılmaktadır.					
10- - Siyasi sembol olarak çoğunlukla atkı, materyali kullanılmaktadır.					
11- - Siyasi sembol olarak çoğunlukla şapka, materyali kullanılmaktadır.					
12- Siyasi sembol olarak çoğunlukla bıyık, kullanılmaktadır.					
13-- Siyasi sembol olarak çoğunlukla sakal, kullanılmaktadır.					

14-Siyasi sembol kullanımında renklerin anlamları dikkate alınmaktadır.					
15- Siyasi sembollerde sayıların anlamı dikkate alınmaktadır.					
16- Siyasi sembollerde hayvan figürleri ve bitki çeşitleri kullanılarak hayvanın taşıdığı özellikler ve bitkinin toplumsal anlamı dolaylı olarak parti görüşü ile ifade edilmektedir.					
17- Üyesi olduğumuz siyasi partide, siyasi sembollerin kullanımı geçmişte yaşanmış olaylarla özdeşleşmektedir.					
18- Siyasi sembollerin belirlenmesinde partililerden görüş alınmaktadır.					
19- Siyasi semboller, parti tabanında zaman içinde kullanımları artarak benimsenmektedirler.					
20- Parti içi kullanılan siyasi sembollerin dini anlamları bulunmaktadır.					
21-Kullanılan sembollerin kökeni, partinin geçmişinde benimsediği siyasi görüşüyle de bağlantılıdır.					
22- Parti içinde kullanılan siyasi sembollerin uluslararası anlamları da vardır.					
23- Siyasi semboller, ülkenin tarihsel geçmişi ve gelişimi dikkate alarak oluşturulmaktadır.					
24- Parti ambleminde dünden bugüne bir değişiklik yaşanmıştır.					
25- Siyasi semboller, modern öğeler ve anlamlar içermektedir.					
26- Belirlenen siyasi semboller Türkiye'nin siyasal kültürel gelişim sürecinde gelişerek bugünkü halini almıştır.					
27- Gençlik kollarında siyasi partinin sembolleri yoğun olarak benimsenmektedir.					
28- Gençlik kolları üyelerinin Siyasi partinin sembollerinin anlamını ve ifade ettiği ideolojiyi bilerek kullanmaktadır.					
29- Siyasi semboller parti üyelerini birbirlerine yakınlaştırmaktadır.					

30- Siyasi sembollerin üyelerce kullanımı, partiye bağlılığı göstermektedir.					
32- Diğer siyasi partilerin sembollerinin anlamları üyelerce bilinmektedir.					

